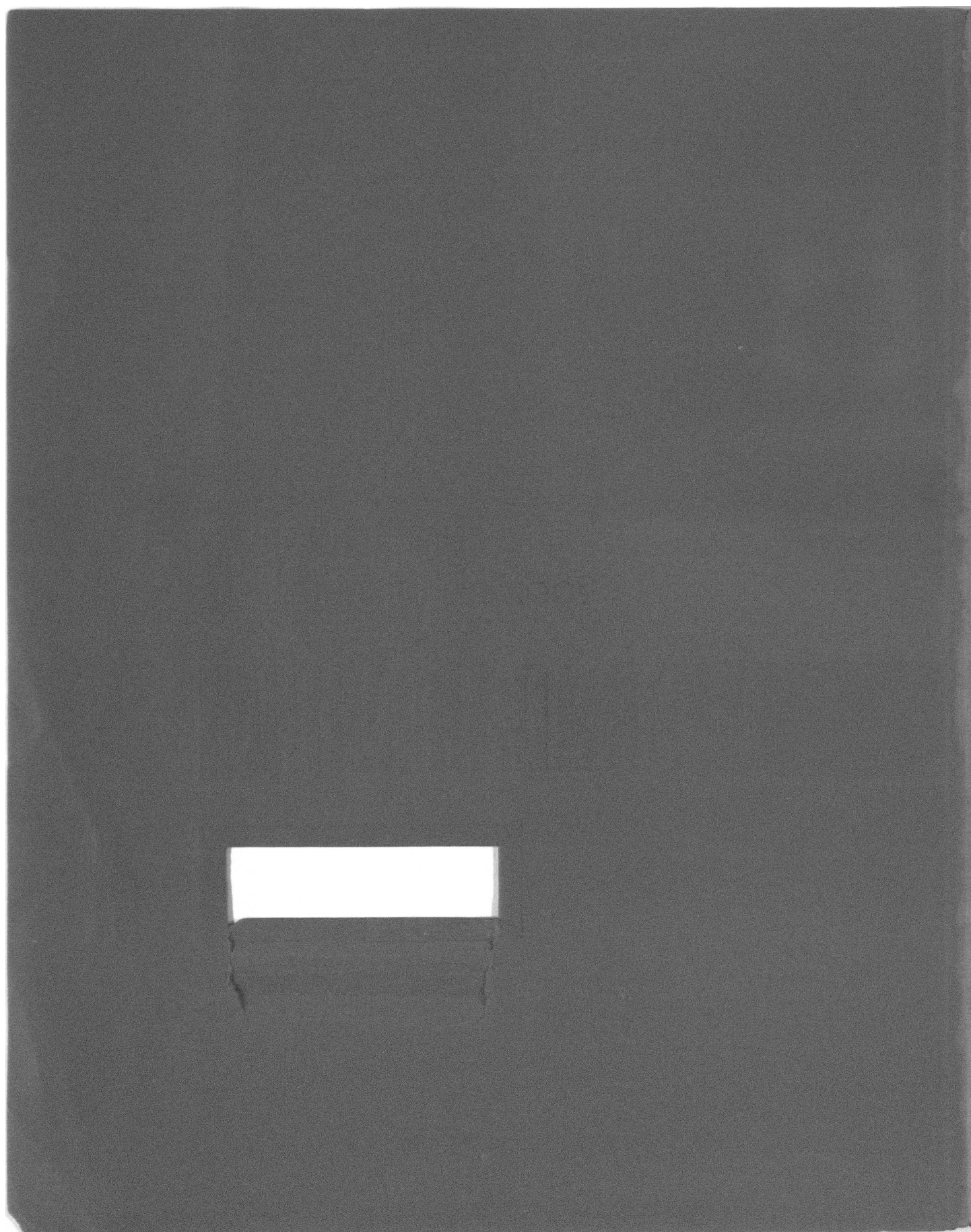

NAVORSINGS- EN
STUDIECENTRUM
VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE
WERELDOORLOG

LEUVENSEPLEIN, 4 - 1000 BRUSSEL - TEL. 18.45.26/27

Ministerie van Nationale Opvoeding en van Nederlandse kultuur
Ministerie van Nationale Opvoeding en van Franse kultuur

MEDEDELINGEN

nr. 6 november 1975

NAVORSINGS- EN STUDIECENTRUM VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG
Brussel

INHOUDSTAFEL

	Blz.
VOORWOORD	5
IN MEMORIAM	8
AKTIVITEITEN VAN HET CENTRUM	
A. Wetenschappelijk comité, betrekkingen met het buitenland, en- quêtes en opzoekingen	
1. Wetenschappelijk Comité	10
2. Bureau	10
3. Betrekkingen met het buitenland	11
4. Aan de gang zijnde opzoekingen	21
5. Enquêtes	24
6. Tentoonstellingen	25
7. Het Centrum verleende zijn medewerking	27
B. Archieven - Bibliotheek - Kollekties	
1. Archieven	28
2. Kollekties	36
C. Publikaties en konferenties	
1. Publikaties van het Centrum	36
2. Publikaties van het Wetenschappelijk personeel	38
3. Konferenties van het Wetenschappelijk personeel	39
4. Radiouitzendingen	40
KRONIEK	
De lezers over de "Mededelingen"	42
Het Belgisch Verzet in 1941, gezien door de klandestiene pers	42
Archieven van de R. T. B. voor de periode 1939-1946	44
Het Centrum en de pers	45

LEKTUURNOTA'S

Pierre BACHY, <u>Un maquis dans le Val de Verne</u>	47
Albert BALDEWYNS & André HERMAN-LEMOINE, <u>Les batteries de Walcheren</u>	47
François BECKERS, <u>Do or Die</u>	49
Brian BOND, <u>France an Belgium 1939-1940</u>	50
Jean-Léon CHARLES en Philippe DASNOY, <u>Les secrétaires généraux face à l'occupant, 1940-1944</u>	51
A. DE BRUYNE, <u>Trouw</u>	53
Etienne DEJONGHE & Daniel LAURENT, <u>Libération du Nord</u> ...	54
Jacques de LAUNAY, <u>De geheime geschiedenissen van België 1935-1945</u>	54
Kolonel S.B.H. o.r. DUEZ, <u>1940-Historique du 18ème régiment de ligne</u>	55
Jean DUVIEUSART, <u>La Question Royale</u>	56
Jo GERARD, <u>La Belgique sous l'occupation</u>	57
J. GHYSENS-Jacques DE VOS, <u>Aalst, Zomer 1940</u>	58
Emile JANSSENS, <u>Au fil d'une vie</u>	59
Stan LAURYSENS, <u>Opmars naar het Vierde Rijk</u>	59
André NEUFORT, <u>Il y a trente ans</u>	60
Jacques PIRENNE, <u>Mémoires et Notes politiques</u>	60
Wladimir S. PLAVSIC, <u>Le Cardinal Van Roey</u>	61
A. von FALKENHAUSEN, <u>Mémoires d'outre-guerre</u>	65
Dr. C.H. VLAEMYNCK, <u>De bevrijding van Brugge</u>	65
GIFTEN	67

BIJLAGE

Bibliografie van de publikaties verschenen in 1973 over België tijdens de tweede wereldoorlog.

VOORWOORD

Zowel in het bestaan van instellingen als in het dagelijkse leven komen gunstige en minder gunstige periodes voor. De voorbije achttien maanden behoren, jammer genoeg voor het Centrum, tot die tweede categorie. Alles begon met financiële moeilijkheden. Vergissingen die buiten het Centrum werden begaan, verminderden de kredieten in zoverre dat de essentiële behoeften er niet mee konden gedekt worden. De regering heeft de fout hersteld. De Staat is echter een indrukwekkende en traagwerkende machine. Het is dan ook slechts op het nippertje, in december 1974, dat de redding plaatsgreep. De ministers die ze realiseerden hebben eens te meer recht op de erkenning van het Centrum. Bovendien hebben zij op nieuw hun belangstelling voor de activiteiten van het Centrum getoond. Zo'n positieve beslissingen laten veronderstellen dat de toekomst er rooskleuriger zal uitzien. Dit belette echter niet dat de bezorgdheid om de naaste toekomst, rechtstreeks veroorzaakt door het gebrek aan geld, een ware ravage onder het personeel heeft aangericht. Historici leven niet van geschiedenis alleen. Vier navorsers verlieten het Centrum om elders een minder onzekere betrekking te gaan zoeken. Het aldus ontstane vacuum wordt echter niet in een handomdraai aangevuld. De rekruteringsprocedure is op zichzelf al van zeer lange duur. Daarbij komt dan nog de tijd die de nieuwelingen nodig hebben om zich in de ploeg te integreren, om zich met de stof en de methodes te familializeren. Een navorsingscentrum verliest niet ongestraft veertig procent van zijn wetenschappelijk personeel. De terugslag ervan op de werkzaamheden is zeer ernstig. De morele schok is hard te verwerken. Het is des te erger daar België al zeer laat begonnen is met een methodische studie van de tweede wereldoorlog.

Gedane zaken nemen echter geen keer. Men moet hopen dat de wonden zullen genezen en dat jong bloed een nieuwe start aan het Centrum zal geven. Intussen probeert het bijna gehalveerde personeel, niet zonder bijzondere inspanningen, de activiteiten op peil te houden en aldus ervoor te zorgen dat die overgangsperiode geen al te grote schade zou aanrichten.

Die ongelukkige tijd heeft echter ook nog enkele goede kanten die onze aandacht verdienen. Eerst en vooral het bestaan van talrijke vrienden en sympatisanten. Zij hebben de af te leggen weg minder pijnlijk en het einde ervan zekerder gemaakt. Het Centrum is hen een diepe erkentelijkheid verschuldigd. De in die omstandigheden gelegde kontakten hebben echter ook laten uitschijnen dat het beeld van het Centrum naar buitenuit nogal vaag is en op een zeer onvolledige wijze zijn echte zending weergeeft. De benaming "navorsings- en studiecentrum" zelf al leidde tot verkeerde voorstellingen. Ze roept de klassieke situatie op van een groep specialisten die zich, ieder afzonderlijk of in groepsverband, bezighouden met het onderzoek van nog braakliggende onderwerpen. Dergelijke wetenschappelijke instellingen vinden hun reden van bestaan in de vooruitgang van de

kennis die door het studiewerk van het personeel tot stand wordt gebracht. M.a.w. de rechtstreekse produktie van de leden van de instelling geldt als maatstaf voor haar doeltreffendheid, die gewoonlijk door publikaties tot uiting komt. Dat criterium kan echter niet op het Centrum toegepast worden. Het werd geenszins opgevat en bijgevolg dan ook niet georganiseerd in functie van de opzoekingen van het personeel. Het is het tegenovergestelde van een instelling die voor zichzelf en teruggetrokken leeft. Het Centrum is een OPENBARE DIENST die ter beschikking staat van allen die op zijn hulp een beroep doen. Zijn statuten laten daarover niet de minste twijfel bestaan. Het ministerieel besluit van 13 december 1967 bepaalt als volgt het doel van het Centrum : "het organiseren van de wetenschappelijke studie van de tweede wereldoorlog onder al zijn aspecten, ten einde de taak te vergemakkelijken van al wie de geschiedenis van deze gebeurtenissen wil kennen, bestuderen of erover wil schrijven". De onderliggende zinsnede is duidelijk. Het Centrum werd opgericht ten gerieve van allen die er zich toe richten. Letterlijk opgevat verplicht de ministeriële tekst het Centrum er niet toe aan eigen onderzoek te doen. Zijn taak bestaat erin "alle nodige maatregelen te treffen voor het inventoriëren, bewaren en excerpteren van de documenten of archiefstukken welke betrekking hebben op de tweede wereldoorlog, zijn voorgeschiedenis en zijn gevolgen". Kortom voor het Centrum gaat het erom in België de studie mogelijk te maken van de storm die de wereld van 1939 tot 1945 heeft gekend.

Het Centrum startte begin 1969. Sindsdien is het Wetenschappelijk Comité, dat het programma en de prioriteiten bepaalt, nooit van die politiek afgeweken. Het aksent werd altijd op het inzamelen van bronnenmateriaal gelegd. Een enorm werk werd in die richting verricht. Is het niet spektakulair, dan begint het nu toch vruchten af te werpen. Een bewijs daarvan is het groeiend aantal bezoekers in de leeszaal. Vier jaar geleden was het gemiddelde ongeveer één bezoeker om de twee dagen. Nu zijn er gemiddeld iets meer dan twee bezoekers die elke dag in het Centrum werken. Het gaat hier weliswaar om een zuiver rekenkundige blik op de toestand, maar die gemiddelde tendens is veelbetekenend en weerspiegelt goed de werkelijkheid die schommelt tussen de zeer uitzonderlijke dag waarop er niemand is en die waarop een seminarieoefening een groep studenten in de leeszaal samenbrengt. Het beroep op de diensten van het Centrum groeit zienderogen. Het stijgt naarmate zijn faam van dienstvaardigheid en competentie uitbreiding neemt. De vraag om wetenschappelijke hulp is vanzelfsprekend het grootst vanwege landgenoten. Men mag thans zeggen dat, wanneer een studie van een zeker belang over de tweede wereldoorlog wordt ondernomen, ze, in ons land althans, met de medewerking van het Centrum wordt gedaan. Die hulp is trouwens zeer gevarieerd. Niet alleen worden er ter plaatse boeken, archieven en ikonografisch materiaal ter inzage gegeven, ook diskussies over methodologie of over bepaalde historische feiten vinden geregeld plaats. Bovendien wordt er heel wat aandacht besteed aan de manier waarop kontakten kunnen gelegd worden met getuigen en om toegang tot bepaalde archieven te krijgen. Er zijn ten slotte slechts twee zaken die het Centrum nooit doet : dat is, enerzijds, het werk doen van diegenen die er komen aankloppen en, anderzijds, ideeën opleg-

gen. Voor het overige neemt het zijn taak zeer ter harte, hetzij door middel van zijn eigen materiaal, hetzij door de bezoekers op het goede spoor te zetten. Die voortdurende zorg om efficiënt te helpen en de mogelijkheid om het te doen geraakt ver buiten onze grenzen bekend. Er komen soms bezoekers van heel ver opdagen. Universitair en uit de Verenigde Staten, Polen, Italië, Zwitserland en andere verre landen komen de dokumentatie van het Centrum raadplegen. Hun verblijf is meestal lang. Het duurt weken, soms maanden. Het Centrum wordt op die manier niet alleen de katalysator van een groeiend aantal Belgische studies over de tweede wereldoorlog, maar tevens het verzamelpunt voor buitenlanders die belangstelling hebben voor ons land tijdens die tragische jaren.

De kern van die steeds toenemende informatietaak is natuurlijk een ononderbroken inspanning om de kollekties te verrijken. Het Centrum weet niet alles wat het zou moeten weten en het bezit zeker niet alles wat het zou moeten bezitten. De aan te vullen leemtes zijn zeer groot. Dit is wellicht te wijten aan de late start. Wat de meeste buurlanden in 1945 ingezet hebben, daarmee werd slechts na verloop van een kwarteeuw in België begonnen. Het wetenschappelijk personeel heeft dan ook meer dan genoeg om handen om tegelijk de steeds talrijker wordende aanvragen te beantwoorden en in de bres te springen telkens er materiaal voor de geschiedenis moet gered worden. Die taken zouden echter niet kunnen verwezenlijkt worden indien ze niet door navorsingswerk werden geschraagd. Om te ontdekken moet men ideeën hebben en deze vallen niet uit de lucht. Men mag bij het verworvene niet blijven stilstaan. Dit is op zichzelf ook al een heel werk. Het is echter de conditio sine qua non voor het inzamelen van bronnen en voor een goede informatie. Het is zowat het sluitstuk van de opdracht die het Centrum als openbare dienst moet vervullen.

Wat voor de buitenwereld van de activiteiten van het Centrum zichtbaar is - wij denken bv. aan de publikatie van de BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG - is slechts het zichtbare deel van de ijsberg. Het grootste deel van het verrichte werk ontdekt men ter plaatse door na te gaan welke uitbreiding de bibliotheek, het archief, het klankarchief, de fototeek, de mikrofilms en de kranten- en tijdschriftenverzamelingen hebben genomen, zonder daarbij echter de aan de bezoekers geboden hulp te vergeten.

Zonder middelen kan nochtans niets verwezenlijkt worden en het onmisbare middel blijft het wetenschappelijk personeel geruggesteund door administratieve en technische medewerkers. Raadgevers moeten bekwaam zijn advies te verstrekken. Zij moeten kompetent zijn. Die gespecialiseerde kennis wordt echter niet van vandaag op morgen verworven. Daarom is het zo belangrijk de mensen te behouden door ze heel eenvoudig de verzekering te geven dat zij regelmatig zullen betaald worden. Het bewijs van de moeilijkheden die een andere politiek met zich brengt werd tijdens de voorbije achttien maanden zo voortreffelijk geleverd, dat men mag hopen dat alles zal worden gedaan om een dergelijk voorval in de toekomst te vermijden.

IN MEMORIAM

Het is een weinig aangename taak de "traditionele" hulde te moeten brengen, aan hen die ons vorig jaar verlieten. Hubert Halin overleed in april, Jean Fosty in oktober.

Ik herlas wat de pers over eerstgenoemde schreef bij zijn plots afsterven, en was getroffen door de eenstemmigheid van de kwaliteiten, die hem toegeschreven worden : goed, nederig, organisatietalent, uitzonderlijke werkkraft, en, tijdloos ideaal, de liefde voor de gerechtigheid.

Wat het uiterlijk betreft, onthou ik een portret door William Ugeux : "Jeune Ardennais au profil de médaille, aux jeux tristes comme ceux des hommes à qui la vie a volé leur jeunesse, à la démarche toujours fatiguée mais jamais ralentie".

En deze zinnen van Luc Somerhausen geven een goed beeld van zijn moreel denken : "Nous avons en commun une foi indestructible dans certain nombre de valeurs morales universelles, indépendantes du régime politique ou social des Nations. Il pensait, comme nous, que ce qui était mal à droite ne peut pas devenir bon à gauche et que la dictature d'un seul parti n'est pas plus démocratique que celle d'un quarteron de généraux ; que l'usage de force militaire pour asservir un pays n'est pas louable quand elle se produit en Tchécoslovaquie mais condamnable au Vietnam".

Ik meen dat in deze bladzijden echter de bijzondere rol, die de zijne was, onderstreept moet worden : de rol die hij in het Centrum had, zowel in het Wetenschappelijk Comité als in het Bureau. Deze instelling heeft hij gewild, hij heeft veel bijgedragen tot de stichting, hij heeft ze gevolgd bij haar eerste activiteiten en dit niet zonder enige achterdocht. Die achterdocht heeft hij laten vallen, zo meen ik hier te mogen bevestigen.

Wat te zeggen van Jean Fosty ? Kan het beter gezegd worden dan wat William Ugeux uitsprak tijdens zijn homelie in de Heilige-Drievuldigheidskerk ? Het was treffend ! "Raoul", laatste hoofd van de Poste Central des Courriers (P.C.C.) in het Parijs, dat hij hielp bevrijden en waarvan hij zoveel hield ; hij werd mijn vriend, in die jaren dat wij hetzelfde bureau hadden in de Staatsveiligheid, wij hebben er elkaar leren kennen. Is het tegenstrijdig met de menselijke waardigheid en de klassieke ernst van een wetenschappelijke instelling hier mee te delen, dat ik geweest heb, toen ik op de hoogte was van zijn ziekte en zijn pijnlijke afsterven kende ? Dat ik een steek in mijn hart voel wanneer ik zijn foto bekijk of wanneer ik een namiddag verblijf in zijn landhuis, waar het zo goed leven was.

Het is niet nodig hier uit te weiden over zijn vaderlandsliefde, over

de journalist en de politieke personaliteit. Elkeen kent hem. Er mag echter wel herinnerd worden, eens te meer, aan zijn moed, zijn levendig verstand en zijn morele kwaliteiten.

Op een ander gebied moet hulde gebracht worden aan zijn uitzonderlijke kennis van de taal, die hij verdedigde, en aan zijn diepe liefde voor de geschiedenis, die hij hielp maken en die hij wou beschrijven.

De laatste maal dat ik hem heb kunnen ontmoeten (1), vertrouwde hij me een manuscript toe, waaraan hij werkte. Hij wilde de politiek van Vichy behandelen ten overstaan van het Belgische probleem in de nietbezette zone van Frankrijk. Deze uitzonderlijke rijkdom zal niet verloren gaan. In afwachting blijft ons van hem de verbazingwekkende synthese van de geschiedenis van de Belgische netten in Frankrijk (2), een probleem dat moeilijk door iemand anders had kunnen behandeld worden.

Jean DUJARDIN

-
- (1) Bij die gelegenhedschonk J. Fosty aan het Centrum die werken uit zijn bibliotheek, die het Centrum konden interesseren. 174 boeken kwamen zo onze collecties vervullen.
 - (2) In Nederlandse vertaling in Bijdragen tot de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 2 oktober 1972, p. 187-222.

AKTIVITEITEN VAN HET CENTRUM

A. WETENSCHAPPELIJK COMITÉ, BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND, ENQUÊTES EN OPZOEKINGEN.

1. Wetenschappelijk Comité.

a) Bezoek van Minister Toussaint.

Op 7 november 1973 bracht Minister van Nationale Opvoeding en Franse Cultuur Michel Toussaint een bezoek aan het Centrum, dat hij in 1967, samen met zijn collega Minister Grootjans boven de doopvont had gehouden. In antwoord op de welkomstrede van de Heer Albert Régibeau, ondervoorzitter van het Wetenschappelijk Comité, onderstreepte de Heer Toussaint de pedagogische en burgerzinscheppende zending van het Centrum, dat hij een stimulans noemde voor de geestelijke gezondheid van een volk. Bij het bezoek van de verschillende secties van het Centrum had de Minister de gelegenheid zich te onderhouden met de leden van het wetenschappelijk personeel en zich een oordeel te vormen over de rijkdom en de verscheidenheid van de collecties van het Centrum.

b) Vergaderingen van het Wetenschappelijk Comité.

Sinds het verschijnen van de vorige Mededelingen heeft het Wetenschappelijk Comité zes maal vergaderd, op 1 februari, 22 maart en 11 oktober 1974, en op 14 maart, 25 april en 23 mei 1975. Het Comité heeft zich ondermeer moeten buigen over de financiële problemen van het Centrum.

2. Bureau.

Het Bureau van het Wetenschappelijk Comité kwam tijdens diezelfde periode 10 maal samen, op 3 oktober en 21 december 1973, op 18 januari, 13 maart, 26 september, 11 oktober en 20 november 1974, en op 24 januari, 17 februari en 14 maart 1975.

Minister Michel Toussaint, Nationale Opvoeding, onderhoudt zich met Albert Régibeau, ondervoorzitter van het Wetenschappelijk Comité, (rechts) en met Jean Vanwelkenhuyzen, directeur van het Centrum (links), tijdens zijn bezoek op 7 november 1973.

Tijdens zijn bezoek op maandag 27 november 1973 aan het Centrum, heeft Prof. John Gilissen, Auditeur-generaal, herinnerd aan de belangstelling die hij de geschiedkundige opdracht van het Centrum toedraagt, belangstelling die hem er toe bracht aan het Centrum een dokumentatie van algemene aard, dagbladenkollekties, foto's en meer dan duizend boeken af te staan.

3. Betrekkingen met het Buitenland.

a) Het Frans-Brits colloquium te Londen (december 1973).

Van 3 tot 5 december 1973 had in het Imperial War Museum te Londen een Frans-Brits colloquium plaats. Het was de derde bijeenkomst van die groep Franse en Britse specialisten, waarvan de werkzaamheden in zekere mate geïnspireerd zijn door de activiteiten van enkele Franse en Belgische historici tien jaar voordien. Zoals vroeger het Frans-Belgisch colloquium, brengt het Frans-Britse alleen specialisten bijeen, zonder publiek. Het tweede colloquium verkoos echter een meer klassieke methode. De Franse en Belgische deelnemers hadden eertijds vier keer vergaderd met telkens dezelfde periode als onderwerp. Hun discussies leidden tenslotte tot gemeenschappelijke besluiten, die telkens én door een Frans én door een Belgisch specialist onderschreven werden (1). Daartegenover behandelde het Frans-Brits colloquium bij elke zitting opnieuw een ander probleem en stelde geen collectieve verslagen op. Elke deelnemer herinnerde tijdens de zitting aan zijn tekst, die iedereen voorheen had kunnen lezen. Aan een Frans verslag beantwoordde telkens een Brits verslag, waarop een gedachtenwisseling volgde. Simultaanvertaling zorgde ervoor dat iedere deelnemer uiteenzettingen en debatten kon verstaan.

De problemen behandeld tijdens het Frans-Britse colloquium hebben uiteraard een andere draagwijdte dan die van het Frans-Belgische. Het zijn wereldproblemen, en dan nog zeer uiteenlopend van aard, met die bijkomende moeilijkheid dat er twee talen gesproken werden. Dat alles legt uit waarom de tussen Belgen en Fransen gebruikte methode, voor een beperkt terrein, niet realiseerbaar was tussen Britten en Fransen.

De directeur van het Imperial War Museum, Dr. Noble Frankland, tevens ondervoorzitter van de British section van het Internationaal Comité van de tweede wereldoorlog, zorgde voor een schitterende materiële organisatie. F.W. Deakin, voorzitter van die British Section, leidde de Britse delegatie, bestaande uit Prof. James Joll, Prof. Douglas C. Watt, Mrs. Gowing, vice-admiral Sir Peter Gretton, Michael Howard, Dr. Ian Nish, rear-admiral P.N. Buckley, colonel W.B.R. Neave Hill, group-captain E.B. Haslam, C.J. Child, R.R.A. Wheatley, J.R. Ede en Dr. Noble Frankland. De Franse delegatie, geleid door Maurice Baumont, omvatte Masson, Kaspi, colonel Le Goyet, Néré, Fridenson, Taboulet et D'Hoop. Als waarnemers waren uitgenodigd Dr. Louis de Jong, directeur van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam, Prof. Douglas Johnson, van het University College te Londen, en de directeur van het Navorsings- en studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog te Brussel.

(1) Les relations militaires franco-belges de mars 1936 au 10 mai 1940. - Travaux d'un colloque d'historiens belges et français, Paris, Editions du Centre National de la Recherche Scientifique, 1968, 198 p.

Op maandag 3 december werd als eerste vraagstuk behandeld het ontstaan van het niet-interventie-akkoord in de Spaanse burgeroorlog, in augustus 1936. Het verslag van Pierre Renouvin kreeg een antwoord van Clifton Child, hoofd van de Cabinet Office Historical Section. Philippe Masson, van de Service historique de la Marine behandelde vervolgens de Franse marine en de oorlog in Spanje, terwijl vice-admiral Sir Peter Gretton achtereenvolgens de Britse zeepolitiek en de Italiaanse hulp ter zee aan generaal Franco uiteenzette. In de namiddag kwamen luchtoorlogproblemen aan de beurt. De Franse luchtmachtproductie werd voorgesteld door Patrick Fridenson, van Nanterre, waarna commentaar volgde van group-captain E.B. Haslam, hoofd van de Air Historical Branch (R.A.F.).

Dinsdagvoormiddag werd besteed aan degelijke uiteenzettingen door Colonel Le Goyet, van de Service Historique de l'Armée, van Rear-admiral P.N. Buckley, hoofd van de Naval Historical Branch, van Colonel W.B.R. Neave-Hill, hoofd van de Army Historical Branch, en van group-captain Haslam over de Middellandse Zee en het Midden Oosten. In de namiddag werd vooreerst aandacht besteed aan de economische problemen, met de uiteenzettingen van Prof. Néré, Brest, en Mrs. Gowing, Oxford. Vervolgens kwamen de betrekkingen met de V.S.A. aan de orde. M. Kaspi, Sorbonne, behandelde de Frans-Amerikaanse betrekkingen terwijl Prof. D.C. Watt, London, nieuwe gezichtspunten over de politiek van Roosevelt aantoonde in zijn exposé over de Brits-Amerikaanse betrekkingen van 1933 tot 1939.

Het Verre Oosten was het programmapunt voor woensdagvoormiddag. Prof. Taboulet, gewezen directeur-generaal van Openbaar Onderwijs in Indochina sprak over "La France et l'Angleterre face au conflit sino-japonais (1937-1939)". Dr. Ian Nish behandelde de betrekkingen tussen Japan en Groot-Brittannië in de dertiger jaren. Een zoals gewoonlijk helder betoog hield Colonel Le Goyet over "Les relations militaires franco-britanniques et le Japon (mars-septembre 1939)". Group-captain Haslam sprak tenslotte over de conferentie van Singapore.

Het colloquium besloot met een typisch Britse lunch, aangeboden door de British Section en hartelijk en humorvol voorgezeten door F.W. Deakin.

Slotom: een uitstekend colloquium, zeer belangwekkend, met een zeer goede geest, waarvan de initiatiefnemers alle eer halen. Dergelijke bijeenkomsten zijn voor de Belgische waarnemer uiterst belangrijk, omdat zij toelaten een beter inzicht te verwerven in de uitgebreide en complexe problemen, waarmee Frankrijk en Groot-Brittannië te kampen hadden juist voor het uitbreken van de tweede wereldoorlog. Hopelijk kan de bedoeling de uiteenzettingen van het colloquium te publiceren vervuld worden. Het schijnt nochtans niet voor weldra te zijn. Want alvorens de teksten van het Frans-Britse colloquium van december 1973 te drukken, moeten de organisatoren nog eerst de resultaten van de eerste ontmoetingen publiceren.

De deelnemers gingen akkoord een vierde vergadering te hou-

den, die dan te Parijs zal plaatsgrijpen. Maar omdat er nog een colloquium over de bevrijding van Frankrijk plaatsheeft, kan deze vierde bijeenkomst pas in de loop van 1975 gehouden worden. Vertrekpunt zal dan het begin van de tweede wereldoorlog zijn, september 1939. De te behandelen periode, de lijst der vraagstukken en de verdeling van de rapporten zal samen vastgesteld worden door de verantwoordelijken van de Britse en Franse comités.

J. V.

b) De archieven "Clarence" in het Imperial War Museum.

Indertijd stond in de kranten te lezen dat Hector Demarque, opvolger van Walthère Dewé aan het hoofd van de dienst "Clarence", zijn archieven overgemaakt had aan het Imperial War Museum. Het Centrum heeft onmiddellijk de nodige stappen gedaan, zowel bij het Imperial War Museum, waarmee het uitstekende relaties heeft, als bij de schenker, om fotocopie of een microfilm te bekomen van die documentatie, die uiterst belangrijk is. Spijtig genoeg werden die inspanningen tenietgedaan door de weigering van Hector Demarque.

Vermits die archieven echter ter plaatse toegankelijk zijn, heeft de directeur van het Centrum van zijn verblijf te Londen gebruik gemaakt om zich de visu te vergewissen van hun belangrijkheid. Hij kreeg de meest volledige medewerking van het personeel van het Imperial War Museum, maar dat kon hem alleen maar herhalen dat het tot zijn spijt niet gemachtigd was copieën van deze documentatie te laten vervaardigen.

De archieven "Clarence" bestaan voor een deel uit een bijna volledige verzameling van de wekelijkse zendingen naar Londen gestuurd, en voor het andere deel uit een serie dossiers die betrekking hebben op de radioverbindingen van de dienst met Londen.

Er zijn in totaal 163 zendingen, "Courriers", zoals ze in het Franse jargon heetten. Slechts de nummers 146 en 156, en enkele bijlagen ontbreken. De eerste zending is van 20 februari 1941, en dat gaat dan van week tot week verder tot 20 augustus 1944. Een snel onderzoek van de bundels laat toe zich rekenschap te geven van de quantitatieve evolutie, die de inlichtingen gezonden aan Major Page, van het War Office, doormaakten. De eerste zending, die van 20 februari 1941, telde slechts een bladzijde. De tweede, pas van 6 maart, telde er drie. Vervolgens wordt een wekelijks ritme aangehouden. Het derde nummer is van 12 maart en omvat 2 en een halve pagina. Nummer vier, 19 maart, omvat reeds iets meer dan vier bladzijden. Het vijfde nummer, 27 maart, overschrijdt de vijf bladzijden en bevat reeds een plan. Het rekord wordt gebroken met nummer 41 : 37 bladzijden, een schets en twee foto's. Vervolgens schommelt het volume tussen 15 à 30 pagina's, van dicht samen getypte tekst, in paragrafen onverdeeld naargelang de inlichtingsagent.

Er zijn zes dossiers over de radioverbindingen :

- Boodschappen uitgezonden door radio "Student" van 29 oktober 1941 tot 10 september 1944 ;
- Boodschappen ontvangen door "Student" van 31 januari 1942 tot 14 september 1944 ;
- Boodschappen uitgezonden door "Fumeur" van 23 mei 1943 tot 6 september 1944 ;
- Boodschappen ontvangen door "Fumeur" van 23 mei 1943 tot 13 september 1944 ;
- Boodschappen uitgezonden door "Marble" van 27 augustus 1941 tot 8 oktober 1941 ;
- Boodschappen ontvangen door "Marble" van 10 september 1941 tot 7 oktober 1941.

Het geheel - deze eenvoudige opsomming geeft er een idee van - is volstrekt noodzakelijk om een overzicht te geven van het enorme werk dat door "Clarence" verricht werd. Professor Henri Bernard heeft er trouwens ruimschoots gebruik van gemaakt om zijn merkwaardig boek te schrijven over "Walthère Dewé, Un Géant de la Résistance" en waarvoor hij beschikte over de archieven van Demarque vooraleer deze ze aan het Imperial War Museum schonk. De vaststelling dat een geschiedenisboek een bestaande dokumentatie niet volledig benut wil nog niet zeggen dat het daarom slecht zou zijn. Er blijven nog wel altijd andere aspecten te belichten, vergelijkingen te maken, in kwantiteit en kwaliteit, tussen de inlichtingen die door de verschillende in België opererende diensten geleverd werden. Er kan echter voordeel gehaald worden uit de verschillende onderwerpen die in de "courriers" aan bod komen. Denken wij b.v. aan het beeld dat van een bepaalde streek door de inlichtingsdiensten gegeven wordt. Nemen wij bv. de inlichtingen van economische of van politieke aard, zonder de militaire, zo belangrijk tijdens de oorlog, te vergeten natuurlijk. Alleen al in de 163 zendingen van de dienst "Clarence" komen duizenden en duizenden nota's voor die, indien ze op een aangepaste manier behandeld worden, voldoende stof zouden kunnen leveren voor interessante opzoeken.

Jammer genoeg bevinden de dokumenten zich te Londen. Het Imperial War Museum mag er echter geen kopieën van afstaan, en de hele kontekst ervan is in België te vinden. Zonder vergelijkingspunten, afgesneden van de aanvullende bronnen, zullen de Britse navorsers waarschijnlijk weinig geneigd zijn de duizenden bladzijden door te nemen die een geweldige massa, op het eerste gezicht disparate, gegevens bevatten. De Belgische navorsers van hun kant beschikken wel over de gegevens die met die van de archieven "Clarence" kunnen verbonden worden, maar men kan zich niet voorstellen dat ze met pak en zak het Kanaal zouden oversteken om hun studie te Londen verder te zetten.

Kortom, men zou moeilijk meer hindernissen kunnen plaatsen op de weg van diegenen die belangstelling hebben voor de merkwaardige prestaties van de dienst "Clarence". Men kan echter moeilijk aannemen dat dit de wil zou zijn van allen die, op gevaar van hun leven, zoveel inlichtingen tegen de bezetter hebben verzameld.

J.V.

c) Zending naar het Bundesarchiv-Militärarchiv te Freiburg im Breisgau.

Een kort werkbezoek, op 28-30 november 1973, gaf mij de mogelijkheid kennis te maken met de structuur en de bewaarmethodes in het BA-MA. De referenten van het MA waren bereid op alle mogelijke vragen te antwoorden. Vooral de heer HAUFFE, meer in het bijzonder belast met het beheer over de documenten van de Duitse Bezettingsadministraties, verschaftte zeer veel hulp. Hij wees o.a. op het bestaan van het tot dusver niet bekende legaat van Major Baumann, tijdens de bezetting van België leider van Abteilung Z, in de Kommandostab te Brussel. Het archieffonds, dat vooral betrekking heeft op militaire en paramilitaire organisaties, werd op microfilm gebracht en wordt momenteel geklasseerd en geïnventarieerd. Een uitvoerige inventaris, met indices en inleiding, wordt gepland voor volgend jaar.

Tevens bestudeerde ik, op basis van het overvloedige kaartenmateriaal in het MA bewaard, de aanwezigheid van Duitse divisies en grotere eenheden in België tijdens de achttiendaagse veldtocht. Een vergelijking met de lijsten, opgesteld op basis van de kaarten, en met het materiaal, bewaard in het Centrum en in de Historische Documentatiedienst, wees achteraf reeds belangrijke lacunes aan in het in België bekende materiaal. Een volgend onderzoek zal o.a. tot doel moeten hebben een systematische studie van de kaarten voor de gehele bezettingsperiode, en dit wat betreft Duitse gevechtseenheden, eenheden op rust en bezettingstroepen, om dan in de bewaarde archieven na te kijken wat interessant kan zijn voor het studieobject van het Centrum.

W.M.

d) Zending in de Archives Nationales te Parijs.

Met de goedkeuring van Yves Dubosq, Directeur van de Archives Nationales, kon ik op 8 en 9 juli 1974 kennis maken met de in Frankrijk bewaarde luisterberichten van de door de Duitsers gecontroleerde uitzendingen naar Frankrijk en België, voor de periode januari tot mei 1945. De vergelijking met de in België teruggevonden luisterberichten voor de periode november 1944 tot mei 1945 verschaft de navorsing interessante aanduidingen over de aard en werkmethodes van de Duitse propaganda in die periode. Gesprekken met de H. Cézard, hoofd van de hedendaagse afdeling van de Archives Nationales brachten uitsluitel over herkomst en werkwijze bij het opstellen van die luisterberichten.

W.M.

e) Prali 1974 : een voorlopige gids voor de Amerikaanse bronnen over het verzet in Europa.

Op initiatief van het Universitair Instituut voor Europese studies te Turijn (zie Mededelingen nr. 5, p. 16) werd te Prali een onderzoek ingezet over de Amerikaanse bronnen over het verzet in Europa, dat in

1974 leidde tot een eerste verwezenlijking : het uitwerken van een algemene voorlopige gids door David W. Ellwood en James E. Miller. De eerste, een Brits navorser die zich toelegt op de Italiaanse problemen, werkte gedurende zes maanden in de Verenigde Staten. In de National Archives te Washington kon hij rekenen op de hulp van een Amerikaanse archivaris die, evenals hij, specialist is in Europese zaken van de tweede wereldoorlog en die meer bepaald belast is met het openstellen voor het publiek van documenten die voorheen als **geheim** beschouwd werden. Uit hun samenwerking groeide die gids waarvan het ontwerp werd besproken tijdens de internationale vergadering die van 24 tot 26 oktober 1974 te Prali werd gehouden.

De auteurs streefden de doeltreffendheid na. Elke instelling, elk fonds wordt voorgesteld aan de hand van een korte nota waarin zijn geschiedenis, de aard van zijn archieven, de mogelijkheden tot raadpleging, de werkinstrumenten (finding aids) worden voorgesteld. Daarom hebben zij, ten bate van de Europese navorser, niet geaarzeld de inleidingen te publiceren van sommige Preliminary Inventories, opgesteld in de VSA, of hun inhoudstafel. Voor enkele fondsen die ze gebruikt hebben voor hun persoonlijke opzoekingen - het gaat hier vooral om alles wat Italië betreft - geven ze een gedetailleerd overzicht van het bronnenmateriaal.

Niettegenstaande alle gebreken die aan zo'n soort - slecht omschreven - werk verbonden zijn, kan men enkele essentiële vaststellingen doen. De voornaamste is de buitengewone, kwasi onontgonnen rijkdom van de Amerikaanse archieven voor wat de geschiedenis van het verzet in Europa en, breder genomen, van het verloop van de oorlog en de bevrijding van de Europese landen betreft. Vooral belangrijk is dat deze rijkdom wordt gevaloriseerd door de uitzonderlijk liberale politiek van de VSA inzake de toegang tot de officiële archieven. Een presidentiële beslissing genomen einde 1975 bepaalt trouwens dat alle stukken betreffende de tweede wereldoorlog zullen kunnen geraadpleegd worden. Te Prali werd verklaard dat een Amerikaanse archivaris nu al over de bevoegdheid beschikt om om het even welk document dat door een navorser gevraagd wordt mede te delen. Zelfs voor sommige dossiers van de OSS zal het CIA, dat die documenten in bewaring heeft, na 1975 elke weigering tot mededeling moeten verantwoorden.

De gids die te Prali werd voorgesteld betreft in hoofdzaak de National Archives te Washington. Zo wordt melding gemaakt van de fondsen van het Department of State, van het War Department, van het Office of the War Information, van de Allied Operational and Occupation Headquarters, van de Foreign Economic Administration evenals van die van de afdeling audio-visuele archieven.

Wat de geschiedenis van België betreft, moeten wij aanstippen dat men aan de hand van die dokumentatie de geschiedenis van de betrekkingen tussen de Amerikaanse overheid en de regering Pierlot en ook Kongo kan bestuderen. Niet minder belangrijk zijn de archieven van de verschillende militaire inlichtingsdiensten, van de OSS (Research and Analysis Branches Intelligence Files) en van de Civil Affairs, die eveneens over de na-oorlogse periode handelen. Men moet vooral opmerken dat, dank-

zij het Amerikaanse liberalisme, de kopieën van het SHAEF (1) gemakkelijker te raadplegen zijn te Washington dan de originelen die zich te Londen bevinden ! De discussie te Prali ging dan ook vooral over de middelen die moeten worden gebruikt om een einde te maken aan deze voor de Europese navorsers absurde toestand.

De officiële Amerikaanse instellingen en de bewaringsprincipes van de archieven in de Verenigde Staten zijn echter zo kompleks dat de navorsers die er weinig of niets van afweet veel kostbare tijd dreigt te verliezen. Te Prali werd daarover een uiterst verhelderend verslag voorgedragen door James Miller dat, laten wij het hopen, spoedig een Europese uitgever zal vinden, want het is werkelijk een volstrekt noodzakelijke inleiding tot elk opzoekingswerk over de tweede wereldoorlog in de Verenigde Staten. Tal van deelnemers aan de bijeenkomst te Prali hebben dan ook de wens geuit dat die tekst als inleiding tot de Gids zou worden gebruikt. Ook voor andere punten maakte de internationale discussie het mogelijk gelukkige verbeteringen aan het voorgestelde ontwerp aan te brengen. Ze leidde eveneens tot het aanstippen van nieuw werkrichtingen, namelijk inzake andere nog te prospekteren Amerikaanse instellingen. Maar ook hier bepalen de beschikbare financiële middelen de verdere uitwerking van de projecten. Het gevaar bestaat dat de verwezenlijking van de ontwerpen niet volgens de geuite wensen zal kunnen tot stand komen, maar eerder zal afhangen van toevallige gelegenheden en individuele initiatieven. Daarom werd een algemeen akkoord bereikt over de taak van Europese "dispatching" (verlenen en ontvangen van informaties) die het Instituut te Turijn zal moeten waarnemen inzake opzoeken in de Amerikaanse archieven, en dit via vertegenwoordigers in elk van de betrokken landen. Voor wat België betreft kan ons Centrum nu reeds de navorsers die naar de Verenigde Staten zouden willen gaan, enkele kostbare werkinstrumenten ter beschikking stellen waardoor hun verblijf zo efficiënt mogelijk zou kunnen worden gemaakt.

J. G.

f) Het colloquium te Parijs.

Ik heb het voorrecht gehad deel te nemen aan de vergaderingen van het internationaal colloquium dat van 28 tot 31 oktober 1974 te Parijs werd gehouden en dat werd geleid door Henri Michel, voorzitter van het Comité International d'Histoire de la 2ème Guerre Mondiale. Het was gewijdaan de "Bevrijding van Frankrijk". Alleen militaire problemen zouden er ter sprake komen.

Dit verklaart trouwens waarom er geen Belgisch verslag werd voorgedragen. Onze taak die zeker belangrijk was inzake inlichtingen (2)

(1) Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces.

(2) Drie à vierduizend Fransen hebben in Belgische inlichtingsdiensten gewerkt. Het aantal permanente agenten, d.w.z. zij die uitsluitend klandestien actief waren, dat door France Combattante werd gehomologeerd, bedraagt 593 waarvan 216 gedood door de vijand.

en de bevrijding zelf (1) paste echter niet in het kader van de besproken problemen.

Het was voor ons zeker een voorrecht omdat er tijdens dat colloquium belangrijke momenten te beleven vielen, hetzij tijdens de voorstelling van syntesen van studies van Franse en buitenlandse historici, hetzij tijdens het voordragen van getuigenissen door personen die rechtstreeks bij de aktie betrokken waren, direkte medewerkers van generaal de Gaulle, leden van het C.N.R. of mensen van het maquis. Dit is trouwens een van de eigenaardigheden van die zittingen. Een dualisme. Sommigen vertellen, vaak met veel talent maar ook soms met wat teveel hartstocht, wat zij hebben verwezenlijkt of beleefd, anderen nemen meer afstand van diezelfde gebeurtenissen, zij geven er een historische dimensie aan die vollediger, onpartijdiger, maar zeker koeler is. Dit zou tot verwarring hebben kunnen leiden. Dit gebeurde echter niet dankzij de autoriteit van Henri Michel en de vastberadenheid van de verschillende sektievoorzitters, die soms veel moeite hadden om enkele deelnemers in toom te houden die de hen krap toegemeten spreektijd wilden overschrijden. Uiteindelijk is alles goed verlopen en is het mogelijk gebleken beroepshistorici te konfronteren met bevoorrechte getuigen waaruit ten slotte een betere visie op de werkelijkheid te voorschijn komt, zelfs indien sommigen het beeld van hun herinneringen niet hebben teruggevonden. Maar dit is de eeuwige geschiedenis van Fabrice del Dongo !

Elke navorsers houdt ervan en heeft er belang bij andere gespecialiseerde historici te ontmoeten. Het is tevens een enige gelegenheid om te beseffen hoe nuttig en zelfs noodzakelijk de vergelijkende geschiedenis is. Dit is zeker waar voor een zo korte periode als de tweede wereldoorlog meer nog wanneer het gaat om twee in eenzelfde geografische zone bezette landen. Voor een Belg waren de behandelde onderwerpen dan ook zonder meer interessant, behalve uitzonderlijke gevallen zoals de bevrijding van Corsica b.v. Alle andere problemen die aan bod kwamen, hetzij omdat ze ook in België voorkwamen (van de samenstelling van het Verzet tot de problemen van de repressie), soms in verschillende mate (ik denk aan de relatieve sterkte van de kommunistische partijen in onze twee landen), soms totaal verschillend (het bestaan van een Vichy-regering) zetten ons aan tot nadenken en betekenden meteen een verrijking. De gestelde vragen openen soms zelfs nieuwe horizonten voor dat vergelijkend onderzoek en ik denk hier, om dat te illustreren, aan de mededeling van Alfred Sauvy over de demografie van Frankrijk in 1944.

Om al die redenen, die verband houden met de keuze van de onderwerpen, de wijze van ze te benaderen en te behandelen, geloof ik heel oprecht dat dit colloquium een volledig succes is geweest. De Actes van die bijeenkomst zullen gepubliceerd worden, wat een zeer goed initiatief

(1) Buiten de S.A.S.-akties betreft het hier vooral de aktie van de Brigade Piron die in Normandië ingezet werd alvorens op 3 september in Brussel aan te komen.

is. Nu reeds kunnen de belangrijkste verslagen geraadpleegd worden (1). Ze geven echter niet de rijkdom weer van de debatten waaraan meer dan 50 personen deelnamen. Ze hebben allen iets nieuw aangebracht of bepaalde zaken in een ander daglicht gesteld. Dit maakt dat de dertig uren durende openbare zittingen nooit vermoeiend waren, wel integendeel. Het resultaat ervan was een vooruitgang van de kennis van de historische werkelijkheid. Wij moeten de briljante organisatoren van dat colloquium daarom dankbaar zijn. Er moet echter gezegd worden dat zij werken in een land - Jacques Chirac heeft erop gewezen - waar de geschiedenis van de tweede wereldoorlog met alle nodige zorgen omringd wordt.

J. D.

g) Colloquium over de Bevrijding van de Franse departementen Nord en Pas-de-Calais (Rijsel, 2 en 3 november 1974).

Op zaterdag 2 en zondag 3 november 1974 werd in de Universiteit voor Menswetenschappen, Letteren en Kunsten (Rijsel III) een colloquium over de Bevrijding van de departementen Nord en Pas-de-Calais gehouden, dat in zekere zin de regionale uitloper was van het groot internationaal kongres te Parijs over de Bevrijding van Frankrijk. De initiatiefnemers van het Parijse kongres hadden trouwens gehoopt dat hun voorbeeld nog meer navolging in de gewesten zou gevonden hebben. De spreiding bleef echter beperkt tot Montpellier, waar de universiteit over een actief en origineel Institut d'Histoire militaire beschikt, en tot Rijsel, waar professor Etienne Dejonghe de promotor is van zeer interessante opzoekingen over de tweede wereldoorlog in het Noorden van Frankrijk.

De Universiteit Rijsel III zorgde voor een puike organisatie. Persoonlijke kontakten, die steeds zo nuttig zijn voor personen die voor dezelfde problemen belangstelling hebben, werden in de hand gewerkt. De

-
- (1) BAUMONT, Problèmes politiques de la Libération; BROUILLET, Le général de Gaulle et la Libération de la France; AGULHON, Les communistes et la Libération de la France; Général GAMEIEZ, La libération de la Corse; BLUMENSON en Generaal JILINE, La place de la France dans la stratégie alliée; UMBREIT, La stratégie défensive de l'Allemagne; A. SAUVY, Economie et démographie de la France au printemps de 1944; PAXTON, Le régime de Vichy en 1944; HOSTACHE, L'organisation de la Résistance au printemps de 1944; Kolonel DELMAS, Conception et préparation de l'insurrection nationale; Ch.-L. FOULON, Prise et exercice du pouvoir en province; Kolonel LE GOYET, Quelques aspects des problèmes militaires pendant la libération du territoire; Kolonel MICHALON, L'amalgame F.F.I. - 1ère Armée et 2e D. B.; BOUDOT en WORMSER-MIGOT, Le retour des prisonniers, déportés, requis, réfugiés; BAUDOT, L'épuration; REMOND, Les problèmes politiques au lendemain de la Libération; BOUVIER, Les problèmes économiques au lendemain de la Libération.

niet al te grote toeloop, de kwaliteit van het onthaal, de waarde van de referaten hebben er toe bijgedragen een biezonder aangenaam klimaat te scheppen.

Het colloquium te Rijsel was meer dan een verlengstuk van het kongres te Parijs. Het was er een belangrijke aanvulling van, gebaseerd op een originele regionale aanbreng. De gevolgde methode was dezelfde. Uiteenzettingen door historici en rechtstreekse getuigenissen wisselden elkaar af. In Rijsel verliep alles echter vlotter omwille van het kleiner aantal deelnemers. Die vrije dialoog houdt vanzelfsprekend risico's in, vermits de behandelde onderwerpen nog steeds de passies kunnen doen op-laaën. De sfeer bleef echter sereen en de kwaliteit van de tussenkomsten was daar zeker niet vreemd aan.

De directeur van het Centrum schetste de militaire achtergrond van de Bevrijding. Het was slechts het openingsstuk. Vervolgens stelde professor Yannakakis een van de grote thema's van het colloquium voor met te spreken over "La prise du pouvoir et ses problèmes". Het ging er namelijk om de bedoelingen van de kommunistische partij te peilen en na te gaan in welke omstandigheden de gaullistische administratie zich heeft ingeplant. De namiddag was volledig voorbehouden aan de Poolse gemeenschap. J. Michel bracht verslag uit over haar evolutie. Professor Jan Zamojski van de Universiteit te Warschau volgde hem op om te spreken over "La Résistance polonaise en France". De zondagvoormiddag was gewijd aan de politieke problemen van 1944 tot 1947. Ch. L. Foulon hield een schitterend referaat over "L'idée de 'Région' au lendemain de la guerre". Professor Etienne Dejonghe evoceerde vervolgens met veel bekwaamheid "Les reclassements politiques 1944-1947". De namiddag werd besteed aan een overzicht van de economische en sociale problemen. Professor Jean Bouvier van de Universiteit van Parijs VIII (Vincennes) leverde een nieuw bewijs van zijn talent door de manier waarop hij een uiteenzetting hield over "Région et nation: Réformes de structure, nationalisation des houillères et crise sociale". Professor Odette Hardy gaf ten slotte lezing van haar studie: "Permanences et mouvements dans un pôle industriel: le Valenciennois de septembre 1944 à 1947".

De verslagen, behalve dat laatste, dat van Foulon en het eerstgenoemde, waren alle synteseverslagen. Ze gaven de essentie weer van een reeks geschreven referaten die op voorhand naar de deelnemers waren gestuurd. Die formule biedt tal van voordelen. Ze maakt het mogelijk een ongewoon groot aantal geschreven bijdragen op te nemen in een nauwelijks twee dagen durend colloquium. Ze vermijdt het euvel dat die auteurs op het podium woord voor woord zouden herhalen wat de deelnemers al gelezen hebben. Ze geeft aan kwaliteitsverslaggevers de gelegenheid hun meesterschap te gebruiken voor de uiteenzetting van grote onderwerpen. Die formule maakt het ten slotte mogelijk een maximum aan tijd vrij te maken voor diskussies. Met de aanwezigen te Rijsel kon die formule niets anders dan het colloquium tot een waar succes te doen uitgroeien.

J. V.

4. Aan de gang zijnde opzoekingen.

a) De activiteiten van de Belgen in Portugal.

Sinds het verschijnen van de vorige Mededelingen (nr. 4, maart 73 ; nr. 5, november 73), hebben onze opzoekingen over de Belgische activiteiten in Portugal en Spanje tijdens de oorlog vorderingen gemaakt, niet alleen dank zij de waardevolle medewerking van talrijke getuigen, maar ook dank zij de aanwinst van privé-archieven.

Ambassadeur André Motte stelde ons in verbinding met personen die in Frankrijk verblijven en die zeer actief waren in de inlichtingendiensten. Zo hadden wij b.v. te Pau talrijke gesprekken met mevrouw de Blignières die, samen met René Proumen (de Chaîneux), aan het hoofd stond van het inlichtingennet "Ferdinand et Isabelle - Les rois catholiques" - een net dat naast de officiële Franse netten opereerde - dat in februari 1943 de overtocht van de Belgische majoor Gilliard en zijn vrouw over de Pyreneeën mogelijk maakte. Behalve die gesprekken overhandigde mevr. de Blignières ons een pak dokumenten en interessante foto's. Samen met haar zijn wij eveneens Gaston Berdancé gaan opzoeken, die ons dokumenten meegaf, en Mevrouw Elise Pujo die van een Pools net deel uitmaakte. Al die personen verschaften ons eersterangs informatie over de vermaarde "doortochten" van de Pyreneeën en over de Baskische "gidsen". Wij hadden ook nog een aangename ontmoeting met een van die gidsenfamilies, de Elissalde's, en wij begaven ons op de plaatsen waar die doortochten gebeurden. Zij startten te Saint-Michel (nabij Saint-Jean-Pied-de-Port) en leidden over Valcarlos en Roncesvalles (col van Roncevaux) naar Burguete.

Interessante gesprekken met Maurice Dubois en Raoul Derivière boden ons de gelegenheid inlichtingen in te winnen over de Belgische Veiligheid in Portugal en ook over de Verzetsbewegingen waartoe zij in België behoorden, alvorens genoodzaakt te zijn het land te verlaten. Francis Bolen zette ons de activiteiten uiteen van de persdienst van het Belgisch Gezantschap te Lissabon, vooral dan de werking en de verspreiding van de "Dépêches belges", terwijl Kdt Albert Hubert ons het boeiende en moedige verhaal vertelde van het schip "René-Paul" dat heen- en weerreisde tussen Lissabon en Gibraltar en op die manier, in moeilijke omstandigheden, talrijke Belgen overbracht, die Groot-Brittannië wilden bereiken. Barones Donny, mevrouw D'Hoop en Baron Eeman schetsten op een suggestieve wijze het leven in de Belgische middens te Lissabon, evenals de aktie van Sofina. De bijzondere interessante zienswijze van de "reizigers op doorreis" werd ons medegedeeld door Laurent Wertz (onlangs overleden) en vooral door Gérard Hyman, die ons zeer omstandig vertelde over zijn reis van Frankrijk naar Portugal en over zijn aktie in Belgisch Kongo.

Aangezien tal van belangrijke getuigen nog steeds in Portugal vertoeven, zijn wij in de loop van april 1974 naar dat land op zending geweest, zending die des te vruchtbaarder is geweest daar ze bijzonder goed was voorbereid door de kontakten die de heer Michez, voorzitter van de Belgische Kamer van Koophandel te Lissabon, had gelegd. Bandopnamen werden gemaakt van de gesprekken met Mevrouw Davidofe over de Hicem

en de toestand van de Joden in Portugal, over de hulp die gelijktijdig door de Belgische diensten en de Hicem aan de Joodse vluchtelingen werd verstrekt; van de gesprekken met Professor Amzalak, een persoonlijke vriend van president Salazar, over dezelfde onderwerpen; van het onderhoud met John De Stoop over de buitenlandse politiek van Salazar vóór en tijdens de oorlog en over de vestiging van een Veiligheidsdienst en over de ravitaillering. Nog andere, op band opgenomen gesprekken werden gevoerd met mevrouw Cypriano, voormalig sekretaris-generaal van de Belgische Werken, over de activiteiten van dat organisme; met de heer en mevrouw Defays over het eerste onthaal van de vluchtelingen van 1940; met Heirbrant, die de boekhouding verzekerde van verschillende caritatieve organisaties, over de werking en de activiteiten van die organismen (A.M.B., C.C.R.B., enz.); met Mevrouw Stockmans over de ravitailleringsskwestie; met Neuvy over de hulp die door senator François werd geboden aan de Belgen die langs Marseille passeerden en over een zending die Neuvy voor Motte deed; met Wullaume, ten slotte, de naaste medewerker van Michez tijdens de oorlog.

Behalve die op band opgenomen gesprekken, hadden wij te Lissabon ontmoetingen met Demoustier, mevrouw Hubert, mevrouw Lebrun, kolonel Leslie, terwijl Michez van zijn kant sprak met mevrouw Dumoulin. Wij ontmoetten eveneens Machado de Faria, professor aan de Universiteit te Lissabon en gekend historicus en Generaal Santos Costa, voormalig minister van Landsverdediging en naaste medewerker van president Salazar, die de omvangrijke publikatie verzorgt van de Portugese diplomatieke documenten van 1936 tot 1947. Te Coimbra brachten wij een bezoek aan Professor Planchard, Belgisch konsul, die ons papieren overhandigde over zijn kulturele activiteiten tijdens de oorlog. De heer Wery, ambassadeur van België te Lissabon, heeft ons zeer vriendelijk ontvangen en beloofde ons zijn steun, namelijk voor wat de toegang tot bepaalde bronnen betreft.

Ter gelegenheid van dit verblijf in Portugal, werden ons belangrijke verzamelingen archieven toevertrouwd door De Stoop (3 dossiers over de ravitaillering, 1 dossier over het jaar 1940), door Demoustier (verschillende dossiers over de ravitaillering en de activiteiten van het Rode Kruis), door Heirbrant (omvangrijke dossiers over de boekhouding van de caritatieve en sociale organisaties). Diverse dokumenten en foto's werden ons in bruikleen of in bewaring gegeven door mevr. Hubert, mevr. Cypriano, mevr. Stockmans, mevr. Dumoulin. Kolonel Leslie, die in 1944 aan de bevrijding van het Belgisch grondgebied deelnam, overhandigde ons eveneens papieren. Ingevolge dit verblijf in Portugal, hebben wij het gevoel dat de opzoekingen betreffende de activiteiten van de Belgen in Portugal tijdens de oorlog, die van in het begin beloftevol bleken te zijn, nu werkelijk produktief worden, vooral door de belangrijke archiefaanbrengst.

H. F.

b) De Belgen in Groot-Brittannië 1940-1945.

Geenaspekt van de Belgische deelname aan de oorlogsinspan-

ning van 1940 tot 1945 werd tot dusver zo verwaarloosd als de activiteiten van de tijdens de laatste wereldoorlog naar Engeland uitgeweken Belgen.

Een eerste beeld van die periode kan gegeven worden door de inlichtingen gehaald uit de uitzendingen van de B.B.C., uit de propaganda van de Belgische regering te Londen en zelfs uit de Duitse propaganda, die er alle belang bij had de regering te Londen bij de publieke opinie in diskrediet te brengen. Wat de werken, mémoires of dagbladartikelen betreft, die na de oorlog gepubliceerd werden door politici, die een rol gespeeld hadden te Londen, gaat het meestal over "pro-domo"-pleidooien, die daarenboven gewijd zijn aan de "hoge" politiek. Men moet er zich evenwel van bewust zijn dat dit geheel een zeer subjektief bronnenmateriaal oplevert en dat de geschiedenis van die periode niet beperkt kan blijven tot wat vier of vijf politici publiceerden. Naast hen waren er 21.500 Belgen die, meestal op meer strijd bare posities en in minder comfortabele omstandigheden, deze gebeurtenissen beleefd hebben. Aan hun lot en wedervaren werd tot dusver geen aandacht besteed.

Zo wij, uit de eersterangsbronnen van ons onderwerp, b.v. het weekblad "Onafhankelijk België" nemen, de spreekbuis van de Belgische regering te Londen, dan konstaten we dat dit persorgaan, overigens een flink stuk journalistiek werk, slechts een vleiend beeld van de dappere kleine Belgische gemeenschap mocht schilderen. Men kon immers Doktor Goebbels moeilijk propagandamateriaal in handen spelen ! Vijf jaar lang - van 5 december 1940 tot 15 juni 1945 - was er in "Onafhankelijk België" geen vuiltje aan de lucht. Men zal er vergeefs zoeken naar een zinspeling op de wrijvingen tussen Ambassadeur Cartier de Marchienne en de parlementairen, geen woord over de incidenten tussen Minister M.H. Jaspar en de ambassadeur, niets over de polemiek in "The Times" tussen beiden, niets over de vele andere "incidenten", het "incident Gailly", het "incident Rolin", geen woord, vanzelfsprekend, over de triestige toestand van de Belgische Strijdkrachten van 1940 tot einde 1942, niets over de honderden vluchtelingen die niet in Groot-Brittannië wilden blijven en voor wie rapatriëringsmaatregelen werden getroffen, niets over de processen tegen Belgische militairen die in opstand waren gekomen tegen de politiek van de Regering (waarover wél in "Volk en Staat" in het bezet gebied en in alle Britse kranten werd geschreven !), niets over de terechtstelling van betrapte Belgische spionnen, niets over de tientallen landgenoten die als ongewensten geïnterneerd waren op het eiland Man, enz., enz.

Wij trachten nu een vollediger beeld te brengen van de activiteiten van de Belgen in Londen, gebaseerd op talrijke getuigenissen en op de Britse, Duitse en Belgische archieven die we konden raadplegen. Dit beeld zal niet alleen de politieke middens beschrijven, maar ook het leven van het Belgische "voetvolk". Immers de ruim 21.500 bannelingen, zonder werk, zonder geld, zonder relaties, de taal niet kennend en ook ontmoedigd door de doorstane angsten, moesten hun plaats zoeken in de nieuwe vreemde gemeenschap, waarin zij waren terechtgekomen.

Wij hopen dat onze opzoekingen in dit verband, sedert een

tweetal jaren ondernomen, dit jaar kunnen uitlopen in een studie over "De Belgen in Groot-Brittannië 1940-1945".

Carlo G. SEGERS

5. Enquêtes.

a) Het Verzet en de tweede wereldoorlog in de verzamelingen van de Belgische musea.

Ingevolge een verzoek om inlichtingen vanwege prof. J.R. Bennett van de University of Arkansas (VSA), heeft het Centrum in september en oktober 1973 een enquête gedaan bij de Belgische musea, om na te gaan wat die instellingen bezitten over de tweede wereldoorlog en, meer in 't bijzonder, over het Verzet tijdens die periode. Aan de hand van de lijsten van musea, die ons door de ministeries van Kultuur (Franse en Nederlandse) werden bezorgd en van inlichtingen waarover het Centrum reeds beschikte, werd een vragenlijst gestuurd naar 59 musea te Brussel en in Wallonië en naar 50 musea in Vlaanderen. Op 31 december 1973 waren resp. 34 en 29 antwoorden op die vragenlijst op het Centrum toegekomen. Het onderzoek van die antwoorden toonde aan dat er zich voorwerpen of dokumenten betreffende de tweede wereldoorlog bevinden in de verzamelingen van 27 Belgische musea, waarvan er 11 over belangrijke afdelingen beschikken die grotendeels of volledig aan die periode van de geschiedenis gewijd zijn.

De aard van de verzamelingen betreffende de tweede wereldoorlog is zeer gevarieerd. Behalve wapens, munitie, oorlogstuigen, uniformen, bestaan die verzamelingen nog uit sabotage- of zendmateriaal, foto's, archieven, affiches, vlugschriften, boeken, klandestiene kranten enz.

De belangrijkste musea bevinden zich te Breendonk, Brussel (Nationaal Museum van de Weerstand, Koninklijk Legermuseum), Dadizele (Spear-Head), Hoei (Fort van Hoei), Bergen (Gemeentelijk Eeuwfeestmuseum), Namen (Wapenmuseum), Nevele (Rietgaverstede heemsmuseum), Oostende (Oorlogsmuseum Rosseel-Leemans), Doornik (Musée militaire de la Tour Henry VIII) en Tubize (Musée de la Porte). Alhoewel het hier slechts om een beknopte en voorlopige telling gaat, geeft ze reeds een overzicht van wat de Belgische musea over de tweede wereldoorlog bezitten. Hierdoor zullen misschien ook nieuwe dokumenten aan het licht komen, terwijl er nieuwe mogelijkheden aan de hand worden gedaan om studies over België tijdens de bezetting te illustreren.

H.F.

b) Films over België tijdens de bezetting.

In het vooruitzicht van het internationaal colloquium over "Film en Tweede Wereldoorlog" dat van 23 tot 27 september 1974 door het Imperial War Museum te Londen werd gehouden, organiseerde het Centrum

een enquête om na te gaan welk filmmateriaal er bewaard gebleven is over België tijdens de bezetting.

Hiervoor werd gebruik gemaakt van speciale formulieren waarop niet alleen de titels van de films, maar ook alle gegevens moesten vermeld worden, die achteraf het opstellen van volledige technische fiches moeten mogelijk maken.

Een eerste summiere analyse van de binnengekomen antwoorden (10 instellingen en 2 privé-personen gaven gevolg aan onze oproep) toont aan dat de belangrijkste verzameling zich bevindt bij de Kinematografische Dienst van het Leger, kollektie die is samengesteld uit films die de Dienst zelf heeft verworven of die hem, omwille van veiligheidsredenen, door andere instellingen, zoals het Auditoraat-Generaal, in bewaring werden gegeven.

Dank zij deze enquête vernamen wij eveneens, en dat is dan een negatief aspekt, dat zeer interessant filmmateriaal dat destijds door de Britse militaire overheid aan het Ministerie van Openbaar Onderwijs was afgestaan, totaal vernield werd bij de brand van juni 1947 in de gebouwen van dat Departement aan de Leuvenseweg te Brussel.

F. S.

c) Foto's over de bevrijding van België.

Naar aanleiding van de dertigste verjaardag van de bevrijding van België, publiceerden vrijwel alle Belgische dag- en weekbladen zeer uitvoerige artikels, vaak rijkelijk geïllustreerd met nooit eerder gepubliceerde foto's. Het Centrum, dat maar relatief weinig foto's over de bevrijding bezit, vond het dan ook raadzaam een schriftelijk verzoek te richten tot de redakties van die bladen om zoniet de originele dokumenten, dan toch afdrukken ervan te bekomen.

Niet minder dan 17 kranten en weekbladen werden aangeschreven. Veertien hebben geantwoord en 7 daarvan hebben ons in totaal 21 foto's toegestuurd, die stuk voor stuk merkwaardige tijdsdokumenten zijn. Twee verwezen ons naar instellingen of personen bij wie zij de foto's hadden ontleend en met wie wijzelf achteraf contact hebben opgenomen. Slechts één krant antwoordde niet.

F. S.

6. Tentoonstellingen.

a) Tentoonstelling te St. -Amandsberg.

Op 29 april 1974 richtten te St. -Amandsberg het Vermeylen- en het Davidsfonds een avond in over de Tweede Wereldoorlog, met als

spreekster mevrouw Dr. E. De Bens. In haar voordracht had mevrouw Dr. E. De Bens het over "Ons land tijdens de Bezetting", m.b. "de collaboratiepers". Met medewerking van het Centrum werd er terzelfdertijd een kleine tentoonstelling georganiseerd met foto's, clandestiene vlugschriften en enkele exemplaren van collaborerende dagbladen om aldus haar voordracht tot haar volle recht te laten komen.

Wouter STEENHAUT

b) Tentoonstelling te Rièzes (26 mei 1974).

Op 26 mei 1974 herdacht Rièzes de dertigste verjaardag van de bevrijding van het land. Rièzes, gelegen in het arrondissement Thuin, is omringd door onmetelijke bossen die zich tot in Frankrijk uitstrekken. De Milices Patriotiques de Schaerbeek hadden er al in 1942 een schuilplaats ingericht, van waaruit tal van door de vijand opgejaagde verzetslieden of geallieerde piloten geëvacueerd werden. Het dorp werd in februari 1944 door de Duitse troepen bezet, die er 40 gijzelaars oppikten, waarvan er verschillende naar concentratiekampen gedeporteerd werden. Al die herinneringen werden ter gelegenheid van die herdenking opgeroepen door burgemeester Roynet, die talrijke personaliteiten mocht begroeten, waaronder Charles Hoste, voorzitter van de Milices, Nols, burgemeester van Schaerbeek en de gewezen eerste-minister, E. Leburton.

Ons Centrum had zijn medewerking verleend voor het inrichten van een tentoonstelling die de belangrijke rol, die deze streek in het verzet had gespeeld, in het licht stelde. De oproep van de burgemeester tot de plaatselijke bevolking had tot gevolg dat heel wat originele documenten konden worden verzameld, waarvan het Centrum kopie heeft kunnen nemen en die thans in zijn kollekties zijn opgenomen.

André CORDEWIENER

c) Tentoonstelling ter gelegenheid van de 30e verjaardag van de bevrijding.

Van 24 september tot 6 oktober 1974 greep te Brussel in het Stadhuis een tentoonstelling plaats ter gelegenheid van de 30e verjaardag van de bevrijding van Brussel. De vernissage op 23 september ving aan met een welkomst- en toelichtingswoord van Schepen van Schone Kunsten Pierre Van Halteren. Prof. Em. H. Bernard gaf in zijn academische rede een beeld van de gebeurtenissen, die zich afspeelden van D-Day tot de bevrijding van Brussel en Antwerpen. Leraars en leerlingen van de Muziek-academie van de stad Brussel brachten gedichten, teksten en liederen gewijd aan en voortgesproken uit het verzet.

Talrijke personen woonden deze vernissage bij, onder wie burgemeester Cooremans, schepen Van Halteren en verschillende leden van het Wetenschappelijk Comité de HH. Régibeau, Segers, Charles en Juffr.

De Landsheere, opgemerkt werden.

De tentoonstelling zelf was opgebouwd omheen vijf thema's : de achttiendaagse veldtocht, het begin van de bezetting, het dagelijks leven tijdens de bezetting, het verzet en de bevrijding. Getracht werd zoveel mogelijk propaganda te illustreren met de werkelijkheid. De tentoonstelling werd vooral ingericht voor de schoolgaande jeugd, die tevens in de gelegenheid gesteld werd lezingen te aanhoren gewijd aan het verzet, gehouden door Directeur Vanwelkenhuyzen en J. Gotovitch.

Vermelden we nog dat voor de inrichting van deze tentoonstelling beroep werd gedaan op de diensten van het Centrum.

W.M.

7. Het Centrum verleende zijn medewerking.

John Gillingham, Ph. D., van de University of California, publiceerde na zijn opzoekingen in het Centrum en in andere Belgische archieven "The Baron de Launoit : a case study in the 'politics of production' of Belgian industry during nazi occupation" in het Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, V, 1974, 1-2. Prof. Werner Warmbrunn, van Pitzer College, Claremont, V.S., kwam zich in twee lange werkverblijven, in 1974 en 1975, vertrouwd maken met de problematiek van de bezetting in België, met het oog op de publicatie van "Belgium during the second world War". Jonna POULSEN, van de Universiteit van Kopenhagen, werkt over de "Belgian Exilpolicy during the second world war". Henri VANNOP-PEN, Luk KONGS en Mieke SERTYN namen de collecties van het Centrum door voor hun doctoraat.

Voor einde studieverhandelingen deden beroep op de verzamelingen van het Centrum : Eric BOELS (RUG), Alfred BELLEFLAMME (UCL), Arlette CIGE (ULB), Tony CLAESKENS (KUL), Emmanuel DE DECKER (UCL), Jacques KLAPHOLZ (ULB), Dominique NOKERMAN (UCL), Françoise PEEMANS (UCL), Erik PERTZ (KUL), Peter SCHOLLIERS (VUB), Michel TASZEWSKI (ULB), Philippe THAYSE (ULB), Michel VANBERGEN (ULB), Luk VANDENBROUCKE (VUB), Willy VANDERVORST (ULB), Rudi VANDOORSLAER (RUG), Wim VAN ROMPAEY (VUB), Anne Marie VRIENDS (VUB), Edouard WANLIN (ULB).

Van de Koninklijke Militaire School kwamen vier leerling-officieren om raadgevingen. Seminarieoefeningen, waarbij beroep werd gedaan op de collecties van het Centrum, werden gehouden door de V.U.B., de U.L.B., U.C.L., I.N.S.A.S., R.I.T.C.S.

Voor hun publicaties en boeken werkten in het Centrum Roger Anthoine, JeanPierre Challe, Prof. J.-L. Charles, A. Decker, Jacques de Launay, Henry de Pinchart, J. Dillen, Mevr. Goossens, Jan Hardeman, Eric Lepeer, Mej. Libon, Jos Libotton, Mathilde Rieussec (Fr.), Prof. J. Stengers, de heer Zwaan (NL).

Ook de BRT en RTB deden beroep op de competenties en de verzamelingen van het Centrum.

In totaal werden in de leeszaal 99 bezoeken genoteerd voor het laatste trimester van 1973, 428 voor het jaar 1974 en reeds 363 voor het eerste semester 1975.

W.M.

B. ARCHIEVEN - BIBLIOTHEEK - KOLLEKTIES.

1. Archieven.

a) REEKS A : Geallieerde autoriteiten.

- AS 1 SHAEF, Court of inquiry, enquête betreffende de zaak Irma Laplasse.

b) REEKS B : BELGIE : diverse instellingen.

- B 12 Processen-verbaal van het Comité permanent du Conseil de législation van 1938 tot 1947 (Microfilm 72).

c) REEKS C : Politieke partijen en kulturele bewegingen.

- C 1 Archieven DEVLAG.

De inventaris van de tijdsdocumenten der DeVlag, welke eerlang door het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog zal uitgegeven worden, was voor ons geen gemakkelijke opdracht, gezien de oorspronkelijk gebrekkige staat van classificatie waarin de grootste massa der stukken ons bereikte.

Het archieffonds van de "Duitsch-Vlaamsche Arbeidsgemeenschap" of Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft bestaat uit tijdsdocumenten, die aan het Centrum werden overgemaakt zowel door het Auditoraat-generaal als door verschillende individuele personen.

Hoewel het aanvankelijk niet in onze bedoeling lag een gedetailleerde studie te maken van deze organisatie, werden wij toch met de historische aspecten van de DeVlag geconfronteerd. Het is o.i. namelijk ondenkbaar de classificatie der stukken van een ingewikkelde en snel evoluerende organisatie aan te vangen zonder het organigram van de DeVlag te reconstrueren.

Ommethodologische en pragmatische redenen werden de stukken geordend volgens het organisme van oorsprong. Daarom hebben we in de mate van onze mogelijkheden en aan de hand van de beschikbare stukken getracht de organisatiestructuur van de DeVlag te reconstrueren.

Maurice VAN DE STEEN

Wouter STEENHAUT

- C 3 Kleine nationaalsocialistische groepjes in Vlaanderen.

Het betreft hier kleine archiefgehelen die het kortstondig bestaan illustreren van de Nationaalsocialistische Beweging in Vlaanderen (N.S.B.I.V.) (1 C 3), van de Nationaalsocialistische Beweging-Vlaanderen (N.S.B.V.) (2 C 3) en van de Nationaalsocialistische Vlaamsche Arbeiderspartij (N.S.V.A.P.) (3 C 3). De stukken illustreren de wil van de Militärverwaltung om slechts één beweging, in casu het V.N.V., in Vlaanderen te erkennen, - wat dan in mei 1941 leidde tot de Eenheidsbeweging-VNV -, en de infiltrering en tegenactie van SS via de Vlaamse SS en later de De-Vlag.

Een inventaris met gedetailleerde en samengevoegde index stelt deze archieven ter beschikking van de navorsing.

W.M.

- C 4 Archieven van de C.C.W. (Communauté culturelle wallonne).

De Communauté culturelle wallonne (Waalse kulturele gemeenschap) is een organisme, opgericht in 1941 onder invloed en met subsidies van de Propagandaabteilung Belgien. De C.C.W. spande zich in om de waalse letterkundigen en artisten van de francofiele tendensen af te houden om de kulturele banden tussen Wallonië en Duitsland te benadrukken. Onder voorzitterschap van Pierre Hubermont, werd de C.C.W. georganiseerd, met regionale kamers, geleid door een algemeen secretariaat. Het hield "kulturele dagen", richtte tentoonstellingen van Waalse en Duitse kunstenaars in, organiseerde kulturele reizen naar Duitsland voor Waalse kunstenaars en kulturele vakanties in het Reich voor Waalse kinderen. Dank zij subsidies kon een luxueus tijdschrift "Wallonie" uitgegeven worden, dat verscheen van oktober 1941 tot augustus 1944. Driehonderd zestig stukken van diverse oorsprong werden over het onderwerp bijeengebracht: briefwisseling van de voorzitter, van het algemeen secretariaat, van de regionale kamers van Luik en Verviers, aktiviteitsverslagen en diverse publicaties. Een gedetailleerd inventaris berust in het Centrum.

André CORDEWIENER

- C 5 Archieven van de A.G.R.A. (Amis du Grand Reich Allemand).

De A.G.R.A. (Vrienden van het Groot-Duitse Reich), dat als ondertitel Mouvement national socialiste wallon droeg, werd onder voorzitterschap van Scaillet opgericht in 1941, met de steun van de Propagandaabteilung. De naam weerspiegelt duidelijk de bedoelingen. Het programma drukte de sociale noodzaak uit van een rassenstaat, gebaseerd op de principes van het nationaal-socialisme in Wallonië. Hitler was de geestelijke leider. De A.G.R.A. voerde propaganda voor een gemotoriseerd korps van de N.S.K.K., voor de Organisation Todt, voor de Waffen-SS en voor vakanties van Waalse kinderen in Duitsland. Een inventaris over 32 stukken betreffende deze organisatie berust in het Centrum.

André CORDEWIENER

d) REEKS JP : Handschriften en dagboeken.

Naast de belangrijke aanwinsten, voortgekomen uit de RTB-uitzendingen over L'Exode 1940, waarover we het verder zullen hebben, werd deze reeks verrijkt met talrijke dokumenten, waarvan geciteerd moeten worden :

- JP 049 Generaal LAVRY, herinneringen betreffende het Ministerie van Landsverdediging in Frankrijk en van de krijgsgevangenschap in Duitsland.
- JP 116 Gustave LEFEVBRE, Carnets personnels 1938-1946, 5 schriften met korte index.
- JP 117 Joseph DELORY, Marcinelle, Journal 1940, 63 p. dact.
- JP 118 Maurice PLANQUART, 4 schriften hs.
- JP 120 R. CORDEWIENER, Stalag 1 A, 62 p. dact.
- JP 186 A.-E. JANSSEN, Parallèle entre les deux occupations (gift van Baron Ryelandt).

We herinneren er aan dat een systematische index toelaat alle onderwerpen behandeld in de 194 nummers van deze reeks, die tot dusver door het Centrum verzameld werden, terug te vinden.

J. G.

e) REEKS L : Londen.

- LK 4 Commissariat au Rapatriement : briefwisseling (augustus-november 1944).
- LK 5-6 Archieven betreffende het kulturele leven in Londen.

Mej. Sarah Huysmans, hoog ambtenaar van het Ministerie van Openbaar Onderwijs, Sectie voor Schone Kunsten, maakte het Centrum verschillende dossiers over betreffende Belgische initiatieven op kultureel gebied in Londen. Zo geven de Processen-verbaal van het Maison des Musiciens Belges (1940-1942) de inspanning waard geleverd op muzikaal gebied (In het Centrum LK 5). Een origineel werkterrein werd door België in Groot-Brittannië gevonden in het marionettentheater, dat er opgericht werd. Van 1941 tot 1943 vermaakte het theater groot en klein en droeg er toe bij het moreel te verstevigen en de talenten te gebruiken van de verschillende auteurs en toneelspelers onder de vluchtelingen. Een van de moeilijkste opdrachten was wel het verwerven van hout, om poppen en theater te vervaardigen. De volledige archieven van dit initiatief berusten in het Centrum onder het nummer LP 3. Dezelfde schenkster overhandigde nog enkele stukken over de werkzaamheden van het departement van Openbaar Onderwijs (LP 1), van het werk Le Colis Alimentaire (LK 6) en tenslotte nog enkele foto's van die periode.

J. G.

- LK 7 Papieren van William UGEUX.

Achtereenvolgens hoofd van de dienst Zéro en van de Poste de Commandement Belge (P.C.B.), werd William Ugeux directeur-generaal van de Belgische Staatsveiligheid in Londen. Hij overhandigde aan het Centrum de enkele dossiers, die hij nog bezat betreffende de werking van die instelling. Na inventoriëring, zullen enkele van die stukken op het Centrum gekonsulteed kunnen worden. De overhandigde archieven omvatten ook enkele fragmenten van de Koerier Zéro. Zij vervolledigen de archieven van die Dienst, die we reeds in bezit hadden (zie de inventaris door D. Vercauteren en J. Gotovitch).

J.D.

f) REEKS M : Militärbefehlshaber in Belgien und Nordfrankreich.

Het Algemeen Rijksarchief deponeerde bij het Centrum een reeks dokumenten, afkomstig van het Huis der NSDAP te Brussel. De reeks omvat stukken die de verschillende werkzaamheden van de NSDAP, vooral dan in verband met sociale dienstverlening voor de Duitse burgers in België illustreren : DAF, DRK, NSV, WVH. Ook gedeeltelijke archieven van de 2. NSKK-Brigade, grotendeels samengesteld uit Duitse onderdanen, werden gedeponeerd. Deze archieven zullen later geklasseerd worden.

- MK 3 Sicherungsregiment 16, het ex-Grenzwachtregiment Clüver.

Dit grenswachtregiment, in België sinds 1940, werd in 1943 omgevormd tot een veiligheidsregiment, dat voornamelijk gebruikt werd in de strijd tegen de verschillende maquiszones. Twee dossiers met regimentsbevelen laten ons toe enkele akties van dit regiment tegen het Belgisch Verzet te kennen.

- MV 4 Propaganda Abteilung, Gruppe Presse. Dokumenten van het Hoover Institute, Ts. World War II, Prop. Germany, N 277 (1 portefeuille kopieën).

Dit dossier, geschonken door de auteurs van l'An 40, omvat hoofdzakelijk de Duitse vertaling van de talrijke vlugschriften en sluikbladen, in beslag genomen door de Duitsers.

J.G.

g) REEKS P : Persoonlijke papieren.

- PB 2 Nachlass Major BAUMANN (microfilm).

Majoor Baumann maakte tijdens de bezetting deel uit van de Kommandostab van de Militärbefehlshaber Belgien Nordfrankreich te Brussel. Als hoofd van de Abteilung Z, was hij er belast met de betrekkingen met de collaborerende militaire eenheden, die noch van de Waffen-SS, noch van de Luftwaffe afhingen, dus essentieel met de Vlaamse en Waalse Wacht en tot 1943 het Légion Wallonie. Deze archieven geven uitleg over de op-richting en de politieke ondergronden van die eenheden.

W.M.

- PD 13 A. DUMONT, Verviers : 1 dossier over de Service Volontaire du Travail pour la Wallonie.

- PD 14 Prof. de STURLER.

Dokumenten van het "Comité tegen het Neofascisme", Londen 1944. Voorbereiding, opstellen en weerslag van een manifest in Londen opgesteld in Nederlandse middens als reactie op bepaalde autoritaire tendenzen in die middens.

- PD 16 J. DELVOYE-SCHEEN : verzet in het station te Flémalle-Haute.

- PD 17 Léon DEBEVE : dokumenten te Londen ontvangen vanuit het bezette België en nota's van de CEPAG (Commissie voor de studie van na-oorlogse problemen).

- PD 18 Papieren Raymond DELHAYE.

Mevrouw Raymond Delhaye, weduwe van de dd. Secretaris-generaal van het Ministerie van Volksgezondheid en Ravitaillering in 1940, heeft het Centrum tijdelijk twee bundels archiefstukken ter beschikking gesteld. De eerste bundel draagt de titel : La reddition de Bruxelles en bevat een groot aantal brieven met de reacties van personaliteiten op de publicatie in mei 1941 door Raymond Delhaye van La reddition de Bruxelles le vendredi 17 mai 1940. Men weet dat Raymond Delhaye, bijgestaan door leden van de Spaanse Ambassade, in mei 1940 de eerste kontakten opnam met het Duitse leger om Brussel voor de vernieling te behoeden. Nadien was hij ten stadhuize nauw betrokken bij de onderhandelingen die leidden tot de overgave van de hoofdstad. De tweede bundel betreft de benoeming op 16 mei 1940 van Raymond Delhaye tot Secretaris-generaal en vooral zijn vertrek, enkele maanden later, uit het Ministerie van Volksgezondheid en Ravitaillering. Ter gelegenheid van zijn ontslag sprak Delhaye in aanwezigheid van zijn collega's secretarissen-generaal een belangwekkende rede uit op 24 september 1940. Achteraf liet hij de tekst van zijn rede aan een groot aantal vooraanstaanden geworden. Het zijn hoofdzakelijk de antwoorden van deze prominenten die wij in deze bundel aantreffen. De documenten uit beide bundels werden op microfilm gebracht.

Jean GALLANT

- PJ 2 Jules JANSSENS : 1 dossier over de activiteiten van het net "Zéro".

- PJ 3 Camille JORDAN : 1 bundel nota's en dokumenten over de neutraliteitspolitiek.

- PK 3 Armand KIRSCHEN : 1 bundel, activiteit van A. Kirschen in Buenos Aires, 1941.

- PL 3 Georges H. LUCHIE.

G. Luchie overhandigde het Centrum het geheel van de documenten, die hij verzameld had met het oog op het schrijven van zijn boek La Belgique au temps de l'occupation, Bruxelles, La Renaissance du Livre, 1972. Het geheel, zeven fardes, chronologisch gerangschikt, omvat

onder andere interessante verslagen over het bezette België, opgesteld door meerdere inlichtingsnetten, waaronder Mill en Hotton.

- PM 5 Kolonel de MONTJOIE : 1 dossier over het leven in het bezette België. Getuigenis over het Algemeen Hoofdkwartier op 27 en 28 mei 1940.
- PM 7 Charly del MARMOL : archieven van de CRAB te Mauvezin (Gers, Frankrijk) in 1940.
- PP 2 Gérard PLANCHON : 1 dossier over de activiteiten van het AS, Groupe 60.
- PP 3 M. POMORSKI : archieven van de Poolse verzetsorganisatie in België P.O.W.N.
- PR 1 Baron Daniël RYELANDT.

Naast talrijke documenten over het AS, zone 5, secteur 5, omvat het fonds een reeks opinieverslagen bestemd voor de regering te Londen.

- PR 3 Marcel RONGE : 1 dossier over o.a. de Koningskwesie en de achttiendaagse veldtocht.
- PS 3 Luc SOMERHAUSEN : vervalste documenten en situatie van het personeel van de Senaat in 1942.
- PS 4 Paul STRUYE.

De zoon van de bekende jurist liet ons een archiefdossier geworden van zijn vader. Het omvat onder andere processen-verbaal van de Balie van Verbreking, verschillende juridische consulten in 1940 en 1941 gegeven en enkele elementen betreffende de repressie van het incivisme. De kollektie tijdschriften van het Centrum werd eveneens aangevuld met exemplaren van gecensureerde kranten.

- PT 1 Léon Eli TROCLET : archieven die vooral betrekking hebben op de periode onmiddellijk na de oorlog, o.a. over de Conférence national du Travail (Nationale Arbeidskonferentie).
- PT 2 Gérard THOMAS : documenten van een verplicht tewerkgestelde en van Vlaamse Katholieke scouts.
- PV 6 Papieren M. Van HECKE, gewezen secretaris-generaal (Microfilm 73).

De Heer M. Van Hecke, ere-directeur-generaal bij het Ministerie van Koloniën en ere-inspecteur-generaal van Koloniën, heeft zijn persoonlijk archief ter beschikking van het Centrum gesteld om het te laten microfilmen. Deze stukken vormen samen twee lijvige bundels. Tijdens de bezetting was de heer Van Hecke tot tweemaal toe dd. secretaris-generaal van zijn departement, eerst van mei tot augustus 1940, vervolgens van april 1941 tot einde april 1943 toen hem door de Duitsers ambtsverbod werd opgelegd. Behoudens de agenda's van de vergaderingen van het Comité der Secretarissen-generaal, bevatten de papieren Van Hecke een uitgebreid aantal brieven in verband met kwesties die ter zitting werden besproken. Er steken o.a. originele brieven in van A. De Vleeschauwer, minister van

Koloniën, Reeder, chef van de Militärverwaltung, enz... Verder treft men in dit fonds een aantal synthesesnota's aan over allerlei problemen, die zich tijdens de oorlog aan de secretarissen-generaal stelden.

Jean GALLANT

- PV 7 Papieren Jean VOSSSEN.

Mevrouw Jean Vossen, weduwe van de ere-Secretaris-generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken, heeft het Centrum momenteel het oorlogsarchief van wijlen haar echtgenoot toevertrouwd. De papieren Vossen, die uit verschillende honderden stukken bestaan, zijn belangrijk zowel voor de kennis van de activiteiten van Jean Vossen zelf als voor deze van zijn collega's Secretarissen-generaal. Naast stukken in verband met de 18-daagse Veldtocht, de wet van 10 mei 1940, en de verwijdering van meerdere Secretarissen-generaal, bevat dit fonds ook een aantal bijzondere dossiers. Deze bundels betreffen een reeks problemen die zich aan de Belgische overheden - meer bepaald het Ministerie van Binnenlandse Zaken - stelden tot op het ogenblik waarop Secretaris-generaal Vossen in februari 1941 zijn ambt op bevel van de Duitsers moest neerleggen. Ongetwijfeld gaat het hier om het belangrijkste deel van het archief Vossen, datgene dat de historicus het meest zal bieden. Verder bevat onderhavig archief een bundel die verband houdt met de verwijdering van Vossen uit zijn ambt en een aantal stukken voor de periode die gaat van februari 1941 tot de bevrijding. Tenslotte hebben heel wat stukken betrekking op het onderzoek waaraan Jean Vossen, zoals zijn overige ambtsgenoten, zich na de oorlog moest onderwerpen. De papieren Vossen, waarvan eerstdaags een inventaris zal verschijnen, worden op microfilm gebracht.

Jean GALLANT

h) REEKS R : Verzet.

- 3 RC 3 Commandement des Milices Patriotiques - Comité régional de Verviers : likwidatie van de opeisingen (1945-1947).
- 3 RC 4 Papieren J. HEUSSE, commandant van de Milices Patriotiques te Luik (gevechten bij de bevrijding).
- 5 R 1 Archieven van de O.M.B.R., West-Vlaanderen.

Dit geheel van 5 bundels geeft belangrijke overzichten van de rol door deze organisatie gespeeld bij de Bevrijding, vooral in het vervullen van de haar toevertrouwde wachtdiensten. Tevens inlichtingen over de verzetsorganisaties na de oorlog.

J. G.

i) REEKS T : Deportatie.

- T 4 Esterwegen, naamlijst (fotokopie).

j) REEKS W : Kollekties.

De zeer verscheiden aard van dokumenten die in het Centrum binnenkomen brachten ons er toe deze reeks te creëren, die archieven van verschillende belangrijkheid samenbrengt onder een tema of volgens de herkomst. Nu reeds bestaan de volgende onderverdelingen :

- W 1 Oostkantons
- W 2 Verkiezingen na de oorlog : kiespropaganda.
- W 3 Kollektie An 40 : de dokumenten door de auteurs bijeengebracht en aan het Centrum gegeven, zijn nu geklasseerd. De inventaris omvat 126 rubrieken. De dokumenten omvatten 6 bundels en 7 rollen microfilm.
- W 4 Légion Wallonie.
- W 5 Legioen Vlaanderen.
- W 6 Verviers : dit fonds omvat de talrijke lokale dokumenten, verzameld door onze korrespondent te Verviers, Jacques Wynants.
- W 7 Kollektie Walraet-Livre d'Or de la Résistance : manuskript van het werk en dokumenten, bijeengebracht door M. Walraet voor het opstellen.

J. G.

k) REEKS X : Belgische activiteiten in het buitenland (Londen uitgezonderd).

In deze reeks worden de archieven betreffende de oorlogsactiviteiten van Belgen in het buitenland, met uitzondering van de gewezen kolonie, Belgisch Kongo, en van Londen (Reeks L) samengebracht. De onderreeks XP heeft betrekking op de Belgische activiteiten in Portugal en Spanje (cfr. p. 21).

- XP 1 Papieren John DE STOOP.

De heer De Stoop was zo vriendelijk om vijf belangrijke persoonlijke dossiers toe te vertrouwen, die het Centrum op microfilm liet vastleggen. Vier dossiers hebben vooral betrekking op zijn activiteiten in de schoot van het Comité voor de coordinatie van de ravitaillering van België (C.C.R.B.), waarvan Graaf de Kerchove de Denterghem voorzitter was (zie Mededelingen nr. 5, p. 38). Dit belangrijk organisme had tot belangrijkste taak vanuit Portugal bij te dragen tot de bevoorrading van de Belgische bevolking door het zenden van levensmiddelen. Het vijfde dossier behandelt de organisatie van de diensten van de Staatsveiligheid te Londen, vanaf november 1940, alsook de activiteit van zijn agenten te Lissabon en in het Iberisch schiereiland, tot einde 1941. Raadpleging van deze dokumenten is onderworpen aan voorafgaande toestemming.

- XP 2 Oorlogsarchieven van wijlen Ambassadeur André MOTTE.

Wijlen André Motte werd in 1941 belast door minister van

Buitenlandse Zaken Paul-Henri Spaak met de zaakvoering van de Belgische Legatie te Lissabon, welke zware en delikate functie hij uitoefende met een opmerkelijke energie, behendigheid en vaderlandsliefde. Lissabon was voor de Belgische regering te Londen een van de zeldzame observatieposten geworden voor Europa, en terzelfdertijd de voornaamste verbinding met België; de gewone diplomatieke zending kreeg hierbij nog belangrijke verantwoordelijkheden inzake militie, staatsveiligheid, pers en propaganda, koloniale aangelegenheden en bevoorrading. De persoonlijke papieren van André Motte, die door zijn familie bereidwillig aan het Centrum toevertrouwd werden, geven een eersterangsoverzicht van de belangrijke rol, die de Belgische Legatie te Lissabon vervulde tijdens de oorlog. Een speciale toelating is vereist voor de raadpleging van deze archieven.

H.F.

2. Kollekties.

Affiches.

De heer Furnémont, conservator van het Museum van Hoei, was zo bereidwillig het Centrum 29 affiches van de periode 1939-1945 te laten reproduceren. Daardoor beschikt het Centrum momenteel over 657 diapositieven van die aard.

J.D.

Fototeek.

Einde september 1974 werd een begin gemaakt met het klasseren van een belangrijke verzameling foto's over de kollaboratie in België die in 1973 door het Auditoraat-Generaal aan het Centrum werd afgestaan (Cfr. Mededelingen, 4). Het gaat hier om, naar schatting, een 8.000 foto's die alle facetten van de kollaboratie belichten. Dat werk zal vanzelfsprekend enkele maanden in beslag nemen en tot zolang zal dat fonds voor raadpleging door buitenstaanders gesloten zijn.

Voor de periode van 1 januari tot 30 september 1974 leende het Centrum 332 foto's, 25 affiches en 92 dia's van affiches uit. De grootste afnemers waren uitgevers en kranten, gevolgd door enkele gemeentebesturen. Deze laatste gebruikten het ikonografisch materiaal om tentoonstellingen over de bevrijding te organiseren.

F.S.

C. PUBLIKATIES EN KONFERENTIES.

1. Publikaties van het Centrum.

Sinds het verschijnen van Mededelingen 5 heeft het Centrum

talrijke en belangrijke publikaties laten verschijnen : de derde aflevering van de Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog (1974), de Inventaires nr. 4 (1974) en nr. 5 (1975), en het volumineuze Repertorium van de pers bewaard in het Centrum (2 vol. 1974). Inventarissen en repertoria zijn voor alles werkinstrumenten, die de navorsers de toegang tot en de konsultatie van archieffollekties en tijdschriftenreeksen in het Centrum bewaard vergemakkelijken.

De derde aflevering van de BIJDRAGEN TOT DE GESCHIEDENIS VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG (1) omvat zes artikels, gewijd aan verschillende aspekten van de geschiedenis van ons land, zowel tijdens La drôle de guerre als tijdens de Duitse bezetting. Zich steunend op Duitse archieven en de na-oorlogse processen bestudeerde A. DE JONGHE nauwkeurig De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een HSSPF in België (1942-1944). Eerste deel : De Sicherheitspolizei in België. Deze studie brengt verrassende vaststellingen over de rol van de Duitse politie in het bezette België. F. VAN DER ELST belicht een belangrijke figuur van de Vlaamse kollaboratie in Dr. Elias als leider van het V.N.V.. J. DUJARDIN bestudeert De Dienst "D" en de hulp aan de onderduikers aan de hand van bewaard gebleven brieven en rekeningen. Een eerste schets van Het godsdienstig leven van de Belgische Krijgsgevangenen (1940-1945) levert Kommandant o.r. G. HAUTECLER. I. SHIRMAN bestudeerde een weinig gekend aspekt van de rassenvervolging, De ekonomische plundering van de Joden in België, terwijl J. VANWELKENHUYZEN in de diplomatieke konferentie van april 1940 een moment van de Belgische neutraliteitspolitiek tijdens de drôle de guerre belicht. Deze laatste aflevering van de Bijdragen kende onmiddellijk bij het publiek en in de pers een groot succes.

De zeldzaamheid van operationele archieven van een gewapende verzetsorganisatie maakt de interessante archieven betreffende het Belgisch Leger der Partisanen des te belangwekkender. De inventaris van Les Archives des Partisans armés (2), opgesteld en uitgegeven door José GOTOVITCH laat toe beter de dokumenten te begrijpen en te gebruiken, die over de levenswijze van de partisanen, over hun akties en hun betrekkingen met andere verzetsorganisaties waardevolle elementen leveren voor een verder doorgedreven onderzoek.

De kwaliteit van de Aktie- en Inlichtingsdiensten in België werd menigmaal beklemtoond door de Geallieerden. Nu komen de "top secret" archieven van enkele van die diensten naar voor, die toelaten duide-

-
- (1) Bijdragen tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 3, oktober 1974, Brussel, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1974, 8°, 200 p., 190,- BF.
 - (2) J. GOTOVITCH, Archives des partisans armés, Louis Van Brussel - Bundesarchiv - Fondation Jacquemotte (Inventaires, n° 4), Bruxelles, Centre de Recherches et d'Etudes historiques de la Seconde Guerre mondiale, 1974, 4°, XVI - 39 p. 75,- BF.

lijk vast te stellen het ritme en de waarde van de inlichtingen die naar Londen gestuurd werden. Daniel VERCAUTEREN en José GOTOVITCH stelden een gedetailleerde inventaris op van de in het Centrum bewaarde, geïndexeerde en gerepertorieerde Archives des réseaux Tégat et Zéro (1). Deze inventaris, vervolledigd door een naam- en zaakregister laat toe zich een idee te vormen van het intense en gevaarvolle leven van de inlichtingsnetten, en van de belangrijkheid van de dikwijls op levensgevaar door de agenten van die netten vergaarde inlichtingen van militaire, administratieve en economische aard.

Het belang van de pers als historische bron voor de hedendaagse periode moet niet meer beklemd worden. Tijdens de tweede wereldoorlog was de invloed van de pers daarenboven zeer groot zowel op informatie- en propagandagebied als op ideologisch gebied in de strijd tussen Duitsland en de Geallieerden. Het Centrum meende er dan ook goed aan te doen de navorsers een bibliografisch hulpinstrument ter beschikking te stellen, die de rijke kollekties aan dagbladen en tijdschriften gekendmaakt. Het Repertorium van de pers bewaard in het Centrum (2), door André CORDEWIENER, heeft de vorm van twee fardes, 4°-formaat, die in alfabetische volgorde de beschrijvende steekkaarten van meer dan 500 belgische en buitenlandse periodieken omvat, verschenen tussen 1936 en 1950. Dit werkinstrument kende onmiddellijk een zodanig succes, dat de Franse uitgave reeds uitgeput is en dat er nog slechts een klein aantal exemplaren van de Nederlandse versie voorradig is.

2. Publikaties van het Wetenschappelijk personeel.

André CORDEWIENER

- Depers en de tweede wereldoorlog. Repertorium van de pers bewaard in het Centrum, Brussel, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1974, 4°, 2 vol.

Albert DE JONGHE (vrij navorsers)

- De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een HSSPF te Brussel (1942-1944). Eerste deel : De Sicherheitspolizei in België, in Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 3, oktober 1974, p. 9-82.

Jean DUJARDIN

- De Dienst "D" en de hulp aan onderduikers, in Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 3, oktober 1974, p. 107-146.

-
- (1) D. VERCAUTEREN en J. GOTOVITCH, Archives des réseaux Tégat et Zéro (Inventaires, n° 5), Bruxelles, Centre de Recherches et d'Etudes historiques de la Seconde Guerre mondiale, 1975. 4°, X - 83 p. 100,- BF.
 - (2) André CORDEWIENER, De pers en de tweede wereldoorlog. Repertorium van de pers bewaard in het Centrum. Brussel, Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1974, 4°, 2 vol., 500,- BF.

Henri FASSBENDER

- A la découverte de Conimbriga, in Reflets d'Humanisme, nr. 49, décembre 1974, p. 15-17.
- L'Affaire Van Moorsel (1844-1848), in L'Eglise et l'Etat à l'époque contemporaine. Mélanges dédiés à la mémoire de Mgr. Alofs Simon, Bruxelles, 1975, p. 201-235.

José GOTOVITCH

- Quelques réflexions historiques à propos du terrorisme, in Réflexions sur la définition et la répression du terrorisme, Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 1974, p. 15-24.
- Archives des partisans armés (Inventaires, n° 4), Bruxelles, Centre de Recherches et d'Etudes historiques de la Seconde Guerre mondiale, 1974. In-4°, XVI - 39 p.
- (met D. VERCAUTEREN) Archives des réseaux Tégal et Zéro (Inventaires, n° 5), Bruxelles, Centre de Recherches et d'Etudes historiques de la Seconde Guerre mondiale, 1975. In-4°, X - 83 p.

Georges HAUTECLER

- Het godsdienstig leven van de Belgische krijgsgevangenen (1940-1945) in Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 3, oktober 1974, p. 147-162.

Jean VANWELKENHUYZEN

- De diplomatieke konferentie van 5 april 1940, in Bijdragen tot de geschiedenis van de tweede wereldoorlog, 3, oktober 1974, p. 183-199.

3. Konferenties van het wetenschappelijk personeel.

Henri FASSBENDER

- 30 november 1973, "Recherches actuelles sur la deuxième guerre mondiale" in Institut Ste-Ursule te Vorst.
- 21 maart 1975, "Le Centre belge de la Seconde Guerre mondiale et ses recherches" in de Facultés universitaires Saint-Louis te Brussel.

Jean VANWELKENHUYZEN

- 11 mei 1974, Mons - Amicale des Officiers des Campagnes 1914-1918 et 1940-1945 : "Les activités du Centre de Recherches et d'Etudes historiques de la Seconde Guerre mondiale".

- 1 en 2 oktober 1974, Brussel (stadhuis) - Rhetorika leerlingen van de stadsscholen van Brussel : "La Résistance belge".
- 2 november 1974, Lille - Université de Lille III : "La libération du Nord de la France et de la Belgique : quelques aspects des opérations militaires".
- 25 november 1974, Verviers - Kiwanis : "Les activités du Centre de Recherches et d'Etudes historiques de la Seconde Guerre mondiale".
- 4 februari 1975, Ath - Rotary : "La Résistance belge".
- 17 mei 1975, Strasbourg - Université de Strasbourg : "Un écrit peu connu du colonel de Gaulle : Le problème belge".

4. Radiouitzendingen.

Het was professor Maurice Arnould van de U.L.B. die op het idee kwam een reeks radiouitzendingen te wijden aan de uittocht van 1940. Die geschiedenis moest nog geschreven worden. Bovendien kon hij, als massafenomeen, slechts bestudeerd worden dankzij de deelneming van een belangrijk aantal getuigen. De enige manier om die te bereiken was het gebruik van een massamedium. Zo ontstond een vruchtbare samenwerking tussen het Centre de Bruxelles de la Radiotélévision belge (R.T.B.) en het Navorsingscentrum.

Een eerste reeks uitzendingen werd in januari 1974 aangekondigd door de geschreven pers, de radio en de televisie. Hiermee wilde men het publiek ertoe aanzetten bij voorkeur tijdens de uittocht zelf opgestelde verhalen naar de R.T.B. te sturen. De lezing van die verhalen leidde tot de keuze van een zeker aantal auteurs wier mondeling getuigenis daarna op band werd opgenomen. De meest karakteristieke uittreksels uit die opnamen zouden worden uitgezonden. Dat vooruitzicht werd nog aantrekkelijker gemaakt door het uitschrijven van een bedrag van 5.000 frank dat elke maand door het Gemeentekrediet aan het beste getuigenis zou worden toegekend.

Die eerste reeks uitzendingen ging op 14 februari van start, de datum waarop, in 1940, de minister van Volksgezondheid, Marcel-Henri Jaspar, een toespraak hield waarin hij de bevolking verzocht het land in geval van invasie niet te verlaten. Die korte sekwenties, die verschillende dagen per week op het middaguur werden uitgezonden, werden vanaf 12 maart regelmatig uitgezonden met slechts een onderbreking tijdens de vakantiemaanden. Het succes was veel groter dan de initiatiefnemers hadden durven hopen. Honderdtallen persoonlijke verhalen werden naar de R.T.B. gestuurd. Zij werden door het Algemeen Rijksarchief voor het Centrum gemikrofilmd. Hierdoor ontstond een unieke kollektie getuigenissen die van groot belang zijn om het lot van ongeveer de helft van de Belgische bevolking in 1940 te beschrijven.

De aandacht die werd verwekt, de rijkdom van de ingezamelde bronnen, de gelijktijdig ondernomen opzoekingen (o.a. in de Franse kranten uit die tijd) en de uit die korte uitzendingen opgedane ervaring

maakten het mogelijk langere uitzendingen te realiseren, eenmaal per week, na het nieuws van 19 u en tot 21 u.

De twaalf uitzendingen verliepen volgens het voor de Dossiers de l'après-guerre gebruikte schema. Rechtstreeks ingeleid door Georges Wielemans van de R. T. B., op basis van de door de directeur van het Centrum voorbereide dossiers, deden ze een beroep op het getuigenis van talrijke bij de gebeurtenissen betrokken personen en dit voor een publiek dat steeds meer geboeid geraakte.

Hier volgen de behandelde thema's :

- 16 december 1974 : De voorbereiding ;
- 5 januari 1975 : De donderslag van 10 mei ;
- 13 januari 1975 : De "16 tot 35-jarigen";
- 20 januari 1975 : De massale uittocht ;
- 27 januari 1975 : De eerste etappes ;
- 3 februari 1975 : Het terugtrekken van de regering en van de grote instellingen ;
- 10 februari 1975 : De vluchtelingen geblokkeerd achter de Leie ;
- 17 februari 1975 : De uittocht naar Frankrijk ;
- 24 februari en
- 3 maart 1975 : De Belgen in Frankrijk ;
- 10 maart 1975 : De terugkeer naar België ;
- 17 maart 1975 : Vertrek naar Engeland, Spanje en Portugal.

Die achttien uur uitzendingen werden over 't algemeen zeer goed onthaald, wat voor de radio als rechtvaardiging volstond, terwijl het Centrum er tal van voordelen uit haalde. Die uitzendingen droegen ertoe bij het Centrum meer bekendheid te geven en het een heleboel interessante informatie te verschaffen, waarvan de uitzendingen zelf slechts een flauw idee geven. Als rechtstreekse uitzendingen was hun waarde afhankelijk van de kwaliteit van de aanwezige getuigen. De voorbereide dossiers werden weliswaar nooit volledig afgehandeld, maar daarentegen kwamen er wel nieuwe elementen aan het licht of werden er ten gunste van het Centrum aanvullende dokumenten aangebracht, waarop men, ingevolge het programmaschema, niet altijd kon terugkomen. De inzameling van originele stukken of getuigenissen werd trouwens na het einde van de ree s uitzendingen voortgezet. Er zijn nog zaken die moeten opgehelderd worden, zoals de oorzaken van de schommelingen van de Belgische frank tussen 7 juni en 21 juli 1940 of de aard van de zending Hannecart. Het ogenblik is echter niet veraf waarop de nodige dokumentatie zal bijeengebracht zijn om een monografie over de uittocht van 1940 te maken. Dit zou een goed einde zijn voor een programma dat op de volledige steun van het hoofd van het Centre de Bruxelles de la R. T. B., mevr. Dina Doms kon rekenen.

K R O N I E K

De lezers over de "Mededelingen".

De Franse en de Nederlandse uitgaven van de Mededelingen nr. 5 van november 1973 werden zowel in België als in het buitenland op 2.300 exemplaren verspreid. Voor de eerste keer werden onze lezers verzocht ons een "antwoordkaart" terug te sturen en ons hun eventuele opmerkingen mede te delen. Einde 1974 ontvingen wij meer dan 920 antwoorden, waarvan 230 afkomstig uit het buitenland. Alleen al die sterke verhouding (40 %) getuigt van de belangstelling die, zowel door de bibliotheken en instellingen, als door de historici en de liefhebbers van geschiedenis van de tweede wereldoorlog, voor de Mededelingen wordt getoond.

Buiten aanduidingen i.v.m. het wijzigen of het precizeren van adressen, vragen verschillende korrespondenten dat de Mededelingen hen zouden worden toegestuurd in een andere taal dan dewelke hen werd toegekend of verzoeken zelfs om de twee versies. Zeer talrijke korrespondenten beperken zich tot dankbetuigingen, aanmoedigingen en gelukwensen. Sommigen maken van de gelegenheid gebruik om het Centrum te danken voor de bij hun opzoeken geboden hulp. Zeer dikwijls vragen lezers ons hun verzameling Mededelingen te willen vervolledigen, waarvan de nummers 1 en 2 jammer genoeg uitgeput zijn.

In de mate van het mogelijke zullen wij proberen rekening te houden met de opmerkingen en de kritiek i.v.m. de inhoud van de Mededelingen, namelijk door het aantal "lektuurnota's" te verhogen en te streven naar een vermeerdering van de enquêtes en de opzoeken, die kunnen bijdragen tot een uitbreiding van de historische dokumentatie betreffende de verschillende aspecten van België tijdens de oorlog. De activiteiten van het Centrum uiteten zich inderdaad niet alleen in zijn eigen publikaties, maar eveneens in de vaak aanzienlijke hulp die wordt geboden aan het opzoekingswerk van derden, dank zij de bronnen die het reeds kon bijeenbrengen. Die inzameling en bescherming van dokumenten is slechts mogelijk dank zij de medewerking van ontelbare instellingen en personen en niet in het minst die van onze lezers.

Henri FASSBENDER

Het Belgisch Verzet in 1941, gezien door de klandestiene pers.

In de eerste kandidatuur Rechten van de UCL is een seminarie voorzien, als toepassing van de cursus van historische kritiek. Een van de thema's, in het academiejaar 1973-1974, was gewijd aan het Belgische Verzet tijdens de tweede wereldoorlog, met als werkhypothese : het verzet : eenheid in idee, eenheid in actie. Twee groepen van een 15-tal studenten

hebben dat tema bestudeerd.

Na een eerste stap, een globale benadering van WO II, werd het fenomeen "Belgisch Verzet" behandeld, door middel van de klandestiene pers en interviews van gewezen verzetsstrijders. In feite hebben we ons moeten beperken tot het jaar 1941 en tot de franstalige bladen, en dat enerzijds omdat die overwegend zijn en anderzijds omdat de studenten onvoldoende Nederlands kenden.

De klandestiene pers was als volgt onderverdeeld :

- aantal franstalige kranten, ontstaan in 1940, en die in 1941 nog verschenen : 84 ;
- beschikbare eksemplaren : 442 (voor 76 kranten) ;
- aantal franstalige kranten, ontstaan in 1941 : 108 ;
- beschikbare eksemplaren : 385 + 12 niet nader gedateerd (voor 94 kranten) ;
- totaal beschikbare eksemplaren : 827 + 12 niet nader gedateerd.

Deze pers werd bestudeerd aan de hand van een leesrooster, gebaseerd op de starthypothese. Dit leesrooster omvatte drie grote onderverdelingen : structuur van het blad, visie op de oorlog in het buitenland, visie op de oorlog in het binnenland. Elk van deze punten zelf was onderverdeeld in een aantal vragen, geannoteerd met + of - om zo goed mogelijk het standpunt van de krant te omlijnen. In dit stadium van het onderzoek, konden wij rekenen op de kostbare hulp van J. Gotovitch.

Elke student, of paar studenten, moest daarenboven een gewezen verzetslid ondervragen op basis van een vragenreeks, door de groep samengesteld volgens de werkhypothese.

Die twee soorten bronnen stelden specifieke kritische problemen en lieten derhalve toe een zelfde fenomeen onder twee verschillende aspecten te benaderen. Daardoor zijn enkele geschreven werken, afgegeven op het einde van het jaar, belangwekkend te noemen.

De synthese van het seminarie liet toe de werkhypothese te nuanceren. In het kort gezegd komt het erop neer dat, zo de talrijke verzetsgroepen unaniem waren om verzet te plegen, de manieren om dat te doen zeer verschillend bleken te zijn. Wat de eenheid van idee betreft, hebben we de groepen, die op een politieke partij steunden, moeten onderscheiden van de anderen. De eerste, waaronder in het bijzonder de kommunisten, brachten meer hun politieke overtuiging tot uiting, terwijl de anderen er zich toe beperkten vooral het moreel van de bevolking te ondersteunen, wat natuurlijk ook zeer belangrijk was.

Ten noteren valt ook dat de studenten over het algemeen enthousiast waren over dit werk, te meer omdat het onthaal in het Navorsingscentrum zeer sympatiek was.

NB. Het thema van dit seminarie ontstond bij het bekijken van een TV-uitzending, gewijd aan Hubert Halin, tijdens de zomer van 1973 ; het seminarie werd besloten toen Hubert Halin overleden was. Vier dagen voordien had hij nog twee studenten voor hun werk ontvangen.

Michèle LIBON (Assistente U.C.L.)

Archieven van de R.T.B. voor de periode 1939-1946.

Tijdens onze opzoekingen voor de uitwerking van een licentie-verhandeling (1), hebben wij in verschillende diensten van de R.T.B. de volgende archieven kunnen raadplegen :

a) Geschreven archieven.

- De archieven van het Secretariat de l'Institut, d.w.z. de notulen van de Raad van Beheer en van het Permanent Comité van het Institut National de Radiodiffusion (I.N.R.) voor de periode 31 januari 1939 - 10 mei 1940, alsook de notulen van de Raad van Beheer van 20 oktober 1944 tot 6 juni 1946. Deze documenten bestaan aan de ene kant onder de vorm van stencils, gebundeld in dossiers, aan de andere kant onder de vorm van microfilms. Daar de nummering doorloopt, kan men aannemen dat de series, die wij tot onze beschikking kregen, volledig zijn. Een specifieke nummering betreffende elke rubriek vergemakkelijkt een tematisch onderzoek. Bij die bronnen moeten nog de documenten, die bijdroegen tot de beslissingen van de beheersorganen, gevoegd worden. Deze bijlagen zijn bewaard in dozen, waarvan de inhoud echter niet altijd overeenstemt met wat de analytische steekkaarten, daaraan gewijd, laten uitschijnen. We kunnen hier nog aan toevoegen dat de tekst van het "gesproken dagblad" van het I.N.R. als microfilm bewaard is en dat we de hand hebben kunnen leggen, dank zij privé-kollekties, op de notulen van het Permanent Comité van het I.N.R., die lopen van 10 mei tot 29 juli 1940, maar jammer genoeg nog steeds niet volledig.

- De notulen van de Raad van Beheer van de Radiodiffusion Nationale Belge (R.N.B.) te Londen tussen 26 november 1942 en 6 september 1944. Die documenten bestaan onder de vorm van twee handgeschreven registers, met een onvolledig alfabetisch repertorium. Ze omvatten o.a. personeelslijsten, budgetten, rapporten over de toestand van de R.N.B. op verschillende tijdstippen. Daarbij komen nog de teksten van de uitzendingen van de R.N.B., alsook de ontwerpen van uitzendingen, documenten afkomstig van I.N.B.E.L. en teksten van Radio-Belgique (de Belgische dienst van de B.B.C., geleid door Victor de Laveleye).

- De notulen van de Raad van Beheer van de R.N.B. te Brussel van 4 september 1944 tot 18 juli 1945, en van het Permanent Comité van 14 mei tot 8 augustus 1945. Deze documenten zijn gestencild en in dossiers gebundeld.

(1) Michel VANBERGEN, Radiodiffusion Nationale Belge et Radio-Belgique, 1940-1944, U.L.B., 1974-75.

OPROEP TOT ONZE LEZERS

U ontvangt en leest deze Mededelingen, die u op de hoogte houden van de werkzaamheden en de uitgaven van het Centrum. We danken u voor de belangstelling die u toont voor ons geschiedkundig werk.

Maar weet u dat u ons rechtstreeks en persoonlijk kunt helpen, door onze kollekties over de tweede wereldoorlog aan te vullen ?

Uw persoonlijke herinneringen, uw dokumenten en uw oorlogsarchieven, uw foto's van België tijdens de bezetting, uw getuigenis over de gebeurtenissen van 1940-1945 zijn ons zeer nuttig.

We doen dan ook beroep op u : neemt contact op met het Centrum, telefonisch of per brief, en laat ons weten welke inlichtingen en dokumenten over België tijdens de oorlog u bezit. Bij voorbaat, hartelijk dank !

*

*

*

Perskonferentie van 20 november 1975 in de lokalen van het Centrum ter gelegenheid van het verschijnen van Bijdragen 3 (cfr. p. 45-46).

Studenten van de kandidatuur rechten van de U.C.L. bereiden in de leeszaal van het Centrum hun seminarieoefening over de klandestiene pers voor (cfr. p. 42-43-44).

b) Klankarchieven.

De diskoteek van de R.T.B. bezit, naast de opnamen betreffende de geschiedenis van het I.N.R., ook opnamen met betrekking op Radio Belgique en op de R.N.B. (Londen). De klankarchieven over de Londense periode werden op band overgetapt en kunnen gemakkelijk gebruikt worden dank zij een alfabetische lijst, op naam van de speaker, en een tematisch steekkaartensysteem.

Dank zij de welwillendheid van de Heer Wangermée, directeur-generaal van de R.T.B., en van Mej. Vertommen, secretaris van de Raad van Beheer, heeft het Navorsingscentrum de toelating verkregen hogervermelde notulen door het Algemeen Rijksarchief op microfilm te laten opnemen. Deze microfilms zullen op het Centrum bewaard worden en er geraadpleegd kunnen worden.

Michel VANBERGEN

Het Centrum in de pers.

Sinds het verschijnen van de laatste Mededelingen in november 1973, besteedde de pers weer aandacht aan de activiteiten van het Centrum. Het bezoek van Minister Toussaint, van Nationale Opvoeding en Franse Cultuur, aan het Centrum op 7 november 1973 werd vermeld in Le Peuple, Le Travail, Le Monde du Travail, La Libre Belgique, Le Courrier, Le Soir, Vers l'Avenir, La Meuse, La Dernière Heure, L'Avenir du Tournaïsis.

Over de persconferentie in het Centrum over de op touw gezette geschiedenis van de K.A.J., op 27 november, bracht Het Volk op 28 november "Dertig jaar geleden, de deportatie... Geschiedenis van de Aus-land-KAJ wordt te boek gesteld. Nieuwe oproep tot degenen die over Documentatie beschikken", door Fr. Hugaerts. In De Standaard verscheen "Kajotters schrijven hun geschiedenis", op 28 november.

Isy Laloux schreef "Un "deuxième bureau" de l'histoire contemporaine. Visite au Centre de Recherches et d'études historiques de la seconde guerre mondiale". Het artikel verscheen o.a. in Le Courrier, Le Courrier de l'Escaut, Avenir du Luxembourg, op 29 januari 1974.

Direkteur Vanwelkenhuyzen werd op 5 september 1974 onder-
vraagd door La Libre Belgique over de problematiek van de bevrijding. Het artikel droeg als titel : "L'Avant et l'après Libération. Quand le gouvernement belge craignait la résistance... de droite et de gauche".

Verder trokken verschillende persorganen nog de aandacht op het verschijnen van Mededelingen 5, van de inventaris van het Archief Jan Grauls, door J. Gallant, van de inventaris Les Archives des Partisans Armés, door J. Gotovitch, en van de inventaris Archives des réseaux Tégai et Zéro, door D. Vercauteren en J. Gotovitch. Ook een oproep van het Centrum om foto's over het verzet op het spoor te komen werd in de

pers opgenomen en kende aldus gunstige gevolgen.

Het verschijnen van Bijdragen 3 kreeg uiteraard veel aandacht in de pers. Het Belang van Limburg (22.11.1974), De Standaard (22.11.1974), De Nieuwe Gids (22.11.1974), Het Volk (22.11.1974), Het Laatste Nieuws (22.11.1974), Dimanche-Presse (24.11.1974), Le Soir (25.11.1974), Le Monde du Travail (26.11.1974), Le Travail (26.11.1974), Le Peuple (26.11.1974) en 't Pallieterke gaven hun indrukken over de tijdens een perskonferentie voorgestelde artikels van de nieuwe uitgave, terwijl ze ook aandacht besteedden aan de crisis, waarmee het Centrum op dat ogenblik te maken had. Aan die crisis werd later nog aandacht besteed in Le Peuple (5.12.1974), Le Soir (6.12.1975), Spectator (14.12.1974), Le Peuple (17.12.1974) en De Standaard (3.1.1975). Het verschijnen van deze Bijdragen werd verder nog vermeld in La Dernière Heure, Journal et Indépendance, La Nouvelle Gazette, La Lanterne, Echo du Centre, Journal de Mons et du Borinage, La Libre Belgique, La Cité en Le Rappel.

Besprekingen van de artikels verschenen reeds in La Vie Wallonne (1975, 1), Ons Erfdeel (1975, 1) en Impact (juli-augustus 1975). Het artikel van Frans Van der Elst over Elias als leider van het VNV maakte veel ophef, wat tot uiting kwam in polemieken waarover 't Pallieterke, Wij, Het Pennoen en De Standaard berichtten.

W.M.

LEKTUURNOTA'S

Pierre BACHY, Un maquis dans le Val de Verne - Historique de la Ville de Péruwelz 1938-1946, Péruwelz, Amicale des Résistants de Péruwelz et environs, 1974, 630 p.

Alhoewel we nog niet over grote synteses beschikken inzake bezet België, stellen we thans een toenemende interesse vast voor dit probleem waardoor reeds talrijke lokale werken, het Centrum vaak van ongelijke waarde, maar die toch alle bijdragen tot een betere kennis van de realiteit der oorlogsjaren. Het werk van Pierre Bachy is zonder twijfel een voorbeeld van wat er kan geproduceerd worden.

Un maquis dans le Val de Verne is een poging tot totale geschiedenis, een quasi volledige monografie van de geschiedenis van een kleine stad tijdens de oorlog, met de voorgeschiedenis ervan tot het herstel van de vrede. Dit werk is vooral interessant omdat het ons een beeld ophangt van wat de oorlogsjaren betekenden op het gebied van het dagelijks leven en van eenieder: aktie van de gemeentefoverheden, van de verschillende diensten, problemen van de bevoorrading, van de oogst en van de bevoorrading in aardappelen, de kollaboratie en natuurlijk ook het verzet. Al die grote problemen, dikwijls "vanuit de hoogte" behandeld, krijgen hier een konkrete belichaming in die of gene persoon, in die of gene gebeurtenis. De auteur reproduceert in zijn verhaal verschillende teksten, officiële of klandestiene, maar steeds lokale en originele wat er eveneens een referentiedokument van maakt. Natuurlijk heeft deze methode haar keerzijde en de buitenstaander zal dikwijls verloren lopen in de opsommingen van namen zonder betekenis voor hem. Maar daardoor zal hij des te beter de complexiteit van de gebeurtenissen vatten en, wat duidelijk tot uiting komt in dit boek, de buitengewone solidariteit die doorheen alle bevolkingslagen heerste. Voor wat het verzet betreft, het centrale punt van het boek, zal men wel niet duidelijk de structuren en de verschillende groepen vatten: maar is dat niet precies de werkelijkheid van de oorlog waar de grenzen tussen de bewegingen, tussen het passief en aktief verzet dikwijls vervaagden. Een grotere samenhang in de uiteenzetting zou ons dichter bij het zuiver historische werk brengen, maar moesten dergelijke werken in alle steden van België het licht zien, dan zou de oorlogsgeschiedenis er met rasse schreden op vooruitgaan.

José GOTOVITCH

Albert BALDEWYNS & André HERMAN-LEMOINE, Les batteries de Walcheren, Bruxelles, Rossel Edition, 1974 ("Des Temps et des Hommes"), 8°, 208 p.

Het werk dat Albert Baldewyns geschreven heeft in samen-

werking met André Herman-Lemoine licht op een geslaagde wijze een omstreden fase van de veldtocht in Europa in 1944 toe. Het legt uit hoe het komt dat de haven van Antwerpen, die begin september quasi onbeschadigd bevrijd werd, slechts op het einde van november door de Geallieerden in gebruik kon genomen worden. Tijdens die drie maanden verzwakte het ritme der operaties, dat in het begin onweerstaanbaar was, om tenslotte vast te lopen in steeds hardere gevachten. Die verzwakking in het ritme was evenzeer te wijten aan verschillende opvattingen betreffende de te volgen strategie als aan logistieke problemen, door het te lang worden van de aanvoerlijnen.

Kolonel S.B.H. Baldewyns was de juiste man om dat militair onderwerp te behandelen. Gedurende lange tijd doceerde hij, met talent, militaire geschiedenis aan de Krijgsschool. Hij kent en beheerst zijn bronnen. Dat voelt men aan de gemakkelijkerheid waarmee hij de ingewikkelde problemen ontrafelt. Onder zijn leiding verliest de lezer nooit de lijn van de gebeurtenissen. Het co-auteurschap van André Herman-Lemoine, directeur van de reeks "Des temps et des hommes" bij de uitgeverij Rossel, beantwoordt aan die nieuwe stroming een specialist de hulp van een journalist te geven. We kennen het aandeel van Herman-Lemoine in dit werk niet, maar het is in ieder geval een feit dat deze studie een goede informatie paart aan stijlqualiteiten, die de lektuur aangenaam en gemakkelijk maken.

De auteurs glijden snel over de bevrijding van Antwerpen. Sommigen zullen dit betreuren. We menen echter dat dit omvangrijke onderwerp in zijn geheel moet aangepakt worden. Dit schitterend sukses, onmogelijk zonder de Verzetsgroepen, wacht nog steeds op de geschiedkundige die het in alle facetten zal bestuderen. Het hier besproken werk zal hem de taak vergemakkelijken, want het geeft de strategische kontekst ervan. Dat was de bedoeling van Albert Baldewyns en André Herman-Lemoine en zij hebben er zich terecht aan gehouden. De titel van hun werk duidt de laatste fase van het vrijmaken van de Scheldemonding aan. Maar om dat te bereiken hebben de geallieerden veel tegenslagen gekend. De meest spectaculaire was de smadelijke nederlaag bij Arnhem. Voordien was Antwerpen, in de plannen van Montgomery, slechts een etappe in de rush naar Duitsland, dat op het punt scheen te bezwijken. Deze visie van de Maarschalk hing samen met zijn idee van een enkele, zware en beslissende aanval, waartegenover Eisenhower zijn "broad front"-strategie plaatste, die minder gewaagd scheen en beter de rollen tussen Britten en Amerikanen verdeelde. De mislukking van Arnhem, die de genadeslag gaf aan de hoop de oorlog spoedig te beëindigen, bracht Antwerpen weer op het voorplan van de geallieerde zorgen. Het gebruik van de haven, die operationeel was, was onontbeerlijk voor de bevoorrading van de troepen. Maar de Duitsers hadden op adem kunnen komen en hun verdedigingen aan beide zijden van de Schelde kunnen uitbouwen. De vaarweg naar Antwerpen openbreken vereiste moeilijke, trage en dure operaties. Om Walcheren en zijn batterijen in handen te krijgen, moest uiteindelijk de luchtmacht tussenbeide komen om het eiland te "verzuipen", d.w.z. breuken in de dijken slaan, zodat het eiland overstroomd werd, dan een grote vloot inzetten en enkele van de beste eenheden, waarover de Geallieerden be-

schikten, laten aanvallen. Bij die troepen stonden Belgische commando's.

Albert Baldewyns en André Herman-Lemoine vertellen deze harde fase van de oorlog op objectieve, sobere en preciese wijze. Zij plaatsen zich nu in de hoofdkwartieren, dan in het gevecht, naargelang de helderheid van hun uiteenzetting het vereist. Hun boek verrijkt de historiografie van de tweede wereldoorlog en verdient gelezen te worden door ieder die er zich voor interesseert.

Jean VANWELKENHUYZEN

François BECKERS, Do or Die, Diest, in eigen beheer, 1975, 8°, ill., 126 p.

Er is weinig literatuur voorhanden over de operaties van de "Special Operations Executive", meestal omdat al wie er bij betrokken is geweest gebonden was door een eed van geheimhouding. Velen achten die nog bindend, men vraagt zich af waarom.

Het boek van Beckers is dan ook waardevol omdat het ons een steelse kijk geeft op een facet van de oorlogsvoering dat wij doorgaans enkel zien op televisie of film en ons daar sterk overdreven en in de verf gezet voorkomt. Het relaas van Beckers, ongeunsteld geschreven, maar dat zich vlot laat lezen, is wellicht het typische verhaal van vele Belgische geheimagenten die tijdens de oorlog met speciale opdrachten naar het bezette gebied werden gestuurd.

Beckers werd blijkbaar ingezet voor enkele zeer belangrijke opdrachten - waarvan hij trouwens het fijne nog niet weet - welke hij met succes uitvoerde.

Na een training in de opleidingscentra van Aldershot, Thame, Fort William, Rubana en Ringway, voerde hij opdrachten uit in Noord-Frankrijk, Noord-België (10 maanden), de Ardennen en Arnhem; later is hij nog actief voor de I.S. in Berlijn, Praag, en Belgrado.

Het boek is spannend, een filmscenario waar digen, wie zelfs betrokken was bij de oorlog, leert er veel dat hij niet wist.

Hier en daar zijn er wel passussen waar men zich even afvraagt of Beckers het relaas niet wat heeft aangedikt. Zo vertelt hij dat op zekere dag hoog bezoek werd aangekondigd; dit hoog bezoek - om Beckers en drie andere geheimagenten te zien en te feliciteren - blijkt dan te zijn Winston Churchill, Eisenhower, Sikorsky en Montgomery; Beckers haalt ook enkele grappen uit (diefstal van een taxi, diefstal van een legermotorfiets, springt gekleed in een brandbestrijdingsreservoir) die niet erg aanneembaar zijn, gelet op de toch strenge tucht in de Britse diensten. Maar kom, waar of niet, dapper en verdienstelijk is Beckers zeker geweest, anders krijgt men geen "Kings Medal for Courage" of wordt men geen "Member of the British Empire".

Alleen maar jammer dat dergelijke werken in eigen beheer moeten uitgegeven worden en geen uitgever vinden die ze in het commerciële circuit kan verspreiden. Zeer aanbevolen.

Carlo G. SEGERS

Brian BOND, France and Belgium 1939-1940, London, Davis-Poynter, 1975, 8°, 206 p.

Het enige verwijt dat men geneigd zou zijn te richten tot dit kleine zeer interessante werk is zijn titel. Hij geeft inderdaad een onvolledig idee van de behandelde materie. Het zou beter als titel dragen Groot-Brittannië, Frankrijk en België 1939-1940.

Zijn eerste originaliteit bestaat er inderdaad in ruim gebruik te maken van de Britse bronnen. In het begin wordt er trouwens een uitstekend overzicht gegeven van de bijzonderheden en de paradoxen van de militaire politiek die door Groot-Brittannië tussen de beide wereldoorlogen werd gevoerd. Maar het beroep doen op de Britse dokumentatie is niet de enige verdienste van dit werk. De auteur is erin geslaagd zeer uiteenlopende meningen aan bod te laten komen. Hij doet dit met grote eerlijkheid gekoppeld aan een kritische en behoedzame geest. Hij interesseert zich meer voor de beslissingen en hun weerslag dan voor de operaties. Hij voert zijn onderzoek uit door zich beurtelings aan de zijde van de Britten, van de Fransen en van de Belgen te scharen. Zoals de onvolledige titel het aangeeft, bestudeert hij de Frans-Belgische militaire verhoudingen. Hiervoor refereert hij dikwijls naar het in 1968 door het C.N.R.S. (1) gepubliceerde rapport. Terzelfdertijd bestudeert hij de kontakten tussen Britten en Belgen en ook tussen Britten en Fransen. Men zou er nog de betrekkingen tussen Fransen kunnen aan toevoegen. Zij waren het niet noodzakelijkwijze eens onder elkaar en hun meningsverschillen maken deel uit van de geschiedenis, want zij hebben gevolgen gehad. Wat duidelijk tot uiting komt in dit vlot leesbaar werk is de nalatigheid van het Franse oppercommando in mei 1940. De auteur wil het nochtans niet veroordelen. Zijn toon is niet die van een procureur. Maar de feiten zijn verpletterend. De veldtocht werd verloren omdat hij slecht werd ingezet en geleid.

Door zijn onderwerp vanuit verschillende complementaire gezichtspunten te benaderen en het aldus te beheersen, heeft Brian Bond de grote verdienste elke gebeurtenis in zijn kontekst te plaatsen. Wat tot nu toe ontbrak aan te veel studies over de veldtocht van mei 1940 was een totaalbeeld. Vandaar trouwens zovele, op het eerste zicht, onverzoenbare tegenstellingen.

De nationale versies kwamen in botsing met andere nationale versies. Hetgeen ontbrak was de nodige afstand om synteses op te stellen.

(1) Zie, in deze Mededelingen, p. 11 voetnoot (1).

Het originele perspectief van de auteur inspireert hem tot een reeks rechtzettingen die tot nadenken stemmen, of het nu gaat om de zaak van Arras, de Belgische kapitulatie of de herinscheping te Duinkerken. Er zijn talrijke opmerkingen die algemeen aanvaarde opvattingen verbeteren. Meestal is de auteur overtuigd. Zonder twijfel begaat hij ook enkele fouten. Deze zijn nochtans niet van aard de waarde van het werk te verminderen en brengen zeker de besluiten die eruit voortvloeien niet in het gedrang. De specialist zal het boek van Brian Bond niet over het hoofd kunnen zien en de lezer die gewoon beter wil begrijpen wat er in mei 1940 gebeurd is, zal ook bij de lektuur ervan veel leren.

Jean VANWELKENHUYZEN

Jean-Léon CHARLES en Philippe DASNOY, Les secrétaires généraux face à l'occupant, 1940-1944, Procès-verbaux des réunions du Comité des secrétaires généraux (1940-1944), Brussel, Lucien Demeyer, 1974, in 8°, 309 p.

In deze noodzakelijk kort gehouden lektuurnota's, zullen wij slechts heel bondig deze uitgave van uittreksels uit de notulen van de vergaderingen van de sekretarissen-generaal voorstellen. De bron die in dit werk werd gebruikt is zonder de minste twijfel van kapitaal belang voor de geschiedenis van België tijdens de tweede wereldoorlog. Wij kennen echter de methode die in deze reeks van onuitgegeven documenten en meer bepaald met "De rapporten van de Geheime Feldpolizei" in gebruik werd genomen. Het gaat erom aan de hand van fragmenten van belangrijke bronnen een zeer breed publiek, in hoofdzaak samengesteld uit niet-specialisten, warm te maken voor problemen die het vaak zelf van nabij heeft gekend. Hierdoor weet men meteen welke het streven en de grenzen van deze uitgave zijn. Het heeft bijgevolg geen zin lang na te praten over de criteria waarnaar de keuze van ongeveer 300 bladzijden, op een verzameling van zowat 4000 pagina's, werd gemaakt, over wat, volgens andere meningen, wat meer uit de verf had mogen komen, over het gebruik dat werd gemaakt van de bij de notulen gevoegde syntesenota's, maar die hier ongetwijfeld de verdienste hebben nog beter bepaalde ingewikkelde toestanden samen te vatten, over het gebrek aan een systematische identifikatie van de vermelde personen, over bepaalde drukfouten, enz... In afwachting van een wetenschappelijke uitgave van die documenten, die noodzakelijkerwijs veel tijd en werk in beslag zal nemen, heeft de specialist het bestaan kunnen vernemen van een essentiële bron die hij, hetzij in de Bibliotheek van de Militaire School, hetzij in het Navorsingscentrum zal kunnen raadplegen.

André CORDEWIENER

Els DE BENS, De Belgische dagbladpers onder Duitse censuur 1940-1944. Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1973, 8°, ann., bibl., ill., ind., 564 p.

Het is een prettige taak, hier op deze bladzijden, een bespreking te kunnen leveren over een doctoraat, in ons land voorgebracht, dat

de geschiedenis van de tweede wereldoorlog behandelt. Bij ons weten is tot dusver alleen Mark Van den Wijngaert gepromoveerd met een gelijklopend onderwerp, nl. de sekretarissen-generaal tijdens de bezetting, maar het ziet er naar uit dat nog een lange tijd zal kunnen gewacht worden op de publikatie van diens doctoraat.

Els de Bens heeft meer geluk gehad. In 1972 tot doctor in de communicatiewetenschappen gepromoveerd te Gent, kon zij in 1973 reeds haar geesteskind in boekvorm zien. Zoals steeds bij de Nederlandsche Boekhandel is de presentatie ervan verzorgd te noemen en vinden we er alles in, wat wij willen zoeken, dank zij een uitvoerige index en een overzichtelijke inhoudstafel.

Het onderwerp is van zeer groot belang. De manipulatie van de publieke opinie is voor alle dictatoriale regimes, en de Duitse bezetting van België tijdens WO II is er zeker een goed voorbeeld van, levensnoodzakelijk. Achtereenvolgens behandelt de auteur de "organisatie van het perswezen in het Derde Rijk en in België", de "ontwikkeling en typering van het Belgische perswezen gedurende de bezetting 1940-1944", waarin aandacht besteed wordt aan VNV, DeVlag, Rex en de Unie van Hand- en Geestesarbeiders en hun respectieve persorganen, alsmede aan de niet-gebonden kranten, waarbij onder andere "Le Soir" en "Le Nouveau Journal" geplaatst werden, dé organen van de Belgische aanwezigheidspolitiek. Een laatste deel, dat we eigenlijk hét studieobject moeten noemen, is een "Vergelijkende inhoudsanalyse van vier Vlaamse dagbladen", nl. "Volk en Staat", "De Gazet", "Het Vlaamsche Land" en "Het Algemeen Nieuws".

Zoals men uit de opsomming kan opmaken, een rijk programma. Spijtig genoeg voor de auteur te rijk, in sommige onderdelen. Dit komt omdat zij, zoals zovelen, die de oorlogsjaren in ons land bestuderen, te veel hooi op haar vork genomen heeft. Het gebrek aan basisstudies brengt elke auteur er toe zich moreel verplicht te achten opnieuw uiteen te zetten wat er in het algemeen gebeurd is. Diezelfde morele verplichting bracht de auteur ertoe een tweede deel uit te werken waarin de collaboratiepolitiek van VNV, Rex, DeVlag en Unie van Hand- en Geestesarbeiders uit de doeken gedaan wordt, en dat in verhouding tot hun pers. De auteur brengt zeker enkele interessante aanduidingen voor het onderzoek bij, maar men kan zich niet van de indruk ontdoen dat talrijke bladzijden van dat deel, dat gaat van p. 125 tot p. 395, geschreven zijn omdat er een bronnenmateriaal aanwezig was, door niemand anders geëxploiteerd. "Primeur" dus voor de auteur. En dat bronnenmateriaal, en ook een deel van haar bibliografisch materiaal, speelt haar parten. Het materiaal is rijk, maar niet verwerkt, moest gecontroleerd worden. En hier heb ik een ernstige methodologische opmerking. In wezen gaat het om een studie van de pers, van dagbladen dus. En in het bewuste tweede deel, heeft de auteur blijkbaar niet ingezien dat de kranten zelf een bron zijn, dat de kranten zelf controle mogelijkheden bieden om haar eenzijdig bronnenmateriaal, in vele gevallen althans, gebaseerd op het door het auditoraat-generaal met het oog op de repressieprocessen verzamelde materiaal, hetzij te controleren, hetzij aan te vullen of te verbeteren. De auteur geeft de indruk het materiaal van het auditoraat onvoorwaardelijk aan te nemen.

Dat de auteur de pers als bron had moeten aanwenden, is best te illustreren door p. 190 "De vete tussen het VNV en DeVlag bleef nu (dus 1944) zelfs niet meer verborgen voor de publieke opinie en de toon van Volk en Staat werd aarzelend (138)". De voetnootverwijzing slaat op Struye's zeer degelijke "Evolution du sentiment public en Belgique sous l'occupation allemande". Hier had de auteur nu de gelegenheid om daadwerkelijk, in Volk en Staat zelf na te gaan op welke manier de toon van Volk en Staat aarzelend werd. Ze heeft het niet gedaan.

Op kleine detailfouten moet hier niet ingegaan worden, maar die 270 bladzijden, voorzover gewijd aan het fenomeen politieke collaboratie, moet men met aandacht en kritische geest gebruiken.

Wat ik het eigenlijke persdeel noem, nl. "De Vergelijkende analyse van vier Vlaamse dagbladen", geeft me de indruk een aaneenschakeling te zijn van steekkaarten, die enkel een beschrijvend beeld geven, maar niet tot de analyse van het fenomeen gecensureerde pers overgaan. Tussen de lijnen leren lezen was er bij de analyse zeker niet bij.

Slotom : een interessante poging om in te gaan op de persproblematiek van tijdens de bezetting, te uitgebreid geworden door de wil het doorzochte en verzamelde bronnenmateriaal integraal te gebruiken, en te weinig analyse van het studieobject zelf en te weinig gebruik van het studieobject als historische bron.

Wim MEYERS

A. DE BRUYNE, Trouw, Pater Stracke, Borms, Staf De Clercq, Leuridan, Tollenaere, Wim Maes, (De Panne, De Nederlanden, 1973), 8°, ill., 155 p. (Westpocket 6-7).

In een handig pocketformaat brachten de uitgevers een aantal artikelreeksen van E. de V. uit, die vroeger in 't Pallieterke verschenen waren. Een goede zaak, vermits daardoor die bijdragen, waaronder één reeds van 1966 dateert, in ieders bereik kunnen komen.

De inhoud loont de moeite. Alhoewel de auteur uiteraard de volledigheid niet kon nastreven, staat de lezer hier toch voor goede biografische nota's, die, door de directheid van aanpak, dikwijls tot goede portretten uitgroeien. Het bindwoord Trouw slaat op de nationalistische overtuiging van de behandelde personen, overtuiging die hun zware moeilijkheden meebracht, voor sommigen daarbij nog verbanning, gevangenis, en dikwijls een te vroege dood. De auteur, die de meeste figuren zelf gekend heeft, soms van in de verte, anderen persoonlijk, slaagt erin de motivaties van die leidinggevende figuren duidelijk naar voor te brengen. Met zijn enorme kennis van de Vlaamse Beweging kan de auteur daarbij nog ongekende of mindergekende details vermelden. Een nadeel : een index ontbreekt.

W.M.

Etienne DEJONGHE & Daniël LAURENT, Libération du Nord et du Pas-de-Calais, Paris, Hachette, 1974. 8°, 300 p., ill.

Gepubliceerd in de reeks "La Libération de la France", geleid door Henri Michel, verdient dit uitstekend werk de aandacht te weerhouden van de Belgische lezers niet alleen omdat het de twee aan België grenzende Franse departementen behandelt, maar ook omdat deze streek van Noord-Frankrijk, via de Oberfeldkommandantur 670 te Rijsel, geplaatst was onder het gezag van de Militärbefehlshaber in Belgien und Nord-Frankreich te Brussel.

Op basis van een ruime archiefdocumentatie, van dagbladen en van getuigenissen, misschien wat te vlug verzameld, en van een tamelijk beknopte bibliografie (p. 291-292), zijn de auteurs erin geslaagd een tegelijkertijd schematisch en genuanceerd overzicht te schetsen van de verschillende militaire en strategische, politieke en ideologische, sociale en economische aspecten van de gevechten van de Bevrijding en de aktie van het Verzet, alsook van de toekenning van de macht en de toepassing van de epuratiemaatregelen in streken die bijzonder hard getroffen werden door voedseltekort, economische teloorgang en sociale ontredde-ning.

Het klimaat van desillusie en apatie dat de werkende bevolking van het Noorden overmeesterde zodra de euforie van de overwinning op de duitse vijand voorbij was, wordt bijzonder goed ontleed (p. 217 e.v.). De Bevrijding van de industriële en mijnstreken van het Noorden en de Pas-de-Calais die politiek en nationaal was, werd op sociaal vlak slechts een gemiste revolutie.

Henri FASSBENDER

Jacques de LAUNAY, De geheime geschiedenissen van België 1935-1945. Strombeek-Bever, Byblos, 1974, 8°, ann., ill., 300 p.; id., Histoires secrètes de la Belgique 1935-1945, Paris, Alain Moreau, 1975, 8°, ann., ill., 330 p.

Dit werk zal ons eens leren hoe het er in België in die jaren 1935-1945 eigenlijk aan toe ging, tenminste dat geeft de titel toch te denken. Na de 300 p. van de Nederlandse versie gelezen te hebben, en dan nog de 330 dichter gezette p. van de Franse versie (de Fransen hebben recht op enkele bijzondere hoofdstukken, waaronder een over 'l'imbroglia flamand', waarvan de A. maar een zootje maakt) dan is de lezer ervan overtuigd dat hij al die "geheime geschiedenissen" vroeger ooit wel eens gelezen heeft, maar dan zonder de pittoreske, echter niets zeggende details, die de auteur bijbrengt. Een deel is origineel : de 83 pagina's gewijd aan de Duitse spion Tester. Maar wanneer men de lektuur ervan beëindigd heeft, vraagt men zich af wat Tester eigenlijk moest doen, behalve mensen oplichten, waarover de Launay talrijke details geeft. Over zijn spionageopdracht echter niets, en niets over de inhoud van de inlichtingen, die hij van zijn yacht naar Duitsland overseinde.

De Launay schrijft goed, en hij zou een goed romanschrij-

ver kunnen worden, want hij heeft zin voor spanning, en kan bladzijden zonder inhoud aan elkaar rijgen, terwijl men zich afvraagt wanneer 'het' nu eindelijk gaat komen. Met zijn stijl zou hij ook een goed journalist kunnen worden, maar dan zou hij wel wat talenkennis moeten opdoen, o.a. Nederlands, wanneer hij over Belgische onderwerpen wil schrijven, en ook meer backgroundinformatie moeten verwerven. Want ook in de journalistiek volstaat het niet hier en daar, in verschillende boeken, enkele gegevens te pikken, en die dan zonder enige lijn met elkaar te verbinden.

Ik heb me de tijd getroost beide versies (630 p.!) te lezen, en te vergelijken. Alleen de vertaling, de Nederlandse versie dus, geeft reeds mooie bloempjes. Enkele staaltjes :

p. 12 (F) = p. 16 (N) un homme haut et couleur = een man met een hoogrood gezicht

p. 15 (F) = p. 21 (N) raison d'état = staatsveiligheid

p. 19 (F) = p. 23 (N) ses moyens d'existence sont médiocres = middelmatig inkomen

p. 20 (F) = p. 24 (N) un trafiquant notoire = een algemeen bekend zakenman

p. 73 (F) = p. 79 (N) tracts = traktaten

p.115 (F) = p.132 (N) Van Severen rencontre Rosenberg à Berlin = Van Severen ontmoet Rosenberg te Brussel

Wat de inhoud van de werken, die de Launay vroeger geschreven heeft, betreft, kan alleen maar verwezen worden naar de besprekingen, aan hem gewijd door H. Michel in de "Revue d'histoire de la 2ème guerre mondiale", resp. in n° 70, avril 1968, p. 89-91, en n° 93, janvier 1974, p. 117-119. We onderschrijven die volledig. Ook dit werk is weer een collage, overname van ideeën van anderen zonder verwijzing, gebruikmaken van zelf niet-geziene of halfverteerde bronnen. Eigenlijk is er maar een ding jammer in dergelijke werken : dat de personen, die er in toestemden de Launay te ontmoeten, en met hem te spreken, de inhoud van hun gesprekken op een dergelijke on-kritische wijze behandeld zien.

Wim MEYERS

Kolonel S.B.H. o.r. DUEZ, 1940 - Des débouchés de Maestricht au pied des Pyrénées - Historique du 18ème régiment de ligne, Nivelles, Drukkerij Havaux, 1975, 8°, 63 p.

Het 18e linieregiment is één van de drie infanterieregimenten van de 7e I.D. die, in de morgen van 10 mei 1940, gans het gewicht heeft moeten dragen van de Duitse aanval, die erop gericht was het Albertkanaal te doorbreken aan de uitgangswegen van Maastricht. Kolonel S.B.H. Duez bevelhebber van het 18e in 1939-1940, wil, door het voorbeeld van zijn regiment, aantonen dat de infanterie zich ook goed heeft verweerd tijdens wat men "de achttiendaagse veldtocht" pleegt te noemen.

Deze duidelijke bedoeling leidt hem ertoe de geschiedenis van zijn eenheid te vertellen, eerst gedurende de mobilisatieperiode, daarna op 10 en 11 mei, tijdens de wanhopige gevechten die zij geleverd heeft, tenslotte in Frankrijk waar de overlevenden gehergroepeerd werden om bij te dragen tot de oprichting van een nieuw Belgisch leger.

De aantekeningen die de aandacht verdienen zijn overvloedig. De interessantste zijn degene die rechtstreeks verband houden met het 18e linieregiment. De andere tonen soms aan dat de auteur minder goed gedocumenteerd is van zodra hij het domein van zijn regiment verlaat. Maar, met die beperkingen, moet men Kolonel S.B.H. Duez gelukwensen met zijn brochure. Zij hangt, met veel zin voor precisie, een beeld op van de vreselijke omstandigheden van een ongelijke strijd. In mei 1940 hebben de Duitsers de kunst verstaan om als natuurlijk sterk beoordeelde sectoren uit te kiezen om hun belangrijkste inspanningen te concentreren. De Ardennen was één ervan. Het Albertkanaal ten noorden van Luik was er een andere. Het moeilijke terrein leek de besparingen in manschappen en materiaal te rechtvaardigen. De verdediging miste er diepgang. Het werd een zeer slechte berekening !

De ramp aan de monding te Maastricht had nochtans op verre na niet de fatale gevolgen van de doorbraak van Sedan.

J.V.

Jean DUVIEUSART, La Question Royale, Crise et dénouement : juin, juillet, août 1950, Bruxelles, CRISP, 1975, 8°, ann., 231 p.

Jean Duvieusart, eerste minister op het cruciale ogenblik van de Koningskwestie, voelde zich blijkbaar erg gekwetst door de inhoud van twee recente publicaties : De Mémoires van Pirenne (zie verder) en de studie van J. Willequet over de Hedendaagse geschiedenis van België (1). Jacques Pirenne beschuldigde er in harde bewoordingen de regering van de Koning te hebben laten "vallen" ; J. Willequet beschreef, genuanceerder, de paniek die de ministers beving. Jean Duvieusart, zich geraakt voelend door die beweringen, heeft zich aan een antwoord gezet en reveleert daarom aan het publiek documenten die in principe niet bestaan : de verslagen van de vergaderingen van de ministerraad in die cruciale dagen (en nachten). Buitenkans dus voor de historicus die de laatste tijd wel verwend wordt. Buitenkans inderdaad, maar daarom nog niet als waarheid te aanvaarden, want het werk van J. Duvieusart is een verrechtvaardiging van zijn regering, opgebouwd als antwoord op de Mémoires van Pirenne.

Daaruit vloeit een nogal verbazend beeld voort van een eerste minister die, gesteund door zijn parlementaire meerderheid, de Koning terugbracht, zoals hij dat beloofd had en wat hij tot voorwerp van de ver-

(1) Jacques WILLEQUET, La politique intérieure de 1926 à 1965, in Histoire contemporaine de la Belgique, Bruxelles, La Renaissance du Livre, 1974.

kiezingsstrijd had genomen, maar die, aldus toch zijn beschrijving van de gebeurtenissen sinds 1940, niet zo onvoorwaardelijk schijnt te zijn t.o.v. de daden van de Koning. Die nogal verbazingwekkende tweestrijdigheid roept wel volgende vraag op : waarom dan doordrijven ? De auteur antwoordt : respekt voor de grondwet en voor de sinds 1945 uitgewerkte legaliteit over de voorwaarden van de heropneming van de koninklijke prerogatieven. Die heeft hij loyaal willen eerbiedigen, maar het oproer dat in zijn ogen niet te voorzien was, heeft dat verhinderd. Dat wil voldoende zeggen dat, zo wij nu op het punt van de houding van de ministers in de ministerraad volledig ingelicht zijn, de fundamentele vraag nog niet beantwoord werd : Waarom en hoe komt het dat men op de rand van de burgeroorlog stond in 1950 ? In dit verband vormen de rapporten van de Staatsveiligheid, in bijlage uitgegeven, een ander verbazend en kostbaar dokument. Want, naast de beschrijving van de intensiteit van de gebeurtenissen, werpen zij een licht op de manier waarop de regering ingelicht wordt tijdens een crisisperiode. Om al die redenen staan we hier voor een belangrijk werk. Maar, met Pirenne en Duvieusart, alhoewel ze elkaar tegenspreken, komt slechts één partij in het konflikt aan het woord. En dat doet dan nog meer de stilte uitschijnen, die aan de andere zijde, de toenmalige oppositie, blijft heersen. Kan men nu hopen op de dooi ?

J. G.

Jo GERARD, La Belgique sous l'occupation, Brussel, Meddens, 1974, 32 p. + 238 ill. - id., België tijdens de bezetting, Hasselt, Heideland/Orbis 1974, 31 p. + 238 ill.

De bekende publicist Jo Gérard heeft zich nu ook gewaagd aan het samenstellen van een fotoalbum over België tijdens de tweede wereldoorlog, het eerste in zijn soort. Indien het misschien commercieel en zeker technisch een succes is geworden, dan kunnen wij alleen maar treuren om de 30 bladzijden inleiding die alles behalve een voorbeeld van goede geschiedschrijving mogen genoemd worden. De tekst werd in vijf grote hoofdstukken ingedeeld ; de mobilisatie, de achttiendaagse veldtocht, het begin van de bezetting, het dagelijkse leven en wat hij nogal bombastisch "de grote gebeurtenissen van 1940 tot 1944" noemt. Het geheel is een aan-eenschakeling van anekdoten en o.i. sekundaire feiten, die in geen geval een overzicht geven van wat de bezetting in ons land werkelijk is geweest. Voor zover wij het konden nagaan, heeft hij hiervoor uitsluitend gebruik gemaakt van de overigens voortreffelijke kroniek van Ooms-Delandsheere, La Belgique sous les nazis, zonder er echter een enkele keer naar te verwijzen. Eerlijkheidshalve had hij die bron moeten vermelden. Wij durven dan ook de vraag stellen wat de persoonlijke aanbreng van Jo Gérard is geweest ? Moet die gezocht worden in een bepaalde, o.i. ongelukkige woordkeuze, (vrijwilligers die zich voor het Oostfront laten werven noemt hij "sukkelaars", in de Franse versie, "pauvres citrons") of in de keuze van de "grote gebeurtenissen van 1940 tot 1944" ? Volgens J.G. zijn inderdaad het huwelijk van Leopold III, de vorming van Groot-Brussel, "de man die de Gestapo bombardeerde" (in klare taal, de beschieting van het Gestapogebouw te Brussel door RAF-piloot J. de Selys Longchamps), de

wegvoering van de koning en de redding van de haven van Antwerpen door het verzet dé hoogtepunten in de geschiedenis van bezet België. Geen woord in heel zijn verhaal over de rol van de regering te Londen, de aktie van het Verzet in zijn geheel, de verplichte tewerkstelling, de rol van de pers, enz. ?

De foto's zelf, die stuk voor stuk zeer interessante documenten zijn, werden eveneens onderverdeeld in een achttal hoofdstukken, waarin nogal verrassingen voorkomen. Zo vinden wij beelden over de tewerkstelling in Duitsland onder de kollaboratie en foto's van de Duitse verdedigingswerken aan de Belgische kust onder het hoofdstuk "Weerstand" (lees Verzet). De onderschriften bij de foto's getuigen ook al niet van een grote verbeeldingskracht. Bij foto's over bombardementen noteerden wij b.v. volgende kommentaar : "Het verwoeste Doornik", "Het gebombardeerde Leuven", "Brussel is zwaar getroffen", enz. Bij een defilee van Duitse troepen (waar, wanneer, welke gelegenheid) dit lakonisch onderschrift : "Stampende laarzen...".

Door het fotomateriaal geheel afzonderlijk te behandelen en het te voorzien van eerder onbenullige onderschriften, heeft men de reële documentaire waarde ervan enigzins verknoeid. Beter ware het geweest een degelijke tekst uit te werken en hem met passende foto's te verluchten om zodoende een ideale relatie tussen tekst en foto tot stand te brengen. Diteerste fotoalbum over België in oorlogstijd is weliswaar een mooi prentenboek, maar ook niets meer.

Frans SELLESLAGH

J. GHYSENS, Aalst 1940-1944. Een stad onder Duitse bezetting, Tielt, Uitgeverij Veys, 1973, 8°, 335 blz., ill.

Jos GHYSENS-Jacques DE VOS, Aalst. Zomer 1940, Tielt, Uitgeverij Veys, 1975, 4°, 107 blz., ill.

De groeiende belangstelling voor de geschiedenis van België tijdens de tweede wereldoorlog uit zich misschien het sterkst op het gebied van de lokale geschiedschrijving. Dat er in een tijdspanne van amper twee jaar 2 werken verschenen zijn over Aalst tijdens de bezetting is hiervan zeker een frappant voorbeeld. In beide gevallen gaat het om interessante monografieën die op een zeer gedetailleerde wijze het wel en wee in het bezette Aalst weergeven. Er wordt terecht veel aandacht geschonken aan door-de-weekse feiten en gebeurtenissen die in "grote" werken doorgaans buitenbeschouwing worden gelaten, maar die van groot belang zijn om haarfijn te kunnen aanvoelen hoe men een bezetting dagelijks kon ervaren. Het enige verwijt dat wij de auteurs zouden kunnen maken is de tamelijk slordige samenstelling (men springt nogal van de hak op de tak) en de zeer vele zet- en andere fouten die in de tekst voorkomen. Tevens is het ons opgevallen dat ook hier bepaalde netelige kwesties, zoals de tegenstelling verzet-kollaboratie, niet grondig werden aangepakt. Dit hoeft ons echter niet te verbazen, want wat blijkbaar op nationaal vlak nog niet kan, moet a fortiori nog moeilijker zijn voor een kleine stad waar velen, volgens de au-

teurs, zich nog hullen in een "serene stilzwijgendheid", die onmogelijk kan doorbroken worden zonder de goegemeente op zijn (politieke) grondvesten te doen daveren.

Eenpluim tenslotte voor het prachtig onuitgegeven ikonografisch materiaal waarvan in beide boeken zeer verstandig gebruik wordt gemaakt.

F.S.

Emile JANSSENS, Au fil d'une vie, Brussel, Pierre De Meyere, 1974. 8°, 512 p.

Tijdens de vorige eeuw nam de Belg die betrokken was bij het publiek leven van zijn land zelden de pen van de memorialist ter hand; sinds het einde van de tweede wereldoorlog, of hij nu militair, diplomaat of politicus is, is hij bewuster geworden van het uitzonderlijke belang van de beleefde gebeurtenis en geeft dan ook zijn getuigenis weer, dit voor het grootstenuit voor de historicus. De herinneringen van generaal o.r. Janssens zijn voor een groot deel gewijd aan de tweede wereldoorlog, gedurende dewelke hij zijn sporen verdiende achtereenvolgens bij de Weermacht in Belgisch Kongo van 1940 tot 1944 (p. 59-236), in België en Nederland tijdens de Bevrijding, van oktober 1944 tot mei 1945 (p. 237-270). Terwijl hij betreurt dat Kongo niet als verzamelpunt heeft gediend voor alle belgische strijdkrachten, uiteengeslagen door de nederlaag van 1940, beschrijft de auteur nauwgezet de voorbereidselen voor de veldtocht in Ethiopië en vooral de maar steeds even vruchteloze ononderbroken inspanningen, die de belgische koloniale strijdkrachten leverden om werkelijk aan de oorlog te kunnen deelnemen, vanuit Nigeria en het Midden-Oosten.

In dit levendig verhaal waarin de handelingen elkaar snel opvolgen, gekenmerkt door openhartigheid, maar niet al te genuanceerd, werpt generaal Janssens een onverbiddelijke blik op de totaal onvoorbereide strijdkrachten van Kongo in 1940 en op de aarzelingen van de burgerlijke autoriteiten; trouw aan zijn vaderland en aan zijn Koning, spaart hij in zijn bittere beoordelingen noch bepaalde hogere officieren, noch bepaalde politici.

Ontdaan van die persoonlijke kommentaar, blijft het een waardevolle getuigenis voor de geschiedenis van belgisch Kongo gedurende de laatste oorlog.

Henri FASSBENDER

Stan LAURYSENS, Opmars naar het Vierde Rijk, Amsterdam, Wetenschappelijke Uitgeverij, 1975. In 8°, 253 p.

"De auteur brengt verbijsterend materiaal aan het licht..." deelt de achterflap van deze "Unofficial History" mee. Inderdaad, het is verbijsterend dat de auteur er in slaagt om 253 p. te wijden aan de grote

nazistische organisatie de Spin, die het Vierde Rijk moeten voorbereiden, zonder dat de lezer ook maar een enkel interessant gegeven in handen krijgt. Verbijsterend inderdaad, voor de verloren moeite de bewuste 253 p. door te lezen.

Wim MEYERS

NEUFORT, André, Il y a trente ans. La Libération de Charleroi, Manage, Editions Dufour, 1974, 4°, 363 p., ill.

De auteur levert hier een interessante bijdrage ter gelegenheid van de verjaardag van de bevrijding van Charleroi. Hij stelt daarin belangrijke dokumenten en foto's, die de klandestiene aktiviteit en de bevrijding in die streek illustreren, ter beschikking van het publiek, begeleid van aantekeningen, die er de draagwijdte van belichten. A. Neufort geeft ons aldus diverse inlichtingen over de aktiviteit van het Geheim Leger in Charleroi en over de groepen die deelnamen aan de bevrijding van die stad, terwijl hij die lokale gebeurtenissen in een algemeen overzicht van oorlogsgebeuren situeert.

J. G.

Jacques PIRENNE, Mémoires et Notes politiques, Verviers, André Gérard, 1975, 8°, 461 p.

Jacques Pirenne, Professor aan de ULB en secretaris van Leopold III van 1945 tot 1950, symboliseert goed het beeld van de geleerde, die aangetrokken werd door de politiek, en er dikwijls met kleerscheuren afkwam. De man had een uitstekende pen en noteerde zijn leven lang zijn handel en wandel in agenda's. Het uitzonderlijk rijk materiaal voor de geschiedenis van deze halve eeuw dacht hij op het einde van zijn leven uit te geven. De dood belette hem dat voornemen ten uitvoer te brengen, maar zijn uitgever heeft het werk zeer goed verdergezet, op basis van de ontvangen richtlijnen. Het resultaat maakt een dik boekdeel uit, dat passioneert en aangenaam om lezen is. De te rijke materie ervan belet ons hier op deze bladzijden een volledige recensie op te stellen. Maar er moet onderstreept worden dat met dit werk - welke ook de verminkingen mogen zijn die aan de originele tekst aangebracht zouden zijn - onmiddellijk de meest tumultrijke episode van onze naoorlogse geschiedenis wordt aangepakt, en dat op het hoogste niveau. En wel zo goed dat men zich op het eerste gezicht zou kunnen verwonderen over de betrekkelijke stilzwijgendheid, die het verschijnen vergezelde.

Graaf Pirenne, advocaat en wetenschapsman, heeft altijd aan de rand van het actieve politieke leven gestaan, maar het sukses bekroonde zelden zijn inspanningen, zo moet men konstateren. Naast Fernand Neuray en Pierre Nothomb was hij betrokken bij het Comité de Politique Nationale en hij nam zelfs deel aan de verkiezingen in de schoot van een efemere Parti National Populaire. Hij - en wij voegen er Wullus Rudiger aan toe - bewerkstelligde de publicatie van de Archieven van de Raad van Vlaanderen, die, zo dachten zij, een geducht wapen zouden zijn om de

amnestie aan de gewezen activisten tegen te houden. Hij was de man van de Ecole des Hautes Etudes de Gand, die een Frans hoger onderwijs in Vlaanderen moest in stand houden na de vernederlandsing van de Gentse Universiteit. Zijn aanklachten tegen de achteruitgang van het parlementair regime brachten Degrelle ertoe hem een zetel van gecoopteerd senator aan te bieden, wat hij weigerde, zoals hij zich ook in Italië, als gast van de Academia Belgica, moedig onthield van elk compromis met het Mussolini-regime.

Het was deze overtuigde democraat, van liberalen huize, maar niet al te beslagen in de praktijk van de Belgische politiek, die de zware taak van de verdediging van Leopold III ten deel viel. Hij was leeraar geweest van de Koning en werd zijn sekretaris in 1945. Die opdracht was zwaar geladen : tegen wil en dank kreeg deze "ULBist" de rechtse katholieken tot voornaamste bondgenoten ; de man van l'Ecole des Hautes Etudes kreeg zijn essentiële steun in Vlaanderen ; Professor aan de Universiteit van Genève tijdens de oorlog, wierp hij zich met alle kracht in een polemiek over feiten die het bezette België of België in Londen betroffen. En, dat schijnt althans uit deze bladzijden naar voor te komen, er was geen kwestie van van een Vorst te bekomen dat hij zich zou plooiën naar de noodwendigheden van een strijd waarin geen enkele regel en geen enkele persoon geëerbiedigd werden.

De van dag op dag opgeschreven nota's geven feiten en personen weer zonder hen te sparen. Het verhaal is levendig, en soms wreed. Het is de medespeler, de partijganger die spreekt en hij is zo eerlijk dat nooit te verstoppen. En dat juist geeft aan die bladzijden een kapitaal belang. Het is te hopen dat dit voorbeeld, zoals dat van Duvieusart, gevolgd zal worden en dat, als de medespelers gesproken hebben, het de historici eindelijk toegelaten zal zijn met kennis van zaken tussenbeide te komen.

José GOTOVITCH

Wladimir S. PLAVSIC, Le Cardinal Van Roey, Brussel, Editions Labor, 1974, 8°, 253 p.

Dit "politologisch" boekje, blijkbaar voor het grote publiek bestemd, zonder voetnoten en referenties, met een onvoldoende en fantasistische (1) bibliografie, zou niet opgemerkt worden, had de auteur zich

(1) Het basiswerk over de Spaanse burgeroorlog is natuurlijk ROSSIF & CHAPSAL, Mourir à Madrid, Paris, 1965. Het is in ieder geval het enige dat de auteur vermeldt. De brieven, aan de auteur gezonden door verschillende personen (Claes, Basyn, Tisserant) worden natuurlijk bij de werken (Travaux) opgenomen ! Over de oorlogsjaren moeten noch Henri HAAG, Rien ne vaut l'honneur. L'Eglise belge de 1940 à 1945, Bruxelles, 1946, noch L.-G. DANTINNE, L'Eglise catholique en Belgique sous l'occupation allemande, Luik, 1945, noch E. LOUSSE, De Leuvense Universiteit tijdens den tweeden wereldoorlog 1939-1945,

niet sterk gemaakt een lacune te moeten aanvullen (p. 13 "devoir combler une lacune") door te schetsen "comme avec un fusain, le rôle politique que le cardinal Van Roey a joué au cours de sa longue vie" (p. 14). Het zou ook weinig nut gehad hebben voor onze lezers, had de auteur, na de voorbereiding en het episcopaat van Van Roey behandeld te hebben (en alvorens uit te wijden over de "nieuwe tijden" van de na-oorlog, over de schoolkwestie en over Van Roey's oude dag, geen twee hoofdstukken besteed aan de oorlogsjaren (p. 73-110) en aan de koningskwestie (p. 111-136). Zou de politieke rol van Van Roey tijdens de bezetting en tijdens de Koningskwestie eindelijk uiteengezet worden ? Geen angst, er is niets van aan.

In het hoofdstuk over de oorlog stelt de auteur zich tevreden het werk van Leclef (1) te hernemen of te plagiëren, meestal door ongeveer tekstueel (en zonder aanhalingstekens of verwijzingen) de inleidingen of de commentaren, waarmee de secretaris van Van Roey zijn bronnenpublicatie had voorzien, te kopiëren. Een voorbeeld van die "twijfelachtige" werkwijze :

Aucun événement important ne marqua à Malines les dix jours qui suivirent l'entrée des Allemands dans la ville. Van Roey, qui n'obtiendrait que le 27 mai l'autorisation de circuler en auto, se montra dans les rues de la ville pour rassurer les quelques milliers de concitoyens qui n'avaient pas fui et fit des visites au grand séminaire qu'un obus allemand avait gravement endommagé le 17 mai, incendiant la tour et tout un bâtiment, ainsi qu'aux différentes communautés religieuses, qui presque toutes étaient restées dans leur couvent.

(W. PLAVSIC, Le Cardinal Van Roey, p. 76)

Aucun événement important ne marqua à Malines les dix jours qui suivirent l'entrée des Allemands dans la ville. Son Eminence, qui n'obtiendrait que le 27 mai l'autorisation de circuler en auto, se montra dans les rues de la ville pour rassurer les quelques milliers de concitoyens qui n'avaient pas fui, et fit des visites au Grand Séminaire, où se trouvaient hébergés de nombreux malades et vieillards, au Petit Séminaire, qu'un obus allemand avait gravement endommagé le 17 mai, incendiant la tour et tout un bâtiment, ainsi qu'aux différentes communautés religieuses, qui presque toutes étaient restées dans leur couvent.

(LECLEF, Le Cardinal van Roey et l'occupation, p. 19)

Brugge-Brussel, 1945, noch les Actes et documents du Saint-Siège relatifs à la Seconde Guerre mondiale, Cité du Vatican, 1965 ev. geciteerd worden !

- (1) LECLEF, Le Cardinal Van Roey et l'occupation allemande en Belgique. Actes et documents, Bruxelles, 1945.

Niet alleen plagieert de auteur, maar hij kopieert slecht zijn model en bombardeert op eigen initiatief het Groot-seminarie van Mechelen. Dat is slechts een kleine fout tussen velen. Bij het onhandige plagiaat (1), bij de onsamenhangende en anekdotische stijl, moet nog het anachronisme gevoegd worden, wanneer Plavsic de aartsbisschop van Mechelen verwijt, tijdens de opeisingen van katholieke kerken voor protestantse erediensten, dat hij in deze zaak niet getuigde van een oekumenische houding (p. 98). Gewis, Van Roey heeft er zeker schuld aan, twintig jaar op voorhand en in oorlogstijd, wanneer een religieuze daad onmiddellijk politiek uitgebuit kon worden (2), de gebruiken van de postconciliaire Kerk niet te hebben voorzien !

De enige originele nota van dit hoofdstuk gewijd aan de oorlogsjaren zou de demarche zijn die in 1941, door minister Delfosse en zijn kabinetschef Jacques Basyn bij Van Roey werd gedaan, om te weten of de verzetsbewegingen de morele toelating hadden om mensen neer te schieten. Het antwoord van de kardinaal kwam onmiddellijk en was duidelijk, deelt Plavsic mee, die hier de aanhalingstekens opent om het antwoord te citeren :

"Un mouvement de résistance peut, réflexion faite, avoir non seulement le droit, mais le devoir d'abattre un mauvais patriote, parce que les tribunaux belges ne peuvent pas remplir leur mission qui serait de juger des hommes de ce genre. Dès lors, il y a un pouvoir de substitution qui appartient à ceux qui s'en emparent. Bien sûr, je ne donnerais pas ce conseil à tout le monde."

We hadden graag de juiste herkomst van deze tekst gekend, geciteerd zonder verwijzing, en geweten of dit antwoord van de hand van Van Roey was, op welke datum precies dit antwoord gegeven werd en welke eventueel de getuigen van dit onderhoud waren, want het schijnt onwaarschijnlijk dat een katholiek prelaat zo weinig geeft om het menselijk leven en met zijn bisschoppelijke autoriteit instaat voor sumiere executies, zelfs

-
- (1) Andere voorbeelden op p. 23 (2e paragraaf) = J. KEMPENEERS, Le Cardinal Van Roey en son temps, 1974-1961, Gembloux, 1971 ; p. 25 ; p. 119-121 = LECLEF, Le Cardinal Van Roey et l'occupation, p. 329-330 ; p. 163-165, waar, na een allusie op Raymond De Becker (p. 163 in fine) de auteur de rechtstreekse wijs van de mémoires van De Becker in onrechtstreekse wijs omzet (p. 164, eerste paragraaf) en vervolgens tekstueel en zonder aanhalingstekens p. 215-216 van het Livre des vivants et des morts (Bruxelles 1942) kopieert. Het zou gemakkelijk zijn nog meer voorbeelden van dergelijke ontlening aan te duiden.
 - (2) Zo de weigering van Van Roey, in februari 1943, een aalmoezenier naar het Waals Legioen te zenden, want la masse saine du peuple belge ne comprendrait pas que nous nous intéressions à ces quelques compatriotes (LECLEF, Le Cardinal van Roey et l'occupation, p. 147) toont dat de politiek-religieuze bezorgdheid van de Kardinaal belangrijker was dan het geestelijke belang van de vrijwilligers voor het Oost-front.

voor moorden. Dergelijke houding staat ten andere in regelrechte tegenstelling met de publieke stelling ingenomen door Van Roey in zijn oproep van 13 januari 1943 : nous réprouvons et condamnons publiquement tous les attentats contre la vie (1).

Over de netelige Koningskwestie, tijdens dewelke Van Roey een onwankelbare trouw aan Koning Leopold III toonde, brengt de auteur niets bij. Hij verwaarloost de kostbare vermelding, gegeven door A. De Jonghe, nl. het bestaan van nota's van Van Roey over het onderhoud op 31 mei 1940 tussen de Koning en de kardinaal (2) ; hij herhaalt daarentegen minutieus verschillende fabeltjes die betrekking hebben op de katholieke campagne voor het koninklijk referendum (3). Toch geeft hij enkele bijzonderheden over de verschillende standpunten van sommige Belgische bisschoppen, zonder evenwel namen te vermelden, betreffende de pastorale brief van de aartsbisschop van Mechelen van 18 juli 1951 (p. 132 ev.). Wat het einde van de Koningskwestie betreft, aarzelt de auteur niet persoonlijke waardeoordelen te brengen over de gebeurtenissen (4) of ervoor op zijn minst naïeve psychologische verklaringen uit te vinden (5).

Het gaat buiten onze bedoelingen en buiten het terrein van deze Mededelingen de vijftien laatste jaren van kardinaal Van Roey te bespreken. Toch kunnen wij niet nalaten, in het hoofdstuk over de laatste jaren van de kardinaal, enkele geestige bedenksels van geronto-psychiatrische aard te vermelden. Zo wordt de harde veroordeling van de stakingsbewegingen door Van Roey op 23 december 1960 voorgesteld als het resultaat van de slechte nacht van een oude man, die comme l'enfant, différencie malaisément le rêve du monde actuellement perçu et agi(sic) (p. 207).

-
- (1) Appel à nos compatriotes, brief van 13 januari 1943, gelezen in alle kerken op 17 januari, in J.E. VAN ROEY, Au service de l'Eglise, t. V, Turnhout 1948, p. 442, geciteerd door J. KEMPENEERS, Le Cardinal Van Roey, p. 244.
 - (2) Cfr. A. DE JONGHE, Hitler en het politieke lot van België (1940-1944), Deel I, Antwerpen-Utrecht, 1972, p. 97-98 en noot 110 (p. 373).
 - (3) P. 127-130, kopie van J. JACQUES, Ce siècle que j'ai vécu, Bruxelles, 1972, p. 390-391.
 - (4) Dans la nuit dramatique du 31 juillet au 1er août (1950), deux événements heureux se succèdent... (p. 131). Gelukkig voor wie ? Cfr. A. SIMON, L'objectivité en histoire, in Raisonnement et démarches de l'historien, éd. C. PERELMAN, Bruxelles, 1963, p. 129.
 - (5) De houding van de aartsbisschop van Mechelen, verdediger van de Koning, wordt gedeeltelijk uitgelegd door de Nature paysanne, respectueuse du châtelain van Van Roey (p. 136). We hadden het op prijs gesteld dat de auteur de historische bewijzen bracht van deze briljante, maar op niets gebaseerde psychologische afleiding, terwijl de tekst van Van Roey, door de auteur geciteerd, expliciet verwijst naar de préceptes de la loi divine en naar de katholieke moraal, om zijn trouw aan de souverain légitime te grondvesten (cfr. p. 135). Andere notities, nu eens nafef dan weer willekeurig, vindt men nog op p. 93 (2e paragraaf), p. 98 (eerste paragraaf), p. 132 (lijnen 1 en 2), enz.

We weten niet of dit boekje de politologie vooruithelpt, we betreuren echter dat de aanbreng voor de geschiedschrijving te verwaarlozen is.

Henri FASSBENDER

A. von FALKENHAUSEN, Mémoires d'outre-guerre, Bruxelles, Arts et Voyages, 1974, 8°, 322 p.

In dit boek brengt Jo Gérard ons de belangrijkste uittreksels van de Mémoires die de gewezen Militärbefehlshaber für Belgien und Nordfrankreich, tot juli 1944, opstelde tijdens zijn gevangenschap. Het grootste deel ervan handelt over de bezetting van België. De auteur zelf deelt onmiddellijk mee wat voor de historicus het grootste gebrek van deze tekst is : in de gevangenis opgesteld, is zijn geheugen zijn bijzonderste bron. Derhalve beschikt men hier vooral over een sfeer-stuk, een stevig pro-dompleidooi dat opsomt "al het goede dat België gekregen heeft dank zij deze anti-nazi-officier, die het land zo goed mogelijk beschermde tegen de kwaadvoortbrengende bevelen van Berlijn". Wat de historische werkelijkheid betreft leren de archieven ons lanzaamaan in welke mate deze visie genuanceerd moet worden, zo zij al niet moet tegengesproken worden.

J. G.

VLAEMYNCK (Dr. C.H.), De bevrijding van Brugge, 12 september 1944, Brugge, 1975, tweede uitg., 64 p., ill.

De artikelenreeks over de Bevrijding van Brugge, die Dr. C.H. Vlaemynck van 7 september tot 23 november 1974 in het "Brugsch Handelsblad" liet verschijnen, werd gebundeld in een zeer verzorgde en rijk geïllustreerde brochure, waarvan de eerste oplage bijna onmiddellijk uitgeput was. Van de tweede uitgave werd dankbaar gebruik gemaakt om nieuwe gegevens aan te brengen, een lofwaardig initiatief dat maar al te zelden voorkomt en dat getuigt van de ernst waarmee de auteur, die niet aan zijn proefstuk toe is, te werk gaat.

In deze voortreffelijke monografie ligt het aksent op de periode die aan de eigenlijke bevrijding van Brugge voorafging en die in drie grote hoofdstukken werd onderverdeeld : de laatste maanden van de bezetting, Brugge militair bezet en Brugge belegerde stad. In elk luik van deze triptiek beschrijft de auteur zowel de militaire toestand als het dagelijkse leven van de Brugse bevolking, af en toe doorweven met enkele anekdotes die het geheel tot een aangenaam, maar daarom niet minder wetenschappelijk gefundeerd verhaal maken. Die levendigheid is vooral te danken aan de talrijke getuigen die de auteur aan het woord laat, b.v. in het verhaal over de vrijwaring van de Brugse binnenhaven door het verzet of in het relaas van de diefstal door de Duitsers van het Madonna-beeld van Michelangelo.

Ongetwijfeld een biezonder verdienstelijk werk, alleen al

omwille van het zeer interessante bronnenmateriaal dat werd verzameld en zeer deskundig aangewend. Ook het illustratiemateriaal, dat grotendeels afkomstig is van privé-verzamelingen en dit naar aanleiding van de succesvolle tentoonstelling "Brugge van bezetting tot bevrijding", is goed gekozen en vult de tekst op een adekwate manier aan. Wij durven stellen dat het hier werkelijk om een model-monografie gaat, die gerust als voorbeeld voor alle navorsers, die zich met lokale geschiedschrijving over de tweede wereldoorlog bezighouden, zou kunnen dienen.

Frans SELLESLAGH

G I F T E N

Regelmatig wordt de lijst gepubliceerd van giften en schenkingen aan het Centrum (Zie tevens onder de rubriek Werksaamheden van het Centrum B. Archiven, Bibliotheek, Verzamelingen). Wij willen er nogmaals onze erkentelijkheid betuigen aan allen, die een gift stuurden.

Zesde lijst, afgesloten op 15 maart 1975.

Giften van Professor J.L. Charles.

Professor Charles heeft het Centrum verschillende belangrijke aanwinsten geschonken, bestaande uit dokumenten van de tweede wereldoorlog die hij verzamelt in het raam van zijn studie over het Geheime Leger. De aanwinsten van de laatste maanden zijn de volgende :

- een groot aantal dokumenten die het begin van het Belgisch Legioen verhalen
- twee dagboeken betreffende de 18-daagse veldtocht (JP 125 en 126)
- de archieven van Eugène Grand'ry (4 portefeuilles). Deze ingenieur, medeoprichter van het Belgisch Legioen, ging in 1942 naar Engeland waar hij verbonden was aan het Ministerie van Economische Zaken en deelnam aan de voorbereiding van de Bevrijding. Bij zijn terugkeer was hij, verbonden aan de Civil Affairs, één van de organisatoren van Sédichar. Die archieven behandelen het geheel van zijn activiteiten (PG 8). Daarenboven hebben we van hem nog een aantal dokumenten van de O.M.B.R. van West-Vlaanderen.

Gift van Clovis Pierard.

Wijlen C. Pierard, voorzitter van de Vereniging van de Klandestiene Pers van de Provincie Henegouwen, heeft, korte tijd voor zijn recent overlijden, aan het Centrum een belangrijke verzameling oorlogsdokumenten toevertrouwd. Deze bevat o.m. : 216 eksemplaren van sluikbladen waarvan er 119 nog niet in het bezit van het Centrum waren ; 77 klandestiene bladen waarvan een belangrijk deel van het FI uit de Borinage ; 14 duitse affiches ; 24 geparachuteerde vlugschriften ; 16 foto's - financieel

ondersteuningsmateriaal van het Verzet ; 6 brochures van de kollaboratie ; 16 administratieve dokumenten en identiteitspapieren ; een verzameling gecensureerde kranten.

Een gift van Léon Laurent.

Léon Laurent, eredirekteur van het Ministerie van Economische Zaken en van Buitenlandse Handel, heeft gedurende de oorlog belangrijke functies bekleed in de ministeriële departementen te Londen.

Hij heeft aan het Centrum een aantal dokumenten uit deze periode geschonken, waaronder een ingebonden verzameling Kim (orgaan van de "Belgian Scouts in Great Britain"), brochures over L'Office du Colis Alimentaire (Brussel, 1947) en La France Libre (nr. 15, 1942), alsook de verslagen van de Belgian Red Cross, Londen Committee, jaargangen 1941 en 1942 (Archieven LK 3) en een belangrijk aantal foto's over het belgische leven te Londen.

A. BOEKEN, TIJDSCHRIFTEN, BROCHURES (1).

- ANONYME : Le Rappel, Maandblad van de L.P.P.D., juni-juli 1974.
- ABS, R. (Brussel) : * Catalogus E. Van der Velde - Instituut.
- BETRANCOURT, J.C. (St Pieters Leeuw) : Obled, Combats sur l'Escaut, Bouchain, Roeulx, Mastaing, mai 1940.
- BIBLIOTHEQUE MILITAIRE FEDERALE-EIDGENOSSISCHE MILITARBIBLIOTHEK (Bira) : Neutrale Kleinstaaten im Zweiten Weltkrieg Versuch einer vergleichenden der kriegsverhütenden Wirkung ihrer militärischen Bereitschaft.
- DE CLERCK, H. (Brussel) : Congo Belge et Ruanda-Urundi, Commerce extérieur, Statistiques 1940-1942 - Statistieken 1940-1942, Buitenlandse Handel Ruanda-Urundi en Belgisch Congo; België, een officieel overzicht van de gebeurtenissen 1939-1940, Ministerie van Buitenlandse Zaken van België, London s.d.
- DE CONINCK, N. (Kortenberg) : Un Renaisien, pilote de chasse à la R.A.F. Livyngs G.G.A.
- de PINCHART, H. (Brussel) : uittreksels uit Revue générale Belge ; Persknipsels betreffende de tweede wereldoorlog 1945-1974.
- GALLANT, J. (Gent) : Copin, L'Aurore se lève au pays noir.
- GILISSEN, J. (Brussel) : Dautricourt, La jurisprudence militaire, 2 vol.

(1) Wanneer schenker en auteur één en dezelfde persoon zijn, wordt de titel voorafgegaan door een sterretje.

- HAUTECLER, G. (Kraainem) : Signal, 1-7-1940, december 1943; "Le Chasseur Ardennais", 36 numéros, 1948-1965; Die Wehrmacht, Berlin, 26-7-1944 en 23-8-1944; Krantenknipsels : De Standaard 1938-1939, 54 knipsels.
- INSTITUT D'HISTOIRE VARSOVIE (Varsovie) : Bieganski, Les Polonais dans les combats en Europe occidentale; Teriecki, Poles in the Italian Campaign, 1943-1945.
- ISTITUTO NAZIONALE PER LA STORIA DEL MOVIMENTO DI LIBERAZIONE IN ITALIA, (Milano) : Volledige kollektie van het tijdschrift Il movimento liberazione in Italia.
- JASPAR, M.-H. Baron : 17 volumes parlementaire Annalen en Documenten ; 2 engelse dagbladen.
- LAURENT, L. (Bruxelles) : La Belgique indépendante, 3 volumes.
- MUSEE ROYAL DE L'ARMEE ET D'HISTOIRE MILITAIRE, (Bruxelles) : Le Roi Albert et ses soldats, Catalogue d'exposition; Somerhausen, Essai sur les origines et l'évolution du droit à réparation des victimes militaires des guerres.
- NIHOUL, M. (Châtelet) : Le Vieux Châtelet, Annuaire, 1968, 1969, 1971 en 1972, 4 volumes.
- RYELANDT, D. (Orchimont) : Fagnart, Le Collège des médecins de Bruxelles et la guerre 1940-1945.
- SAMBRE, R. (Melles-lez-Tournai) : * Sambre (= R. Delbove), La Nestoride, Aventure de Monseigneur Nestor Binamé.
- SCHMITZ, A. (Bastogne) : * Vers de vastes horizons; Au fil de la Guerre.
- SEGERS, C. (Deurne) : Mascarenhas de Moraes, Pelu seu Comandante (Campanha da Italia) 1944-45; Vandano, I nostri soldati; Thompson, Tison Ardent de Flandre, 1 volume; Low, Europe at War; Target for Kensington; Mauroy, Le putsch de Stanleyville.
- SMETS, G.J. (Tienen) : Lambert, Ronces d'Exil. Poèmes; "Le Diffuseur-Journal des prisonniers belges du Stalag IA - Edition Kommando" (Nummer 5 van 15 mei 1944 en Nummer 2 van 15 februari 1944).
- SOMERHAUSEN, L. (Brussel) : Conseils pratiques pour la ménagère; Solidarité, nr. 13, juli-augustus 1944 en nr. 1, 24 september 1944 ; Laribe D'Arval, Manuel du cuisinier à la campagne.
- THONON, Y. : Marquet, Droit, Technique et Organisation des Assurances Maritimes contre les Risques de Guerre. Des Corps et des Cargaisons en Belgique et à l'Etranger 1939-1949.
- UNIVERSITE LIBRE DE BRUXELLES, (Brussel) : Sartorius, Catalogue des journaux et périodiques conservés aux Archives de l'U.L.B.; Reflets de la vie estudiantine à l'U.L.B., Catalogue.
- VAN BRABANT, J. (Antwerpen) : Blond, Convois vers l'URSS; Custodes, Bestraffing van Oorlogsmisdrijven - Oproep tot beleid en bezadigheid; Déclaration de M. Chamberlain, premier ministre de Grande-Bretagne, faite à la Chambre des Communes le 9 avril; Deutsche Musterbetriebe, Bearbeitet vom Arbeitswissenschaftlichen Institut der Deutschen Arbeitsfront; Europa's soldaten zien de Sowjet-Unie; Het Plan van den Arbeid, toegelicht door Willem Eekelen; Jung, Deutsche Arbeiterjugend, Auslese Förderung Aufstieg; Kapp, Versailles, Wurzel des Krieger; Lützow, Oorlog in het Noorden; OF-FI; Schmidt, Das Reich als Aufgabe ; Schönheit der Arbeit in Deutschland; von Mueller, Deutschland und England, (in Weltgeschichtliches Bild); Walchirs, De USSR en Polen.

- VERCAUTEREN, D. (Jette) : Froidure, Le Calvaire des malades au bagnes d'Est-
terwegen; De Ké, Er groeide geen onkruid; De Man, Après coup; de Vin-
cennes, Ceux de l'ombre.
- VITETI, (Rome) : Mollo, Army Uniforms of World War 2.
- WIJNDAELE, P. (Heverlee) : Theo Brouns en de terreur in Limburg.

B. DOKUMENTEN, ARCHIEVEN.

- BORNIET, (Bruxelles) : 1 pak foto's en brochures.
- CHARLES, J.L. (Bruxelles) : 12 fotokopijen van documenten betreffende de
aanval van het XXste konvooi.
- del MARMOL, Ch. Baron (Bruxelles) : 1 dossier archieven Scouts et CRABS,
1940.
- DUBOIS, M. (Verviers) : persoonlijke archieven en foto's i.v.m. de weer-
stand te Verviers en de belgische activiteiten in Portugal (1940-1945).
- FURNEMONT, A. (Huy) : belangrijk aantal dokumenten, affiches en officiële
papieren.
- GADEYNE, G. (Ronse) : dokumenten betreffende het Rode Kruis van België.
- HADIN, H. (Brussel) : 1 tekst "La Brabançonne de 1940".
- HAUTECLER, G. (Kraainem) : Général-Major Michiels, Aperçu sommaire des
opérations de l'armée belge en mai 1940.
- HUYSMANS, S., Maj. (Brussel) : een aantal documenten over het belgisch
leven te Londen.
- JAVAUX, H. (Brussel) : Pétition au Parlement du Syndicat de Défense des
Groupements de résistance armée non reconnus.
- KLEIN, J. (Korbeek-Lo) : een aantal documenten over het leven der Belgen
in Engeland.
- HET LAATSTE NIEUWS, (Brussel) : 3 foto's over de Bevrijding.
- LALOIRE, F. (Virginal) : Libre Belgique clandestine 1943 (7 nrs) ;Secours
d'Hivers n° 1, januari 1941; "Tatsachen" tract (aug. 1940); 100 pers-
knipsels betreffende de tweede wereldoorlog.
- LAPERCHE, G. (Bonneville) : Kopij van een handgeschreven brief van Léon
Degrelle "A nos camarades des Stalags et des Oflags", (winter 1942-
1943).
- LARDINOIS, F. (Brussel) : 27 kursussen van de "Ligue de Protection Aé-
rienne".
- LEBoulLE, (Luik) : Circulaires van de FI Luik 1944-1952.
- LEFEBVRE, J. (Brussel) : Archieven doorgangsbewijzen afgeleverd door de
duitse autoriteiten in 1940 ; omslag geopend door de censuur.
- LEUNIS, (Vorst) : (de Grünne), La Belgique Loyale, Que penser ? Que di-
re ? Que faire ? La réponse d'un groupe de combattants des deux
guerres, (1941).
- LITRE, (Brussel) : noot over pastoor Boland.
- NEUFORT, (Charleroi) : 4 sluikbladen ; 2 clandestiene vlugschriften.
- PANIS, H. (Antwerpen) : persknipsels; tijdschriften; pamfletten; persoon-
lijke documenten.
- PIERARD, C. (Bergen) : 2 portefeuilles klandestiene documenten
- RYELANDT, D. (Orchimont) : brief van admiraal Keyes aan Mother Haywards-
Heath, Buckingham, 23-7-1945, korrespondentie betreffende het G.L.1946-50.

- SMETS, G.J. (Tienen) : 2 affiches en 18 foto's.
- SOMERHAUSEN, L. (Brussel) : Archieven: Esterwegen, Namentliches Verzeichnis 1943; Fiche de démobilisation, acte de naissance de L. Demeur, Lille, 23-1-1943 et carte d'identité du même, Lille, 1941.
- VAN BELLINGEN : Les chemins de fer allemands pendant la guerre mondiale.
- VAN GASSE, (Brussel) : Mémoire : "Het gebruik van de Rijkswacht gedurende de Achttiendaagse veldtocht (10-28 mei 1940) met uitsluiting van de lichte regimenten", Brussel, 1972.
- VERCAUTEREN, D. (Jette) : Toespraak van de Führer - Kanselier te München op 24 februari 1940 ; 1 affiche.
- VERMEULEN, F. (Assebroek) : duitse documenten gerecupereerd in 1944.
- WANDERVELLE, (Luik) : Dienstliche Tätigkeit, 1946.

C. DAGBOEKEN EN ONUITGEGEVEN HERINNERINGEN.

- de GHELLINCK, L. (Noorderwijk) : Mon journal de guerre, 10 mai 1940 - 6 septembre 1940.
- de GHELLINCK, T. (Noorderwijk) : Récit de mes aventures vécues à l'âge de seize ans.
- DEHOUX, (Braine-le-Comte) : Souvenirs d'un Résistant.
- ISTAS, R. (Grivegnée) : Chevalier de Thier, Avec les combattants de 40.
- REEKMANS, L. (Milveren-Sint-Truiden) : Dagelijks verslag van het 20e Linieregiment, IIIe Bataillon, 10e Compagnie, (1 sept. 1939-31 mei 1940), 10 vol.

---ooOoo---

ERRATUM bij foto van Perskonferentie : lees 1974 in plaats van 1975.

Dit nummer van MEDEDELINGEN werd samengesteld door de HH. Jean DUJARDIN, Henri FASSBENDER, José GOTOVITCH, Wim MEYERS, Frans SELLESLAGH en Jean VANWELKENHUYZEN.

Redaktiesekretariaat werd waargenomen door Wim MEYERS.

Bladschikking en daktylografie : Yvette MARTENS - Anne BERNARD.

Fotoreportage : Yvette MARTENS.

Offsetdrukken : André FLAMEE.

BIBLIOGRAPHIE 1973
par
Willem C. MEYERS

BIBLIOGRAFIE

van de in 1973

verschenen publikaties

betreffende

BELGIE TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

door Willem C. MEYERS
Assistent

I N L E I D I N G

Deze vierde aflevering van de lopende bibliografie geeft de in 1973 verschenen publikaties betreffende België tijdens de tweede wereldoorlog. Grosso-modo werd dezelfde indeling als in de vorige afleveringen gevolgd.

Zoals uiteengezet in de inleiding tot de eerste bibliografie beslaat het tijds kader de periode 1936-1950 (1). Voor gemakkelijker konsultatie worden hier snel de principes van de praktische voorstelling herhaald. Elke publikatie krijgt een volgnummer voor de auteursnaam, een tweede verwijzing vermeldt enkel dat volgnummer. Een * duidt een wetenschappelijke publikatie aan, een + een dag of weekbladartikel, een ° een einde-studieverhandeling, die voor konsultatie de toelating van de auteur vereist.

Enkele publikaties, verschenen in 1972, waarvan het verschijnen ons niet bekend was bij het opstellen van de tweede aflevering, werden nu opgenomen.

Willem C. MEYERS
30 juni 1974

(1) Zie Mededelingen 3, juni 1971, bibliografie van de in 1970 verschenen publikaties betreffende België tijdens de tweede wereldoorlog, p. 3-5, met aanvulling Mededelingen 5, november 1973, bibliografie van de in 1972 verschenen publikaties betreffende België tijdens de Tweede Wereldoorlog, p. 3.

BIBLIOGRAFIEEN, INVENTARISSEN EN WERKINSTRUMENTEN

1. ARCHIEF EN MUSEUM VOOR HET VLAAMSE CULTUURLEVEN (AMVC), Klapper op het bezit.
Antwerpen, Stadsbestuur, 1973 (derde uitgave), 4°, X + 638 p.
2. Belgium in 1940 and the problems of recent History. Symposium of 17 february 1973.
Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, 1973, 1-2, p. 231-262.
(R 002)
3. CHAMPAGNE (J.P.), Infanterie - Traditions.Historique succinct des Corps, et étude des insignes distinctifs de l'Infanterie belge.
Arlon, G. Everling, 1973, 8°, ann., bibl., ill., 103 p.
(B 1078)
4. Encyclopedie van de Vlaamse Beweging.
Tielt, Lannoo, 1973, 4°, ill., deel 1 (A-L).
5. GALLANT (Jean), Archief J. Grauls.
Brussel, Navorsings- en Studiecentrum voor de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, 1973, 4°, ill., ind., VI + 43 p. offset
6. LECLEIR (Luc), De Infanterie. Filiaties en tradities.
Brussel, "Filiaties van de Belgische Strijdkrachten", 1973, 8°, ann., ill., ind., tabl., 359 p.
(B 1054)
7. LECLEIR (Luc), L'Infanterie. Filiations et traditions.
Bruxelles, "Filiations des Forces Armées Belges", 1973, 8°, ann., ill. tabl., 361 p.
(B 1053)
8. SCHEPENS (Luc), De Koningskwestie. Een nieuw thema in de Belgische geschiedschrijving.
Spiegel Historiae, november 1973, p. 614-619. (B 1022/37)
9. THIELEMANS (Marie Rose), Inventaire des papiers de Oscar Plisnier.
Bruxelles, Archives Générales du Royaume, 1973, 4°, ind., 39 p. offset.

I. VOORORLOG (1936 - 9 mei 1940)

10. * ABS (Robert), Emile Vandervelde.
(Bruxelles), Editions Labor, 1973, 8°, ind., 383 p. (B 1010)
11. * BOLLAND (A.), Les naissances de la Wallonie (1914-1972). Le temps des compromis (1914-1940) - Le Temps des ruptures (1940-1972).
in L. GENICOT, Histoire de la Wallonie, p. 423-467 (1). (B 1040)
12. CERETTI (Giulio), Clément le délégué de la IIIe Internationale - Adieu à la France - A bâtons rompus.
in id., A l'ombre des deux T. 40 ans avec Palmiro Togliatti et Maurice Thorez, p. 186-218 (2). (3852)
13. DANNAU (Wim), Ainsi parla Léon Degrelle...
(Wemmel), Byblos, 1973, 8°, ill., 5 vol. (B 1023)
14. Id., Zo sprak Léon Degrelle...
(Wemmel), Byblos, 1973, 8°, ill., 5 vol. (B 1024)
15. DE LAUNAY (Jacques), Le secret du Roi Léopold III.
in id., Les grandes controverses politiques, p. 28-45 + 87-90 (3) (3897)
16. * HEIRWEGH (Jean-Jacques), Henri De Man, intellectuel socialiste (2e et 3e partie).
Cahiers Marxistes, 1973, n° 16, p. 95-108, n° 17, p. 79-92. (B 0989/11)
17. RUYS (Manu), Les années tragiques.
In id., Les Flamands. Un peuple en mouvement, une nation en devenir p. 75-130. (B 1016)
18. * VAN ROOSBROECK (Rob.), Van de Franse tijd tot 1940.
Hasselt, Heideland-Orbis, 1973, 4°, cart., ill., 393 p. (Twin-tig eeuwen Vlaanderen, Vol. 3).

Zie tevens nrs 1, 3 en 4.

-
- (1) Toulouse, Editions Universitaires-Privat éditeur, 1973, 8°, bibl., cart. facs., ill., ind., tabl., 502 p.
 - (2) Paris, Julliard, 1973, 8°, 407 p.
 - (3) Paris, Alain Moreau, 1973, 8°, 407 p.
 - (4) Tielt-Louvain-Paris, Lannoo-Vander, 1973, 12°, 208 p.

II. DE ACHTTIENDAAGSE VELDTOCHT

a. MILITAIRE GEBEURTENISSEN.

19. + B., Een historische dag militair bekeken.
Spectator, 12 mai 1973. (K 243)
20. + BIKAR (André), 10 Mai 1940. Kùchelscheid. Un poste de gendarmerie.
Le Jour, 16-22 juillet 1973. (K 243)
21. + CLEEREMANS (Jean), Crimes de guerre en mai 1940.
Le Vétérán, 1973, nr. 3, p. 2-4. (R 040)
22. DE VOS (Jacques), De Belgische kustverdediging in 1940.
Maandorgaan van de Documentatiegroep '40-'45 (Nederland), nr. 108, september 1973, p. 2356-2361. (R 024)
23. + DE WULF (H.), In mei 1940 schoten Duitsers drie Sabenavliegtuigen neer. Wilrijkenaar sprong zonder valscherms uit Savoia-Marchetti en bracht het er levend van af.
De Nieuwe Gazet, 22 mei 1973. (K 241)
24. + (D'HONDT (André), De geweren van "Den Hul".
Brugsch Handelsblad (Dagklapper uit Knokke), 26 mei 1973. (K 262)
25. 10-21 mai 1940. Héroïque défense du fort d'Aubin-Neufchâteau !
S.l., L'Amicale des Anciens du fort d'Aubin-Neufchâteau, (1973), 4°, ann., 46 p. offset. (B 1022/35)
26. HAVERMANS (Robert), Het vijfdaagse avontuur van het Franse VIIe leger in de Kempen en Noord-Brabant in mei 1940.
Calmpthoutiana, 1973, nr. 1, p. 15-52. (B 0989/17)
27. + MEAN (André), Voulez-vous achter le fort de Flémalle ? 2. Son exploit en '40 : tirer sur Bierset et détruire vingt-sept avions allemands.
La Cité, 21 février 1973. (K 220)

28. + STERKEN (L.), Met 200 miljoen in een notedop over het Kanaal. 33 jaar geleden brachten 2 Limburgse rijkswachters soldij voor ons leger van Dover naar belegerd Duinkerken.
Het Belang van Limburg, 27 mei 1973. (K 236)
29. VAN ESCH en VANSTEENKISTE, De logistieke perikelen bij het Belgisch Leger tijdens de veldtocht van mei 1940. Het verslag Eyckmans.
Belgische Militaire Tijdingen, juli 1973, p. 14-26, september 1973, p. 17-33. (R 021)
30. + VLAEMYNCK (Carlos), De meidagen van 1940. De vuurdoop van stadsgenoot Jean Tommelein.
Brugsch Handelsblad, 26 mei 1973. (K 248)

b. EVACUATIE DER GEALLIEERDEN.

31. + La participation des navires belges à l'évacuation du St.- Valery-en-Caux, en juin 40.
Le Matin-La Métropole, 2-5 février 1973. (K 212)
32. + VELTMAN (Jaak), Ook in de Panne scheepte Engels expeditieleger in. Na 33 jaar komen de Tommies terug.
De Standaard, 29 mei 1973. (K 241)

c. KONING-REGERING.

33. + CROKAERT (Jacques), 10 mei 1940 : ze komen.
Knack, 9 mei 1973. (K 228)
34. + id., De vlucht van het jaar '40.
Knack, 21 februari - 25 april 1973. (K 227)
35. * SCHEPENS (Luc), Is er meer dan één koningskwestie in België ?
Ons Erfdeel, maart 1973. (R 028)
36. + VERMEULEN (François), Belgische prinsen verbleven mei '40 in Normandisch dorp.
De Standaard, 15 november 1973. (K 208)
37. + Id., Un point d'histoire. Mai 1940. Les enfants royaux en Normandie.
Le Patriote Illustré, 17 octobre 1973. (K 208)

38. YDEWALLE (Charles d'), Lophem et Saint-André où firent halte deux rois combattants.
Les Cahiers historiques, 1973, nr. 3, p. 49-59. (B 1069)

Zie tevens de nrs 8 en 15.

d. DE WEGVOERING DER VERDACHTEN.

39. BORGINON (Hendrik), Op zoek naar de weggesleepten van mei 1940.
Antwerpen-Utrecht, De Nederlandsche Boekhandel, 1973, 8°, 40 p.
(B 1048)
40. + STRUYE (Johan) en DE CONINCK (Herman), De spooktreinen (Dossier repressie).
Humo, 15 maart 1973. (K 252)
41. + VLAEMYNCK (Carlos), Veertig dagen als gevangen verdachten langs Noordfranse wegen. Mei-juni 1940. De lijdensweg van stadsge-noten Jules De Cock en Leopold Fevery.
Brugsch Handelsblad, 20 juli 1973. (K 209)

III. VAN KAPITULATIE TOT BEVRIJDING

(29 mei 1940 - september 1944)

a. DE BELGISCHE REGERING NAAR EN TE LONDEN.

- Politiek.

42. CUISINIER (Albert), Ici "Eaton-Square" II-III et IV.
Ouf, Revue du Cercle Sportif et culturel du personnel du Ministère de la Santé Publique et de la Famille, 1973, nrs 88, 89 en 90.
(B 989/5)
43. + DENUIT (Désiré), Venant de son manoir de Guernesey. M. Cecil H. de Sausmarez évoque ses souvenirs de la guerre à Londres.
Le Soir, 16 février 1973. (K 217)
44. KRONACKER (Paul), Souvenirs de paix et de guerre.
Paris, Fayard, 1973, 8°, ann., 317 p. (B 1009)

45. ° VAN DAMME (Philippe), De Buitenlandse politiek van de Belgische exilregering te Londen 1940-1944.
Gent, R.U.G., 1973, 4°, ann., bibl., VIII + 177 p.
46. * VANWELKENHUYZEN (Jean), Il y a parfois loin d'un document à la vérité.
Bulletin du Centre de Recherches et d'études historiques de la seconde guerre mondiale, n° 5, novembre 1973, p. 48-50. (R 018)
47. * Id., Van het document tot de historische waarheid.
Mededelingen van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, nr. 5, november 1973, p. 51-54. (R 019)
48. + YDEWALLE (Charles d'), Sur une ambassade à Londres.
La Libre Belgique, 2 janvier 1973. (K 222)
- Belgische oorlogsinspanningen in de lucht en op zee.
49. DECONINCK (N.), Un Renaisien, pilote de chasse à la R.A.F. : Livyngs G.G.A.
Annales du C.H.A.R.T.I., 1973, p. 239-243. (B 1022/33)
50. + GOEMAERE (Pierre), Comment un sous-marin ennemi sauva quarante marins belges. I. Le récit de membres de l'équipage du cargo "Kabalo". II. Le Commandant italien recueille à son bord un premier groupe de naufragés. III. "Oui, vos enfants peuvent prier pour que Dieu protège le commandant Salvatore Todaro".
Le Soir, 27-29 décembre 1973. (K 247)
51. + YDEWALLE (Charles d'), Martyrologe 40-45. IV. Nos marins ont durement payé. Le martyrologe guerrier des marins belges.
La Libre Belgique, 14 mai 1973. (K 244)

Zie tevens nr. 162.

- Kongo.

52. JANSSENS (E.), Au fil d'une vie.
Bruxelles, Pierre De Méyère, (1973), ann., cart., 509 p. (B 1038)

53. LEDERER (A.), Le pavillon belge sur le Haut-Nil.
Africa-Tervuren, XIX-1973-3, p. 67-83. (B 1022/24)
54. WERBROUCK (Robert W.), Le Général Gilliaert à la Force Publique.
Le Vétéran, 1973, nr. 4, p. 5-7. (R 040)

b. BEZET BELGIE.

- Koning en Hof.

55. * PAPELEUX (Léon), La diplomatie vaticane et la Belgique (juin 1940 - octobre 1942).
La Vie Wallonne, 4e trimestre 1973, p. 215-224. (R 027)
56. RHODIUS (Georges), La résistance au Château de Laeken.
Le Vétéran, 1973, nr. 2-3. (R 040)
57. + STRUYE (Johan) en DE CONINCK (Herman), Vlaanderen, Vlaanderen boven alles (Dossier repressie).
Humo, 22 maart 1973. (K 252)
58. + YDEWALLE (Charles d'), Deux soirées chez la princesse Marie-José, reine d'Italie. I. - Rêvez-vous quelquefois de la Belgique ? II. - Contribution à l'histoire de l'occupation.
La Libre Belgique, 12-13 mars 1973. (K 207)

Zie tevens nrs 8, 15 en 35.

- Duitse bezetting.

59. DE BRUYNE (Arthur), Schuind.
id., De Kwade Jaren, IV, p. 205-234 (1). (B 0603)
60. + DE SEUILY (Luc), L'or belge convoité par les nazis.
Spécial, 20 juin 1973. (K 235)
61. + Id., Les étés de l'occupation.
Spécial, 4 juillet 1973. (K 211)

(1) Brecht, De Roerdomp, 1973, 8°, ind., 318 p.

62. GERARD (Jo), A propos d'essence... 1940-44 : Comment roulait-on ? Comment se chauffait-on ?
L'Eventail, 7 décembre 1973. (K 245)
63. GHYSENS (Jos), Aalst 1940-1944. Een stad onder Duitse bezetting.
Tielt, uitgeverij Veys, 1973, 8°, bibl., facs., ill., 335 p.
(B 1037)
64. ° JOIRIS (Arlette), Cohésion d'un groupe social sous l'occupation allemande 1940-1944. Les mineurs du bassin liégeois. Vie quotidienne et conditions de travail.
Liège, Université de Liège, 1973, 4°, ann., bibl., tabl., XVI + 201 p. offset. (TH 63)
65. PAPELEUX (Léon), Hitler et les Wallons.
La Vie Wallonne, nr. 342, 2e trimestre 1973, p. 110-119.
(R 027)
66. PETITFRERE (Ray), Hitler en Belgique.
Id., Pas à pas avec Hitler, p. 311-431 (1). (3917)
67. ° PERTZ (Eric), De tewerkstelling van Kortrijkzanen in Duitsland (1940-1945).
Leuven, K.U.L., 1973, 4°, ann., bibl., cart., 108 + (10) p. offset. (TH 55)
68. TIBURCE, Noëls sous l'occupation.
L'Eventail, 7-14 décembre 1973. (K 245)
- Zie tevens de nrs. 123 en 167.

- Collaboratie.

69. DE BOCK (W.), La collaboration économique sous l'occupation.
Contradictions, nr. 4, juillet-décembre 1973, p. 161-175.
(B 1022/27)
70. DE BRUYNE (Arthur), Borms.
Id., Trouw, p. 39-81 (2). (B 0456)

(1) Paris Presses de la Cité, 1973, 8°, ill., ind. 434 p. (3917)
(2) (De Panne, De Nederlanden), 1973, 8°, ill., 155 p.

71. Id., Staf De Clercq.
Id., Trouw, p. 83-104. (B 0456)
72. Id., Degrelle.
Id., De Kwade Jaren, IV, p. 69-130. (B 0603)
73. Id., Hendrik Elias.
Id., De Kwade Jaren, IV, p. 153-203. (B 0603)
74. Id., Leuridan.
Id., Trouw, p. 105-126. (B 0456)
75. Id., Tollenaere.
Id., Trouw, p. 127-142.
76. + DE CONINCK (Herman), De Economische kollaboratie (Dossier repressie).
Humo, 26 april 1973. (K 252)
77. + DE JONGHE (Albert), Brief aan adjunkt-rexleider Victor Matthijs is echt. Degrelle wilde meedoen aan repressie tegen Vlamingen.
De Standaard, 1-2 september 1973. (K 207)
78. + DE V. (E.), Verschaeve. I. De Kapelaan van Alveringem. II. Mytische figuur voor veel Vlamingen. III. In de tweede wereldoorlog. IV. Verdediger van de Oostfronters. V. De ondergang van Europa. VI. Zorg om de toekomst. VII. Gesprek met Himmler. VIII. Vlaanderen en Kristus. IX. Vlucht naar Duitsland. X. "In 't verre land, vreselijk alleen...". - Wie was Verschaeve ?
't Pallieterke, 19 juli - 27 september 1973. (K 206)
79. LAMBERTY (Max), Een tweede wereldoorlog.
Id., De Vlaamse opstanding, 2, p. 41-54 (1). (B 1017)
80. OLSEN (Jan), Dr. H.J. Elias, de tragiek van een taktikus.
Het Pennoen, februari-maart 1973. (K 229)
81. R. (J.C.), Cyrille Verschaeve.
La Relève, 30 juin 1973. (K 242)

82. RUYS (Manu), Collaboratie.
Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, I, p. 307-313.
83. + STRUYE (Johan) en DE CONINCK (Herman), Schuld en boete (Dossier repressie).
Humo, 8 maart 1973. (K 252)
84. + Id., Brood en idealen (Dossier repressie)
Humo, 29 maart 1973. (K 252)
85. + Id., Rechts en orde (Dossier repressie).
Humo, 12 april 1973. (K 252)
86. + Ten huize van Léon Degrelle.
Knack, 4 april 1973. (K 239)
87. VAN DINGENEN (Jef), Is de vlaams-nationale collaboratie schuldig ?
Broederband, december 1973 - januari 1974, p. 9-19 (R 043)
88. + VELTMAN (Jaak), Brief van Rex-chef uit 1942 bekendgemaakt. Degrelle : schuif schuld op Vlaamse separatisten.
De Standaard, 22 maart 1973. (K 207)
89. + VERLEYEN (Frans) en STRUYE (Johan), Dr. Elias : "Ik kan de Vlaamse Beweging geen betere dienst bewijzen dan me te doen vergeten" (1959).
Knack, 21 februari 1973. (K 226)
90. Vlamingen aan het Oostfront, I. Het Vlaams Legioen.
Antwerpen, Etnika, 1973, 8°, ann., bibl., cart., ill., ind., 245 p. (B 1013)
91. Het Zwartboek over Amnestie.
Gent, Belgisch Nationaal Blok, (1973), 8°, ann., ill., 125 p. (B 1056)

Zie tevens de nrs 123, 161, 162, 163, 164, 167.

- Verzet.

92. BAL (Nic), Achiel in het verzet.

- Liber Amicorum Achiel Van Acker, p. 13-19 (1). (B 1036)
93. BIEGANSKI (Witold), La participation des Polonais aux insurrections nationales en France et en Belgique.
Id., Les Polonais dans les combats en Europe occidentale, p. 140-161 (2). (3671)
94. + GREGOIRE (Marcel), Deux points de (petite) histoire...
Le Soir, 2 mars 1973. (K 213)
95. NYS (Henri), Journal d'un passeur d'hommes 1940-1944.
Album Souvenir 1942-1972, II, p. 13-39 (3). (B 1045)
96. PIRON (André), Félix Rousseau, le militant.
Ethnie Française, n° 1, 1973. (K 216)
97. RYELANDT (Daniël), Un soldat ardennais : Eddy Molitor.
Pygmalion, 4e trimestre 1973, p. 3-4. (R 031)
98. * STEINBERG (Lucien), Le Comité de défense des Juifs en Belgique 1942-1944.
Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 1973, 8°, ann., bibl. 198 p. (B 1008)
99. + TROCLET (Léon-Eli), Souvenirs de guerre socialistes et wallons.
Le Monde du Travail, 23 mars 1973. (K 230)
100. VAN MICHEL (Victor), Les Wallons dans la guerre.
Présence, avril-octobre 1973. (K 120)
101. + Vdm (W.), Veldwachter Marcel Van Herzele van Kaprijke : Oorlog was gevaarlijke tijd voor "witte" agent X.
Het Laatste Nieuws, 7 januari 1973. (K 219)
- Zie tevens de nrs 84, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 132, 136, 137, 138.

(1) Brugge, Uitgeverij Orion, 1973, 4°, ill., 249 p.
(2) Varsovie, Interpress, 1972, 8°, cart., ill., 161 p. (3671)
(3) Schaerbeek, Amicale des milices patriotiques du Front de l'indépendance de Schaerbeek, 1973, 4°, facs., ill., 352 + 39 + XXIV + 207 p.

- Terreur, concentratiekampen, krijgsgevangenen.

a. Bombardementen en V-Bommen.

102. + ANTHOINE (Roger), 17 août 1943. Forteresses volantes en Belgique. I - Objectif : bombarder l'Allemagne vingt-quatre heures sur vingt-quatre. II - Un agriculteur d'Oostmalle voit s'écraser le premier des soixante "Boeing B-17" perdus ce jour-là par la 8ème U.S. Air Force. III - "Boeing B-17" et "Messerschmitt BF-109" aux prises dans le ciel anversoïse. IV - La chasse implacable des "Messerschmitt" dans le ciel du pays de Herve et des Ardennes. V - Un chou-fleur de poussière grise : le voile funèbre des Usines "Messerschmitt", bombardées par les "B-17". VI - Cent quatre-vingt huit "forteresses" lancées à l'assaut de Schweinfurt. VII - Le record des pertes enregistrées par les Alliés : 114 appareils descendus en vingt-quatre heures.
Le Soir, 10-11-14-16-17-18-21 août 1973. (K 250)
103. + DE V. (E.), 30 jaar geleden : Mortsel gebombardeerd.
't Pallieterke, 22 maart 1973 (K 240)
104. HAVERMANS (Robert), Herinneringen aan 17 augustus 1943.
Calmpthoutania, 1972, nr. 3-4, p. 189-191. (B 0989/18)
105. LIPPE (Théo), La bosse de Béton.
(Bruxelles, chez l'auteur, 1973), 8°, cart., facs., ill., 100 p. (B 1018)
106. + VLAEMYNCK (Carlos), Het Bombardement op het "Kasteel Ter Linden". Een Duits Oud-Strijder vertelt.
Brugsch Handelsblad, 15 september 1973. (K 204)
107. + Z. (T.), Dertig jaar geleden te Oosteklo. 21 doden in stoomtrammetje.
De Nieuwe Gids, 12 oktober 1973 (1). (K 204)

b. Jodenvervolging.

108. + STRUYE (Johan) en DE CONINCK (Herman), De beulen van Breendonk (Dossier repressie).
Humo, 5 april 1973. (K 252)

(1) Eveneens in Het Volk, 17 oktober 1973.

Zie tevens de nrs. 98 en 122.

c. Koncentratiekampen.

109. HABARU (Omer), Les Triangles rouges racontent... Récits concentrationnaires.
Arlon, Editions du Sorbier, 1973, 8°, 157 p. (B 1051)
110. HAIDON (Jean), A Stutthof.
Ceux du 1A, décembre 1973, p. 4. (R 045)
111. LEONARD (Joseph), Au Camp de concentration de Stutthof.
Ceux du 1 A, février 1973, p. 5. (R 045)
112. + YDEWALLE (Charles d'), Martyrologe 40-45. I - La prison de Saint-Gillis. Un condamné de cette élité n'agonise pas. II - Neuengamme-Dora. Le régime de l'humiliation calculée. III - Prenzlau ou le purgatoire. Dachau ou l'enfer.
La Libre Belgique, 10-13 mai 1973. (K 244)
- Zie tevens de nrs 108 en 157.

d. Krijgsgevangenenkampen.

113. BURTON (François-Joseph), La Fin du Stalag 1 A (suite).
Ceux du 1 A, janvier-mai + octobre 1973. (R 045)
114. ° DETHIENNE (Francine), La Captivité et ses incidences médico-sociales.
Namur, Institut de Nursing St.-Elisabeth, 1973, 4°, ann., bibl. 145 p. (offset). (TH 62)
115. GILON (Raymond), En sortir. 4 évasions (à suivre).
A Propos, avril-décembre 1973. (R 044)
116. Hitlériades ! par d'anciens P.G. du IX C. Composé en 1941.
A Propos, novembre 1973, p. 8-11. (R 044)
117. Journal d'évacuation du Stalag 1 A de ...
Ceux du 1 A, janvier 1973, p. 2-6. (R 045)
118. LILIEEN (Gaston), Bremen.
A Propos, février 1973, p. 4-10. (R 044)

119. Id., Une vie agitée.
A Propos, mai 1973, p. 4-8. (R 044)
120. PAULUS (G.), Le train des évasions.
Ceux du 1 A, février 1973, p. 8. (R 045)
121. SIMON (Paul), Merci Fritz.
Le XIII B, novembre 1973, p. 3-6. (R 041)
Zie tevens de nrs 110 en 111.

- Pers en Propaganda.

122. ° CIGE (Arlette), Le Juif dans la presse clandestine belge de 1940 à 1944.
Bruxelles, ULB, 1973, 4°, ann., bibl., 133 p. offset. (TH 64)
123. * DE BENS (Els), De Belgische dagbladpers onder Duitse Censuur (1940-1944).
Antwerpen-Utrecht, De Nederlandsche Boekhandel, 1973, 8°, ann., bibl., ill., ind., 564 p. (B 1043)
124. + DENUIT (Désiré), Le faux Soir, un éclat de rire dans la nuit de l'occupation nazie. Non pas l'action d'un seul homme, mais celle d'un grand mouvement national.
Le Soir, 7-8 novembre 1973. (K 202)
125. + (Du), Radio-Hainaut s'installait, il y a 25 ans, dans ses studios montois du Jardin du Mayeur. Né de la volonté de courageux résistants.
La Cité, 4 mars 1973. (K 214)
126. ° MARION (Alain L.), La Libre Belgique de Peter Pan et Scipion l'Africain 1940-1945.
Lille, Ecole supérieure de journalisme, 1973, 4°, bibl., facs., 106 p. offset. (TH 68)
127. NOEL (René), Comment parut et fut diffusé le faux "Soir".
Album Souvenir, 1942-1972, p. I-XXIV. (B 1045)
128. PECHON (Marcel-Al.), Un faux "Terre et Nation".
Le Sillon Belge, 22 décembre 1973. (K 202)

129. TIBURCE, M. Xavier van Lidth de Jeude, directeur de l'imprimerie Boreux.
L'Eventail, 25 mai 1973. (K 245)

Zie tevens de nrs 153, 158 en 168.

IV. VAN BEVRIJDING TOT VREDE (8 mei 1945)

a. Militair.

- Bevrijding.

130. + BASTIEN, Hoe "zij" vluchtten en wat mij daarna afgenomen werd.
Vooruit, 9 september 1973. (K 249)
131. BIEGANSKI (Witold), De la Seine à l'Escaut.
Id., Les Polonais dans les combats en Europe Occidentale, p.50-59. (3671)
132. + D'HONDT (André), Anton Borek.
Brugsch Handelsblad, 27 oktober 1973. (K 249)
133. + Id., De Bevrijding van de "Hul". Dagklapper uit Knokke.
Brugsch Handelsblad, 9 juni 1973. (K 262)
134. ° LOOS (Eddy), Het Duitse Leger in België van 6 juni tot 2 november 1944. Ontplooiing, bewegingen, operaties.
Brussel, Koninklijke Militaire School, 1973, 4°, bibl., cart., XI + 213 p. (TH 65)
135. UGEUX (William), Souvenirs de la libération. Liber Amicorum Achiel Van Acker, p. 241-248. (B 1036)
136. VERSET (Lieutenant), Rapport du combat de Vierves du dimanche 3 septembre 1944.
Pygmalion, 3e trimestre 1973, p. 4-7. (R 031)
137. + VLAEMYNCK (Carlos), Bevrijdingsdagen 1944. Het Geheime Leger in aktie. Een vrijwilligerskommando bezet de Brugsche Binnenhaven.
Brugsch Handelsblad, 29 september 1973. (K 205)

138. + Id., Hoe Brugge in 1944 bevrijd werd. Interessante konfrontatie tussen Canadese en Belgische ooggetuigen.
Brugsch Handelsblad, 21 april - 26 mei 1973. (X 248)

Zie tevens nr 125.

- Bevrijding van Antwerpen.

139. BIEGANSKI (Witold), Combat pour la prise de l'estuaire de la Meuse.
Id., Les Polonais dans les combats en Europe Occidentale, p.60-73. (3671)
140. BOUHON (Julien), De bevrijding van Antwerpen en zijn haven.
Stem der Oorlogskruisen, nr. 4, juni 1973, p. 9-12 ; nr. 5, september 1973, p. 7-10 ; nr. 6, december 1973, p. 11-13. (R 1013)
141. + DE SEUILY (Luc), Comment Hitler perdit Anvers.
Spécial, 17 janvier 1973. (X 218)

- Heropbouw Leger.

142. CHAMPION (Lucien), La chronique des 53.000.
Bruxelles, Pierre de Méyère, 1973, 8°, ann., cart., 210 p. (B 1049)

- Ardennenoffensief.

143. BRILLE (Ch.), Met de panzers van Von Rundstedt te Beauplateau.
Essen, 25 december 1973, p. 99-108. (B 1022/29)
144. + E. (E.), Un témoin raconte : Ardennes 1944-45. Petites Histoires d'une grande bataille. I. Un carrefour nommé "Parker". II. Robin des bois en 1944 ou l'incroyable histoire du Lieutenant Wood. III. Le Roc de Gouvy (18-23 décembre 1944). IV. "Nuts" à Marcouray. V. Rendez-vous à Houffalize (16 janvier 1945).
Vers l'Avenir, 26 décembre 1973-3 janvier 1974. (X 201)
145. HEINTZ (Joss), In de omgeving van Bastogne. December 1944-januari 1945.
Oostende, Drukkerij Omnia, 1972, 8°, ill., cart., 212 p. (B 1083)

146. STRAWSON (John), The battle of the Ardennes.
London, B.T. Batsford, 1972, 8°, bibl., cart. ill., ind.,
212 p. (B 1079)

b. POLITIEK.

147. + DENUIT (Désiré), Entretien avec le baron Kronacker, ancien ministre des Approvisionnements. Quand le président Truman décide de rembourser 500 millions de dollars à la Belgique. En avance de ce remboursement, le bâton de Maréchal d'Hermann Goering.
Le Soir, 4 janvier 1973 (K 224)
148. + GERARD (Jo), Les secrets du prince Charles.
Le Nouvel Europe Magazine, mars 1973, nr. 34. (K 225)
149. * SPITAELS (Guy), Achille Van Acker, père de la sécurité sociale en Belgique.
Liber Amicorum Achiel Van Acker, p. 173-205. (B 1036)
- Zie tevens nr. 44.

V. NAOORLOG (1945-1950)

- Koningskwestie.

150. CLEEREMANS (Jean), La Vérité a ses droits. Le règne de Léopold III. Chap. XXX - L'Année 1949 (suite) - L'année 1950 : La consultation populaire au parlement. La consultation populaire.
Le Vétéran, nrs. 1-4, 1973. (R 040)
151. LABEAU (Eddy), La question royale.
La Gauche, 21 décembre 1973. (K 246)
- Zie tevens de nrs 8, 15, 33, 34, 35.

- Economie.

152. + SUNOU (Philippe), Un élément peu connu du "miracle belge" de 1945-1947. Les prisonniers allemands dans la "bataille du charbon". Sans avoir été décisive leur contribution fut importante.
Le Soir, 26 mai 1973. (K 234)

- Epuratie.

153. DE BRUYNE (Arthur), Rommelpot.
De Kwade Jaren, IV, p. 7-68. (B 0603)
154. + DE V. (E.), Repressie 1944-1950. I - De mening van een "Londe-
naar". II - Een minister en een advocaat.
't Pallieterke, 18-25 oktober 1973. (K 203)
155. + STRUYE (Johan) en DE CONINCK (Herman), "We doen ons best, zon-
der erop te boffen : maar we krijgen ze wel de moffen !" (Dos-
sier repressie).
Humo, 18 april 1973. (K 252)
156. + Id., Amnestie : voor wie ? (Dossier repressie).
Humo, 3 mei 1973. (K 252)
157. WOLF (Jules), Le procès de Breendonck.
Bruxelles, F. Larcier, 1973, 8°, ann., 118 p. + ill. (B 1039)
Zie tevens nr. 91.

VI. PERSONALIA (1)

BOON (Jan)

158. + H(UGAERTS) (Frans), Jan Boon, de onvergetelijke.
Het Volk, 7 januari 1973. (K 223)

BOUCHERY (Walter)

159. DE BRUYNE (Arthur), Walter Bouchery.
De Kwade Jaren, IV, p. 131-152. (B 0603)

DE MAN (Hendrik)

160. * BALTHAZAR (Herman), Omtrent H. de Man.
Vlaams Marxistisch Tijdschrift, maart 1973. (K 237)
Zie tevens nr. 16.

(1) Onder deze hoofding vermelden we publicaties, die meer in het bijzon-
der op één persoon betrekking hebben.

DEUMENS (Jef)

161. SWERTS (Lambert), Limburgs offer voor Vlaanderen. In Memoriam Jef Deumens.

Broederband, september 1973, p. 1-3. (R 043)

ELIAS (Hendrik-Jozef)

162. Dr. Hendrik-Jozef Elias. 1902-1973.

(Berchem, V. Peeters, 1973), 8°, 12 p. (B 1022/7)

163. + VAN DER ELST (Frans), In memoriam dr. Hendrik Elias.

Wij, 10 februari 1973. (K 229)

164. + VAN ROOSBROECK (Rob), Elias was een groot historicus.

De Standaard, 16 februari 1973. (K 229)

Zie tevens de nrs 73, 80, 89.

GEYL (Pieter)

165. DE BRUYNE (Arthur), Professor Geyl.

De Kwade Jaren, IV, p. 235-188. (B 0603)

GOOSSENAERTS (Jef)

166. + DIERICKX (Jos), Dr. Jef Goosenaerts (1882-1963).

Wij, 20 oktober 1973. (K 203)

GRAMMENS (Flor)

167. FLORQUIN (Joos), Ten huize van Flor Grammens.

Id., Ten huize van..., IX, p. 137-194 (1). (B 0518)

168. GUNZBURG (Nico)

FLORQUIN (Joos), Ten huize van Prof. Em. dr. Nico Gunzburg.

Id., Ten huize van... IX, p. 195-233. (B 0518)

MOENS (Wies)

169. + DIERICKX (Jos), Wies Moens 75.

Wij, 20 januari 1973. (K 221)

(1) Brugge, Desclée De Brouwer-Orion, 1973, 8°, ill., ind., 319 p.

170. + Wies Moens, dichter van "De Boodschap" 75 jaar. Neemt er vrede mee dat hij niet langer een banneling is.
De Nieuwe Gids, 28 januari 1973. (K 221)
171. + NUYENS (P.J.A.), Wies Moens 75.
Kerk en Leven, 24 mei 1973. (K 233)
172. + VERHOYE (Bert), Gesprek bij zijn 75ste verjaardag, met Wies Moens, oude nationalist in Nederlands Limburg.
De Nieuwe Gazet, 29 januari 1973. (K 221)
- STRACKE (Desiderius)
173. DE BRUYNE (Arthur), Pater Stracke.
Id., Trouw, p. 7-38. (B 0456)
- VAN ACKER (Achiël)
174. Liber Amicorum Achiël Van Acker.
Brugge, Uitgeverij Orion, 1873, 4°, ill., 249 p. (B 1036)
175. + VERHOYE (Bert), Gesprek met Achille Van Acker.
De Nieuwe Gazet, 23 april 1973. (K 232)
- VANDEWIELE (Marcel)
176. + GROSEMANS (Gerda) en VAN NIEUWENBORGH (Marcel), (Interview met Marcel Vandewiele : Ik wil sneuvelen voor een boom.
Het Volk, 21 februari 1973. (K 215)
- VERSCHAEVE (Cyriel)
177. DEMEDTS (André), Le Lion de Flandre en Verschaeve.
Verschaeviana, I, 3, 1973, p. 331-341. (B 1047)
178. VAN DE WALLE (A.R.) en STAPPERS (K.), In Memoriam Cyriel Verschaeve 1874-1949.
(Westmalle), Drukkerij Abdij, 1973, 8°, 12 p.
Zie tevens de nrs 78 en 81.

I N D E X (1)

A

Aalst 63
ABS (Robert) 10
Alveringem 78
AMVC 1
ANTHOINE (Roger) 102
Antwerpen 102, 140, 141
Ardennen 97, 102, 144, 146
Aubin-Neufchâteau 25

B

B. 19
BAL (Nic) 92
BALTHAZAR (Herman) 160
BASTIEN 130
Bastogne 145
Beauplateau 143
België 2,3,4,22,29,31,35,36,45,50,
 51,53,55,58,60,66,93,98,102,122,
 123,126,134,138,147,149,152
BIEGANSKI (Witold) 93,131,139
Bierset 27
BIKAR (André) 20
BOLLAND (A.) 11
Boon (Jan) 158
Borek (Anton) 132
BORGINON (Hendrik) 39
Borms (August) 70
Bouchery (Walter) 159
BOUHON (Julien) 140
Breendonk 108, 157
Bremen 118
BRILLE (Ch.) 143
Brugge 137, 138
BURTON (François-Joseph) 113

C

Canada 138
CERETTI (Giulio) 12
CHAMPAGNE (J.P.) 3
CHAMPION (Lucien) 142
CIGE (Arlette) 122
CLEEREMANS (Jean) 21, 150
Clément (ps. van Eugène Fried) 12
CROKAERT (Jacques) 33, 34
CUISINIER (Albert) 42

D

Dachau 112
DANNAU (Wim) 13, 14
DE BENS (Els) 123
DE BOCK (W.) 69
DE BRUYNE (Arthur) 59,70,71,72,73,
 74,75,103,153,154,159,165,173
De Clercq (Staf) 71
De Cock (Jules) 41
DE CONINCK (Herman) 40,57,76,83,84,
 85,108,155,156
DE CONINCK (N.) 49
Degrelle (Léon) 13,14,72,77,86,88
DE JONGHE (Albert) 77
DE LAUNAY (Jacques) 15
De Man (Hendrik) 16,160
DEMEDTS (André) 177
Den Hul (Knokke) 24, 133
DENUIT (Désiré) 43, 124,147
De Panne 32
De Sausmarez (Cecil H.) 43
DE SEUILY (Luc) 60,61,141
DETHIENNE (Francine) 114
Deumens (Jef), 156
DE V. (E.), ps. van Arthur DE BRUYNE

(1) Auteursnamen werden in kapitalen gezet, in titels vermelde persoonsnamen in kleine letter, terwijl aardrijkskundige namen onderlijnd werden. Zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden daarvan afgeleid, werden bij de naam geplaatst. De cijfers verwijzen steeds naar het volgnummer van de publicatie.

DE VOS (Jacques) 22
 DE WULF (H.) 23
 D'HONT (André) 24, 132, 133
 DIERICKX (Jos), 166, 169
Dover 28
DU. 125
Duinkerken 28
Duitsland 23, 27, 63, 64, 67, 78, 102,
 123, 134, 152

E

E. (E.) 144
Eaton-square 42
Elias (Hendrik-Jozef) 73, 80, 89, 162,
 163, 164
Europa 78, 83, 131
Eyckmans 29

F

Févery (Leopold) 41
Flémalle 27
FLORQUIN (Joos) 167, 168
Frankrijk 12, 26, 93
Fried (Eugène) 12

G

GALLANT (Jean) 5
 GENICOT (L.) 11
 GERARD (Jo) 62, 148
 GEYL (Pieter) 165
 GHYSENS (Jos) 63
 Gilliaert (generaal) 54
 GILON (Raymond) 115
 GOEMAERE (Pierre) 50
 Goering (Hermann) 147
 Goossenaerts (Jef) 166
Gouvy 144
Grammens (Flor) 167
 Grauls (Jan) 5
 GREGOIRE (Marcel) 94
Groot-Brittannië 32
GROSEMANS (Gerda) 176
Guernesey 43
Gunzburg (Nico) 163, 168

H

HABARU (Omer) 109
 HAIDON (Jean) 110
 HAVERMANS (Robert) 26, 104
 HEINTZ (Joss) 145
 HEIRWEGH (Jean-Jacques) 16
Henegouwen 125
Herve 102
 Himmeler (Heinrich) 78
 Hitler (Adolf) 65, 66, 116, 141
Houffalize 144
HUGAERTS (Frans) 158

I

Italië 58

J.

JANSSSENS (E.) 52
 JOIRIS (Arlette) 64

K

Kanaal (het) 28
Kaprijke 101
Karel (Prins-regent) 148
Kempen 26
Knokke 24, 133
Kortrijk 67
 Kristus 78
 KRONACKER (Paul) 44, 147
Küchelscheid 20

L

LABEAU (Eddy) 151
Laken 56
 LAMBERTY (Max) 79
 LECLEIR (Luc) 6, 7
 LEDERER (A.) 53
 LEONARD (Joseph) 111
 Leopold III 8, 15, 35, 38, 150, 151
 LEURIDAN (Jerome) 74
 LILIEEN (Gaston) 118, 119

Limburg 27, 156, 167, 28, 161, 172
LIPPE (Théo) 105
Livyns (G.G.A.) 49
Londen 43, 45, 48
LOOS (Eddy) 134
Loppem 38
Luik 64

M

Maas 139
Marcouray 144
Marie-José (prinses) 58
MARION (Alain L.) 126
Matthijs (Victor) 77
MEAN (André) 27
Moens (Wies) 169, 170, 171, 172
Molitor (Eddy) 97
Mortsel 103

N

Neuengamme-Dora 112
Nijl 53
NOEL (René) 127
Noord-Brabant 26
Noord-Frankrijk 41
Normandie 36, 37
NUYENS (P.J.A.) 166, 171
NYS (Henri) 95

O

OLSEN (Jan) 80
Oosteeklo 107
Oostmalle 102

P

PAPELEUX (Léon) 55, 65
PAULUS (G.) 120
Plisnier (Oscar) 9
PECHON (Marcel-Al.) 128
PETITFRERE (Ray) 66
PERTZ (Eric) 67
PIRON (André) 96

Polen 93, 131, 139
Prenzlau 112

R

R. (J.C.) 81
RHODIUS (Georges) 66
Ronse 49
Rousseau (Félix) 96
RUYS (Manu) 17, 82
RYELANDT (Daniël) 97

S

Sabena 23
Schelde 131
SCHEPENS (Luc) 8, 35
Schuind (Georges) 59
Schweinfurt 102
Seine 131
SIMON (Paul) 121
SPITAEELS (Guy) 149
St. Andries-Brugge 38
STAPPERS (Koenraad) 178
STEINBERG (Lucien) 98
St.-Gillis 112
STRAWSON (John) 141, 146
STRACKE (Desiderius) 173
STRUYE (Johan) 40, 57, 83, 84, 85, 89, 108, 155, 156
Stutthof 110, 111
St.-Valéry-en-Caux 31
SUNOU (Philippe) 152
SWERTS (Lambert) 161

T

THIELEMANS (Marie Rose) 9
Thorez (Maurice) 12
TIBURCE 68, 129
Todaro (Salvatore) 50
Togliatti (Palmiro) 12
Tollenaere (Reimond) 75
Tommelein (Jean) 30
TROCLET (Léon-Eli) 99
Truman (Harry) 147

U

UGEUX (William) 135

Z

Z. (T.) 107

V

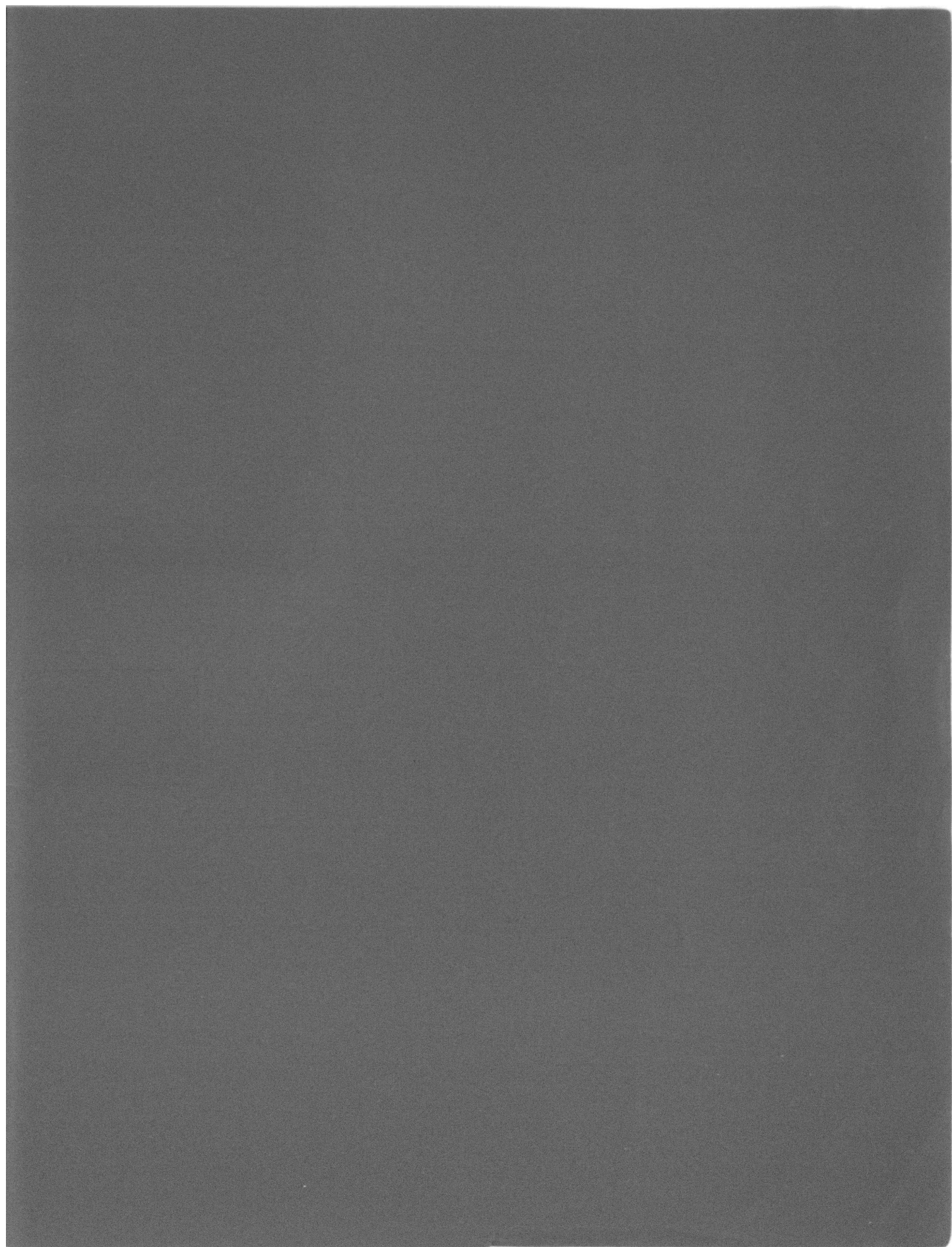
VAN ACKER (Achiël), 92, 149, 174, 175
VAN DAMME (Philippe) 44, 45
VAN DER ELST (Frans) 163
Vandervelde (Emile) 10
VAN DE WALLE (A.R.) 178
Vandewiele (Marcel) 176
VAN DINGENEN (Jef) 87
VAN ESCH 29
Van Herzeele (Marcel) 101
VAN LIDTH DE JEUDE 129
VAN MICHEL (Victor) 100
VAN NIEUWENBORGH (Marcel) 176
VAN ROOSBROECK (Rob.) 17, 159, 18, 164
VAN STEENKISTE 29
VANWELKENHUYZEN (Jean) 46, 47
Vaticaan 55
VDM (W.) 101
VELTMAN (Jaak) 32, 88
VERHOYE (Bert) 172, 175
VERLEYEN (Frans) 89
VERMEULEN (François) 36, 37
Verschaeve (Cyriel) 78, 81, 177, 178
VERSET 131, 136
Vierves 131, 136
Vlaanderen 4, 17, 57, 78, 87, 88, 89, 161, 178
VLAEMYNCK (Carlos) 30, 31, 106, 137, 138
Von Rundstedt (Gert) 143

W

Wallonië 11, 65, 99, 100
WERBROUCK (Robert W.) 54
WOLF (Jules) 157

Y

YDEWALLE (Charles d') 37, 47, 50, 57, 107, 38, 48, 51, 58, 112

DIRECTEUR - VERANTWOORDELIJKE UITGEVER
JEAN VANWELKENHUYZEN

PAUL VANDEN THORENLAAN 36
1160 BRUSSEL